

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav jazyků a komunikace neslyšících

Bakalářská práce

Marie Němcová

Znaky pro stanice pražského metra: motivace a fundace

Signs for the Prague metro stations: formal and semantic motivations

Praha 2018

Vedoucí práce: Mgr. Hana Prokšová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala Mgr. Haně Prokšové za vedení práce, čas, který mi věnovala a ochotu, s jakou přistupovala k mým nejasnostem. Dále bych ráda poděkovala Milanovi Fritzovi za konzultace a respondentům za jejich pomoc při sběru materiálu. V neposlední řadě děkuji Michalovi Šťastnému za pomoc s technickým zpracováním materiálu a celkovou podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 7. května 2018

Marie Němcová

Klíčová slova (česky)

slovotvorba, proprium, toponymum, metro, český znakový jazyk

Klíčová slova (anglicky):

word formation, proper name, toponyme, subway, Czech sign language

Abstrakt (česky)

Bakalářská práce na téma „Znaky pro stanice pražského metra: motivace a fundace“ se věnuje pojmenování zastávek pražského metra v českém znakovém jazyce, a to zejména z hlediska utváření těchto znaků. V teoretické části se zaměřuje na vysvětlení potřebných termínů (vizuální motivovanost, kompozice, inicializace, kalk aj.), v části praktické pomocí cílených rozhovorů s vybraným vzorkem neslyšících zjišťuje užívanou podobu všech znaků stanic pražského metra. Jednotlivé znaky jsou zkoumány z hlediska významové motivace i formálního utváření, v případě, že se pro některou stanici vyskytuje několik pojmenování, jsou znaky mezi sebou komparovány. Cílem práce je provést parciální analýzu znakového systému pro tuto vymezenou oblast propriálních pojmenování. Součástí práce je i získaný vizuální materiál.

Abstract (in English):

The bachelor thesis 'Signs for the metro stations: formal and sematic motivations' focuses on signs for the underground stations in the czech sign language especially from creating these signs point of view. The theoretical section is about explanation of needed terms for understanding the meaning (iconicity, composition, inicialization, loan translation etc.), the practical section finds out the form of signs of all metro stations with the help of the intended interviewing deaf community. Each sign is examined by motivational aspect and formal formation. If there is a presence of multiple names for one station, the names are compared. The objective of the thesis is making the partial analysis of the sign-forming system for this defined proprietary-names section. Aquired visual material is part of the thesis as well.

OBSAH

1	Úvod	12
2	Propria	13
2.1.1	Propria ve znakovém jazyce	14
2.2	Toponyma.....	16
2.2.1	Toponyma v různých znakových jazycích	19
2.3	Hodonyma	21
3	Obohacování slovní zásoby v českém jazyce.....	23
3.1	Motivace a fundace.....	23
3.1.1	Vztah formy a významu v AUSLANu	25
3.2	Motivovanost ve znakovém jazyce	26
3.3	Přejímání cizích slov	29
3.3.1	Přejetí jednotky v původní podobě	29
3.3.2	Kalk.....	30
3.3.3	Skládání, blendování.....	31
3.4	Utváření slov	31
3.4.1	Derivace	31
3.4.2	Kompozice	32
3.4.3	Abreviace	33
3.4.4	Univerbizace	34
3.4.5	Multiverbizace	34
3.4.6	Konverze.....	34

3.5	Pohyb ve stávající slovní zásobě	35
3.5.1	Přenášení významu na základě společného rysu	35
3.5.2	Rozšiřování významu	35
3.5.3	Zužování významu.....	36
4	Obohacování znakové zásoby v českém znakovém jazyce.....	36
4.1	Vliv cizích znaků z jiných ZJ nebo struktur z MJ.....	36
4.1.1	Přejímání.....	36
4.1.2	Kalk.....	38
4.1.3	Spellování/prstová abeceda	40
4.1.4	Inicializace	41
4.1.5	Mluvní komponent.....	42
4.2	Utváření znaků.....	43
4.2.1	Utvoření vlastního znaku	43
4.2.2	Přidání klasifikátoru.....	47
4.2.3	Derivace	48
4.2.4	Konverze	49
4.2.5	Zkracování	49
4.2.6	Kompozice	50
4.3	Pohyb ve stávající znakové zásobě.....	51
4.3.1	Vznik nepřímých pojmenování.....	51
4.3.2	Přenášení významu na základě společného rysu	52

4.3.3	Rozšiřování významu	52
5	Úvod do praktické části	53
5.1	Respondenti a metadata	53
5.2	Postup zisku materiálu	54
5.3	Stanice pražského metra	55
5.4	Práce s daty	55
6	Znaky pro stanice pražského metra	57
6.1	Linka A	57
6.1.1	Nemocnice Motol	57
6.1.2	Petřiny	58
6.1.3	Nádraží Veleslavín	60
6.1.4	Bořislavka	62
6.1.5	Dejvická	63
6.1.6	Hradčanská	64
6.1.7	Malostranská	65
6.1.8	Staroměstská	67
6.1.9	Můstek	69
6.1.10	Muzeum	71
6.1.11	Náměstí Míru	72
6.1.12	Jiřího z Poděbrad	74
6.1.13	Flora	76

6.1.14	Želivského.....	77
6.1.15	Strašnická.....	79
6.1.16	Skalka	80
6.1.17	Depo Hostivař	81
6.2	Linka B	83
6.2.1	Zličín.....	83
6.2.2	Stodůlky	84
6.2.3	Luka	86
6.2.4	Lužiny	87
6.2.5	Hůrka	88
6.2.6	Nové Butovice	90
6.2.7	Jinonice	90
6.2.8	Radlická	92
6.2.9	Smíchovské nádraží	92
6.2.10	Anděl.....	93
6.2.11	Karlovo náměstí.....	94
6.2.12	Národní třída	96
6.2.13	Náměstí Republiky	97
6.2.14	Florenc	99
6.2.15	Křížíkova	100
6.2.16	Invalidovna	101

6.2.17	Palmovka	102
6.2.18	Českomoravská	103
6.2.19	Vysočanská	103
6.2.20	Kolbenova	104
6.2.21	Hloubětín	105
6.2.22	Rajská zahrada	106
6.2.23	Černý Most	107
6.3	Linka C	108
6.3.1	Háje	108
6.3.2	Opatov	110
6.3.3	Chodov	111
6.3.4	Roztyly	112
6.3.5	Kačerov	114
6.3.6	Budějovická	115
6.3.7	Pankrác	116
6.3.8	Pražského povstání	117
6.3.9	Vyšehrad	118
6.3.10	I. P. Pavlova	120
6.3.11	Hlavní nádraží	121
6.3.12	Vltavská	121
6.3.13	Nádraží Holešovice	122

6.3.14	Kobylisy.....	124
6.3.15	Ládví.....	125
6.3.16	Střížkov.....	126
6.3.17	Prosek.....	128
6.3.18	Letňany.....	128
7	Statistické zpracování dat.....	130
8	Závěr.....	135
9	Literatura.....	136
9.1	Tištěné publikace.....	136
9.2	Internetové zdroje.....	140
10	Přílohy.....	143
10.1	Videa respondentů.....	143
10.2	Dotazník.....	143
10.3	Mapa metra.....	144

1 Úvod

Bakalářská práce se věnuje problematice užívaných znaků v českém znakovém jazyce pro stanice pražského metra. Hlavním cílem práce je shromáždění vizuálního materiálu, na kterém budou zachyceny možné podoby artikulace označení pro všechny stanice metra, a jeho následná klasifikace dle principu tvoření znaku. Každý znak je posuzován podle svého utváření (viz kapitola Obohacování znakové zásoby v českém znakovém jazyce), dále je zkoumána jeho motivace a fundace.

V teoretické části jsou popsána propria a jejich důležité podtypy, dále jsou zmíněny stěžejní slovotvorné procesy jak v mluvených, tak ve znakových jazycích. Poznatky zmíněné v práci jsou opřeny o odbornou literaturu.

V části praktické jsou nashromážděny znaky pro všech 58 stanic (datováno k roku 2018). V příloze jsou videa sestřihána a rozdělena do složek dle názvu stanic. Tento materiál slouží i jako archiv znaků, jelikož jinde znaky z této sémantické skupiny uceleně zachyceny nejsou. Materiál byl získán od heterogenní skupiny respondentů, jsou v něm tedy zachyceny různé způsoby artikulace. Výzkumu se zúčastnilo deset respondentů, tento počet byl předem stanoven. Vzhledem k tomu, že šlo o kvalitativní výzkum a detailní analýzu dat, připadal mi tento počet respondentů přiměřený.

Nejprve byl materiál nashromážděn, následně došlo k analýze dat, všechny znaky byly jednotlivě posuzovány z hlediska svého utváření a poté byla zkoumána jejich motivace. Když byl materiál vyhodnocen, došlo ke statistickému zpracování údajů.

2 Propria

Jelikož se celá tato práce zabývá jedním z typů proprií, je třeba tento termín stručně představit, uvést základní charakteristiku a kategorizaci proprií.

Hladká a Nekula (CzechEncy, Proprium, 2017) definují proprium následovně: „Speciální jaz. prostředek mající charakter substantiva n. pojmenovacího spojení, jehož funkcí je označovat jedince, jednotlivinu n. jako individuum chápané množstvím, odlišovat je od ostatních jedinců n. jednotlivin dané třídy a identifikovat je jako jedinečné předměty řeči: *Jan, Punt'a, Plzeň, Kouzelná flétna.*“ Dalo by se tedy říci, že se jedná o konkretizované obecné jméno, které má snahu zmiňovanou skutečnost co nejvíce upřesnit. Krško (2014, s. 8; také Hejlová, 2011, s. 20) uvádí Šrámkův výklad, ve kterém zmiňuje, že vznik vlastního jména sestává z působení tří rovin, z působení jevů, objektů a jejich vztahů. Apelativa objekt zařazují k určité skupině, kdežto proprium pracuje pouze s konkrétním prvkem. Štěpán (2016, s. 9) zmiňuje, že propria v jazyce tvoří tzv. druhotnou vrstvu, tzn. že jejich význam není jako u apelativ vázán na pojem, nýbrž na individuálnost. Polívková (1985, s. 10) uvádí, že hranice mezi apelativem a propriem ale není vždy úplně jasná. Dokazuje to na příkladu jmen států, národů, obyvatel a kmenů, která jsou v češtině považována za propria, jinak tomu je ale např. v ruštině. Minářová a Tušková (2015, s. 9.) tvrdí, že skupiny apelativ a proprií jsou vzájemně prostupné, proprializaci apelativ dokládají na příkladu možné změny apelativa *mlynář* na proprium *Mlynář*, které v tomto případě funguje jako příjmení nebo vystupování obecného jména *písek* v označení města *Písek* (Šrámek, 1999, s. 55). Opačný proces, tedy apelativizaci proprií Minářová s Tuškovou předkládají na příkladu propria *Roentgen*, které je již běžně užíváno jako apelativum *rentgen* (označení pro přístroj). Šrámek (1999, s. 55) jako další příklad uvádí i používání názvu anglického města *Manchester* pro určitý druh látky – *manšestr*.

Miloslava Knappová ve svém příspěvku (1980) sděluje, že ke změně propriálního pojmenování téměř nedochází, přesto ale existují výjimky. Takovou situací může být například změna příjmení (a to dvěma způsoby – prvním způsobem může být vstoupení do manželství a druhým změna příjmení na žádost) nebo přejmenování určité instituce (*letišť Václava Havla*). Vlivem změny politického režimu došlo i ke změnám názvů v oblasti proprií označujících některé stanice pražského metra (*Moskevská > Anděl, Sokolovská >*

Florenc, Fučíkova > Nádraží Holešovice, Gottwaldova > Vyšehrad, Leninova > Dejvická
či *Budovatelů > Chodov* atd.)¹

Vlastní jména lze dělit do dvou skupin podle toho, jestli označují živé, nebo neživé objekty. První skupinou jsou tzv. bionyma, která označují právě živé entity, jako jsou lidé, zvířata či flóra, a to včetně smyšlených jmen (např. *lev Aslan*). Abionyma naopak označují jevy, které živé nejsou, jedná se například o vlastní jména zeměpisná, názvy lidských výrobků aj.

2.1.1 Propria ve znakovém jazyce

Propria jsou také nedílnou součástí znakových jazyků. I u jazyků znakových fungují jako konkretizovaná apelativa a plní stejné funkce jako v jazycích mluvených, viz výše. Propria jsou ve znakových jazycích tvořena specifickými strategiemi, které jsou znakovým jazykům vlastní. Jako příklad zmíním systém utváření proprií v britském znakovém jazyce a některé jeho paralely v českém znakovém jazyce.

Sutton-Spence a Woll (1999, s. 233) se ve své publikaci věnují propriím pro značky, osoby a místa. Vzhledem k tématu práce nejdříve zmíním propria pro místa – toponyma.

Autoři uvádí, jakými procesy jsou znaky pro toponyma tvořeny.

- 1) Uvádí, že je velmi časté i přes znalost znaku název místa nejprve vyspellovat v plné podobě. Doplňují, že se jedná o jakousi zdvořilost, a to vzhledem k tomu, že komunikační partner nemusí danou oblast znát, a tedy ani nemusí znát její znak.

Po užití znaku je nutné upřesnit polohu dané lokace, pokud je blízko, deikticky se naznačí směr, kterým se nachází, pokud je vzdálenější, je využito prostorové zobrazení mapy země a na ní se odkáže ke zmíněnému místu.

---

¹ Čerpáno z webu <https://www.metroweb.cz/metro/historie-metra.htm>.

- 2) Znaký pro místa jsou často vizuálně motivované. Např. PARIS (Paříž) má znak dle Eiffelovy věže, dudy zase ovlivnily znak SCOTLAND (Skotsko), v obou případech se jedná o metonymii, tj. věž i dudy tu figurují jako prototypičtí kulturní zástupci daných lokalit. V českém znakovém jazyce jsou stejným principem vytvořeny i znaky pro Vatikán nebo Vietnam.
- 3) Běžné je i přebírání znaků z jiných znakových jazyků, jedná se především o znaky pro státy a hlavní města, znak NEW YORK je převzat z ASL, znak COPENHAGEN z dánského znakového jazyka atd.
- 4) Znaký pro místa mohou být utvářeny i pomocí kalků, tedy doslovného překladu. V BSL je dle autorů doslovným kalkem vytvořen název SWANSEA, který je tvořen znaky SWAN (labuť) a SEA (moře), nebo NEW CASTLE, který tvoří NEW (nový) a CASTLE (hrad). V českém znakovém jazyce jsou takto utvářeny například znaky pro města ČESKÁ LÍPA nebo PEC POD SNĚŽKOU. Dalším typem kalku, který je při tvoření názvů využíván, je kalk vizuálně motivovaný (rozdělení dle Matuškové – Kalk v ČZJ, 2008). O vizuálně motivovaný kalk se jedná v tom případě, kdy jsou si slova vizuálně blízká, znamená to tedy, že název svou vizuální podobou připomíná jiné slovo, v BSL je proto název MANCHESTER znakován jako MAN (muž) a CHEST (hrud') nebo WASHINGTON jako WASH (mýt).
- 5) Posledním typem vyjádření názvu je hláskování prstovou abecedou, kterou ale může být vyjádřena i jen jedna část slova nebo sousloví. V BSL je tento typ patrný například při vyjádření znaku NEW ZEALAND (Nový Zéland), kdy mluvčí artikuluje znak NEW a poté prstovou abecedou hlásku -z-.

Dále se autoři věnují skupině osobních jmen. Tato skupina proprůi je velmi zajímavá, nicméně není předmětem práce, proto ji představím jen stručně.

Osobní jména nejsou ve znakových jazycích tak podstatná, jako v jazycích mluvených, což vychází z kulturních zvyklostí. V BSL jsou dle autorů tvořena v závislosti na konkrétní osobě. Buďto jsou vizuálně motivovaná (srov. 2. uvedený proces utváření toponym podle Sutton-Spence a Woll), vychází tedy z nějakého výrazného fyzického rysu (často se jedná o rys, který daného jedince odliši od ostatních, může se jednat o tetování,

dlouhé vlasy či vousy) nebo jsou založena na metonymii (například znak PETR vychází z křesťanského motivu, kde sv. Petr hlídá nebeskou bránu, znakem PETR je v některých případech označována stanice metra Petřiny). Mohou tedy souviset s charakterem osobnosti nebo s určitým faktorem z jedincova života. Osoba, již byl znak přidělen, jej má ale právo odmítnout. Poté většinou dochází ke kalkování (např. jméno Jerry může být na základě vizuální podobnosti slov ztvárněno znakem CHERRY (třešeň), přestože mezi těmito dvěma jednotkami ani mezi jednotkou CHERRY a danou osobou žádná sémantická souvislost není) nebo spellováním (často jsou využívány pouze iniciály).

Sutton-Spence a Woll píší, že u pojmenování pro značky je nejčastější vizuální motivovanost, která často vychází z podoby loga společnosti. Autoři toto tvrzení dokládají na příkladech znaků PEUGEOT (vychází z podobizny lva ve znaku) nebo MCDONALDS, kde je znak založen na logu ve tvaru písmene M.

Dále je běžné název vytvořit kalkem, tedy přesným přeložením. V BSL je pomocí kalku artikulován znak pro firmu *Waterstones* (znaky WATER + STONES) nebo pro společnost *Boots* znakem BOOT. Kalky vždy ale nemusí být pouze doslovně přeložená slova z mluveného jazyka. Sutton-Spence a Woll zmiňují případ kombinace polokalku a vizuálně motivovaného kalku (rozdělení dle Matuškové – Kalk v ČZJ, 2008) u firmy *Marks and Spencer*. Jeho artikulace vypadá následovně. Nejprve mluvčí artikuluje prstovou abecedou znak pro písmeno M a následovně artikuluje znak SPIDER (slova *spider* a *Spencer* vypadají vizuálně velmi podobně).

Mnoho dalších názvů je tvořeno zkráceným spellováním, například označení pro firmu *Panasonic* je vyjádřeno pouze P – S.

2.2 Toponyma

Jednou z velkých podoblastí proprií jsou toponyma, „jména míst“. Pleskalová (CzechEncy, Toponymum, 2017) toponyma definuje následovně: „Za **t.** jsou nejčastěji považována vlastní jména pozemských objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech. Řidčeji zahrnují ještě názvy objektů mimozemských“. Autorka dále píše, že se toponyma vždy vyskytují ve formě substantiv (přestože se může jednat o adjektivní substantiva atd.) a jejich funkcí je daný objekt odlišit od objektů

ostatních, tedy individualizovat. Obdobné stanovisko zastávají i Olivová-Nezbedová, Knappová et al., (1995, s. 16). Toponyma vznikala původně z apelativních pojmenování, která takovou distinkci umožňovala. Toto tvrzení potvrzuje i Polívková (1985, s. 10), která tento proces vysvětluje na příkladu *nové město* a *Nové Město*. V prvním případě se jedná o pojmenování, které označuje všechna města, která jsou nově vzniklá, v druhém případě se již jedná o jedno konkrétní město, které nese tento název. Pro ještě větší odlišení je možné doplnit údaj o další informaci, tedy například o to, kde se nachází (př. *Nové Město na Moravě*). Vznik toponyma je dle Pleskalové (1992, s. 16) podnícen prvotní potřebou objekt pojmenovat, tento závazný akt poté slouží k jednoznačné identifikaci. Důležitým faktorem je také to, jaký vztah k pojmenovávanému objektu pojmenovatel má. David (2010, s. 57–70) uvádí, že ne vždy je ale jednoduché původ jména určit.

Šrámek (1972) in Pleskalová (CzechEncy, Toponymum; 1992, s. 15) představuje model čtyř základních typů utváření toponym.

Šrámek první skupinu vymezuje otázkami „Kde? Odkud?“, klíčové je tedy přiřazení názvu na základě polohy či směru objektu. *Vrchlabí* se tedy nachází u vrchu Labe a ulice *Mladoboleslavská* vede k/do Mladé Boleslavi. Tento typ je dle Pleskalové v českém prostředí nejužívanější. Co se zastávek pražského metra týče, spadal by do této skupiny například název stanice *Vltavská*.

Druhý typ jmen vzniká přímým pojmenováním, tedy dle určitého významného rysu, který označované území nese a odpovídá na otázku „Co?“, která zahrnuje odpovědi na otázky „Co tam je?“ nebo „Kdo jsou? Čím jsou?“. Tímto způsobem vznikly názvy jako *Most* či *Stromovka*. Dále by k tomuto typu bylo možné zařadit pojmenování zastávky *Muzeum* nebo *Nemocnice Motol*.

V třetím typu názvu se promítá charakteristika objektu nebo okolnosti jeho vzniku. Tato toponyma odpovídají na Šrámkovu otázku „Jaký?“, která zastřešuje otázky „Jaké to tam je? Jací jsou tam lidé? Za jakých okolností?“. Zástupci této skupiny mohou být jména měst *Kutná Hora* nebo *Stříbro*, oba názvy odkazují k těžářství. Do této skupiny je možné řadit jeden ze znaků českého znakového jazyka pro stanici *Kolbenova*, který je artikulován znakem OCEL, který odkazuje k průmyslové výrobě, která tam probíhala.

Poslední možnost je pojmenování objektu posesivní konstrukcí či jiným vyjádřením vztahu k určité osobě, které odpovídá na „Čí?“. *Radonice* jsou tedy obcí lidí Radoňových a *knihovna Václava Havla* je pojmenována po významném českém státníkovi. Minářová a Tušková (2015, s. 11) uvádějí, že velmi častým vyjádřením posesivity byl sufix *-ov*, dnes tato přípona ale vyjadřuje spíše honorifikační² význam, dodávají ale, že názvotvorba honorifikační je v dnešní době na ústupu. Němec (1963, s. 242–248) ve své stati poznamenává, že názvy obsahující sufix *-ov* často vznikly z apelativa, a ne pouze z *propria*, jak se v mnoha studiích často uvádí. Šrámek (1999, s. 45) uvádí, že tvoření toponym honorifikačním způsobem se vyskytuje ve všech jazycích světa. Do této skupiny patří například zastávka *I. P. Pavlova*, nebo místní jména Chodov či Kačerov, která se stala i názvy zastávek pražského metra, umístěných u příslušných míst.

Je ale možné setkat se i s jednodušším dělením, jako např. v publikaci *Pomístní jména v Čechách* (Olivová-Nezbedová; Knappová et al., 1995, s. 16), kde autorky vydělují pouze dvě skupiny – pojmenování dle přírodních poměrů nebo podle toho, jak souvisela s člověkem.

V publikaci, která se věnuje pomístním názvům na Moravě a ve Slezsku³ (Pleskalová, 1992, s. 7) autorka uvádí, že názvy mají nejčastěji podobu jednoslovnou či dvouslovnou (autorka uvádí poměr 1:1), víceslovné názvy se naopak vyskytují výjimečně a sestávají ze základní a blíže určující části. V názvech pro stanice pražského metra převládají názvy jednoslovné, tvoří 42 názvů stanic z celkových 58. Zbýlých 16 stanic má názvy dvojslovné, ojediněle trojslovné (třemi slovy je tvořen pouze název pro stanici Jiřího z Poděbrad a *I. P. Pavlova*, pokud chápeme iniciálové zkratky jmen jako slova). Základní část tvoří hlavní informace, blíže určující část skutečnost konkretizuje, většinou se jedná o doplnění názvu přívlastkem. (Pleskalová, 1992, s. 19). Víceslovným se pojmenování může stát i v průběhu času, často je to reakce na změny, které u objektu proběhly. Víceslovné

---

² Honorifikační = daný/udělený někomu na počest.

³ Pomístní názvy (= anoikonyma) jsou podtypem toponym, nezahrnují osídlené objekty, pouze vodstvo, hory, nížiny atd.

pojmenování je také odrazem terénu a jeho rozsáhlosti. Pleskalová tvrdí, že víceslovná pojmenování převládají v nížinách, kde je málo orientačních bodů, podle kterých by se bylo možné zorientovat, proto musí být informace ještě upřesněna. Doplňující informace je také potřebnější v rozsáhlém katastru než v malém.

2.2.1 Toponyma v různých znakových jazycích

Označovat místa individualizovanými názvy je běžné i ve znakových jazycích. Jejich spektrum je široké, je totiž potřeba pojmenovat stejně rozmanitou oblast skutečností jako v mluvených jazycích. Systém tvoření toponymem je ovšem specifický a jeho popis je, zdá se, stále vytvářen. V následujících odstavcích bude zmíněno několik reflexí vzniku a užívání toponym v různých znakových jazycích, aby bylo ukázáno spektrum jejich užívání.

Cruse (2004) in Revilla (2009, s. 3) tvrdí, že pojmenování je jeden ze tří aktů, kterým mluvčí dopomáhá příjemci při výběru správného referenta, ty druhé dva jsou pak popis a ukázání. Dále vysvětluje, že pojmenování je jazykově ekonomičtější než popis. V ASL se při tvorbě místních jmen uplatňují tři základní principy. Revilla uvádí, že v ASL je vlivem mluvené angličtiny mnoho toponym utvářeno inicializací. Příkladem těchto toponym jsou například DENMARK (Dánsko), FINLAND (Finsko) nebo NORWAY (Norsko). Tyto znaky jsou dle autorky artikulovány před čelem, kdy se ruka ve tvaru odpovídajícím písmenu mluveného jazyka, pohybuje v malých kroužcích. Vlivem kontaktů jazyků ale dochází i k přejímání znaků, proto se dnes v ASL objevují i znaky přejaté ze znakového jazyka užívaného v konkrétní zemi, kterou daný znak označuje. Bar-Tzur (1999) in Revilla (2009, s. 12) tvrdí, že mnoho uživatelů ASL v mnoha případech radši používá přejatý znak určité kultury než starý znak, který je často vnímán jako pejorativní. Tyto tendence Revilla považuje za pozitivní, dle jejího názoru posilují světovou komunitu neslyšících. Posledním principem je hláskování zkratk státních (př. A-R-K pro Arkansas).

Heßmann (2006) in Revilla (2009, s. 10) zjistil, že v německém znakovém jazyce je při tvorbě toponym velmi málo zastoupena prstová abeceda. Při jeho výzkumu, kdy se zaměřil na 72 toponym, došel k závěru, že pomocí prstové abecedy jsou vyjádřeny pouze čtyři názvy inicializací, vyhláskováním celého slova žádné.

Peng & Clouse (1977) in Revilla (2009, s. 11) referují o japonském znakovém jazyce. Místní jména se v japonské lingvistice znakových jazyků rozdělují podle tří kritérií. Prvním kritériem je to, zda se jedná o jednoduchý znak či o složeninu, dále jestli je znak „jedinečný“⁴ nebo jestli se vyskytuje i v jiné oblasti znakového jazyka, třetím kritériem je původ znaku, jestli je domácí nebo pochází z jiného znakového jazyka.

Nonaka (2015, s. 67) ve své stati srovnává systém tvorby toponym amerického znakového jazyka (ASL), australského znakového jazyka (AUSLAN), thajského znakového jazyka (TSL) a znakového jazyka Ban Khor⁵ (BKSL). Došla k závěru, že všechny tři národní znakové jazyky (ASL, AUSLAN, TSL) mají: velkou slovní zásobu pro domácí i světová místa, znaky ovlivněné většinovým mluveným jazykem (inicializované znaky, hláskování slov), toponyma tvořená převážně jednoduchými znaky (ne složeninami) a odkazující znaky (př. znak AUSTRALIA (Austrálie) v AUSLANu i TSL odkazuje ke skákání klokana, který je pro Austrálii typický). Toponyma ve znakovém jazyce Ban Khor naopak tvoří systém složenin, který většinou zakončují znaky TADY, TAM a následné ukázání, kterým směrem se lokace nachází (Nonaka, 2015, s. 69). Ve složenině je tedy obsaženo, zda se místo nachází blízko nebo daleko a také, kterým směrem leží. Nutno ale podotknout, že i tento vesnický jazyk podléhá vlivu větších znakových jazyků, například mladší uživatelé (pod 30 let) již pro označení své vesnice používají nový znak, kalk z mluvené thajštiny. Výsledná podoba tedy vypadá jako kombinace znaků BAN (domov / vesnice) + KHOR (dřevěný nástroj, který se připevňuje na krk vodním buvolům).

Samotný přehled utváření znaků pro podtyp toponym, který mě nejvíce zajímá, tedy zastávky pražského metra, představím dále.

---

⁴ Používá se pouze ve formě propria.

⁵ Vesnický znakový jazyk používaný komunitou sběračů rýže na severovýchodě Thajska.

2.3 Hodonyma

Podtyp toponym, který je tématem této práce, se označuje jako hodonyma. Hodonyma jsou dle Pleskalové (CzechEncy, Pomístní jméno, 2017) propriální výrazy, které označují cesty, pod něž spadají železnice, silnice, dálnice, mosty, lanovky, tunely atd. Jelikož patří k propriím, mají nominační, diferencující a individualizující funkci, Šrámek (1999, s. 23) tyto funkce nazývá „obecně onymické“.

Tématem pojmenování ulic se zabývala Kalousová⁶ (2006, s. 69–75), která jejich funkci definuje následovně: „Prvotní funkcí uličních jmen bylo usnadnit orientaci ve městě, proto jméno nezřídka odráželo směr, vzhled, polohu ulice, poukazovalo na blízkost významné světské či církevní stavby, připomínalo nějakou významnou událost, ke které zde došlo, nebo upozorňovalo na zboží, jež se zde vyrábělo či prodávalo. Od poloviny 19. století přibývá ulic nazvaných podle významných osobností, z nichž většina měla k dané ulici přímý vztah.“ Autorka dále rozebírá problematiku překladu německých názvů do češtiny, který byl ovlivněn národním obrozením. Zmiňuje například úskalí chybného překladu z důvodu nejasného původu jména (př. název *Schnecken-gasse* byl mylně přeložen jako *Šneková*, přestože jméno odkazovalo k příjmení Schneck, což byl majitel jednoho z domů v ulici. Kalousová (2006, s. 70).

V téže studii Kalousová srovnává podobu českých hodonym s hodonymy německými. Vysvětluje, že zatímco česká hodonyma se skládají většinou z přívlastku a druhového jména (např. ulice, nádraží atd.), německé názvy jsou nejčastěji vyjádřeny kompozity (Kalousová, 2006, s. 71).

Názvy pro stanice pražského metra nejsou utvořeny arbitrárně, lze je rozdělit do několika skupin podle jejich motivace. Stanice jsou pojmenovány podle:

a) městské části/čtvrti (Chodov, Dejvická, Vyšehrad),

---

⁶ Publikaci Kalousové zmiňují proto, že se její závěry do jisté míry odráží i v pojmenováních pražských čtvrtí a zastávek pražského metra, které se podle nich nazývají.

- b) významného prostranství (N/nám Republiky, I. P. Pavlova),
- c) významné památky, instituce nebo budovy (Muzeum, Kolbenova, Invalidovna, Nemocnice Motol, Flora),
- d) významného nádraží, dopravního uzlu (Smíchovské nádraží, Nádraží Veleslavin, Nádraží Holešovice, Depo Hostivař),
- e) významné ulice (Budějovická),
- f) přírodní památky (Ládví).

3 Obohacování slovní zásoby v českém jazyce

Vzhledem k tématu práce je namístě zmínit procesy obohacování slovní zásoby a slovotvorné procesy, které se vyskytují v českém jazyce. Jsou vybrány pouze ty, které se mohou uplatňovat i u tvoření názvů pro stanice pražského metra ve znakovém jazyce.

M. Nekula (1995, s. 109) definuje slovotvorný proces takto: „Slovotvorba se zabývá formou a významem jednoslovných pojmenování vzniklých na základě pojmenování už existujících popř. procesem jejich vzniku.“

Při sledování slovotvorných procesů je třeba se zaměřit nejen na samotné principy utváření slov, ale i na vztahy ve slovní zásobě z hlediska významů. Mezi dvěma výrazy, které spolu přímo formálně souvisí, primárně je-li jeden utvořen od jiného, existuje i vztah mezi jejich významy, byť tento vztah není vždy snadno uchopitelný.

Dvěma základními vztahy provázejícími slovotvorný proces jsou motivace a fundace. Motivace a fundace spolu úzce souvisí. Pokusím se oba procesy představit a navrhnout, jak by je bylo možno pojímat v českém znakovém jazyce.

3.1 Motivace a fundace

Slovotvornou fundací se rozumí to, že je jedno pojmenování založeno na druhém, již existujícím. Tento jev lze pozorovat například na dvojici slov *učit* > *učitel*. Na stejném slově ale nemusí být založeno pouze jedno pojmenování, ale může z něj vycházet nesčetně výrazů (dále například *učitelka*, *přeučit*, *vyučení* atd.). Řetězec slov, který vychází ze stejného základového slova, se nazývá slovotvorné hnízdo. Mezi slovy je vztah formální/výrazové příbuznosti. Čechová (1996, s. 79) uvádí, že slovo fundované je zpravidla sémanticky i formálně složitější než slovo fundující. Zároveň slovo fundované může být slovem fundujícím pro slova další.

Motivace je oproti tomu proces, kdy je mezi slovy příbuznost významová, jedno slovo odkazuje k významu slova druhého. U slova *učitel* je tedy možné odvodit, že vychází ze slova *učit*. V případě, že slovo může vycházet z několika různých slov, jedná se o

polymotivaci (př. *cukrárna* může vycházet ze slova *cukr* i ze slova *cukrář*). Motivaci lze vydělovat dvojího typu, motivaci přímou a nepřímou. Motivace přímá nastává tehdy, když se slova ze slovtvorného hnízda liší pouze jedním formantem, o motivaci nepřímou se jedná v případě, kdy se slova z řetězce liší více formanty (př. *nemoc* > *nemocný* > *nemocnost*) viz Zdenka Rusínová in CzechEncy.

Čechová (1996, s. 80) zdůrazňuje, že motivace i fundace souvisí s výrazovou i významovou stránkou slova, přesto ale fundace zohledňuje především formu a motivace souvisí spíše s významem. Fundaci Čechová připisuje spíše autorovi při produkci výpovědi, motivace dle ní souvisí především s příjemcem, který sdělení interpretuje. Příjemce tedy může dekodovat i neznámá slova složená ze známých morfémů s lexikální platností.

V češtině i českém znakovém jazyce je možné rozlišovat motivovanost podle vztahu, jaký mají obsah a forma jazykové jednotky.

Pokud mezi formou a významem není žádná souvislost, hovoří se o tzv. arbitrarnosti. Karlík et al. (1995, s. 67) uvádí příklad slova *pes*. Toto označení není nijak podmíněno reálnou existencí onoho čtyřnohého savce, je pouze záležitostí konvence v určitém jazyce. Dokladem arbitrarnosti je i odlišné označení stejného objektu v jiných jazycích. Už na tomto místě je vhodné uvést, že arbitrarní znaky se objevují i v českém znakovém jazyce, řadí se mezi ně například znak CHTÍT nebo OBCHOD. Mathesius⁷ rozlišuje slova dle motivovanosti na popisná a značková. Motivovaná slova se nazývají slova popisná, nemotivovaná slova značková.

Jazykové jednotky mohou být motivovány i mimojazykově. V českém jazyce do této skupiny spadají onomatopoeia, která přímo odkazují k mimojazykové skutečnosti, konkrétně ke zvuku. V českém znakovém jazyce se tato široce pojatá motivovanost objevuje mnohem hojněji, souvisí to i s vizuálně-motorickým způsobem existence

---

⁷ MATHESIUS, V.: *Řeč a sloh*, 1966.

znakového jazyka. Tyto znaky jsou motivovány tvarem skutečného předmětu (př. LÁHEV), výrazným rysem skutečnosti (KOČKA) apod.

Při uvažování o motivaci a fundaci ve znakovém jazyce vycházím ze tří zahraničních přehledových publikací, které se věnují utváření jednotlivých znaků a lexikální zásobě znakových jazyků. Srovnání obou procesů, tedy fundace i motivace v tomtéž smyslu, jak se s nimi pracuje v češtině, se mi ovšem v žádném z přehledových zdrojů ani tematické studii, jež jsem prošla, nalézt nepodařilo. Jejich pojetí se proto pro účely své práce pokusím na základě dostupných materiálů navrhnout.

3.1.1 Vztah formy a významu v AUSLANu

Johnson a Schembri (2007) vycházejí z předpokladu, že se každý jazyk vyvíjí. Jako se mění slovní zásoba mluvených jazyků, vyvíjí se i znaková zásoba jazyků znakových, vzniká mnoho nových znaků, existující znaky mění svůj význam a některé svůj význam ztrácejí. V AUSLANu je podle autorů znaková zásoba „upravována“ např. rozšiřováním významu, tzn., že existující znak označuje další skutečnost. Jako příklad uvádějí počítačovou terminologii, ve které výrazy *mouse* (myš), *file* (složka) nebo *window* (okno) nabyly jiný význam než původní. V těchto případech je postup podobný v mluvených i znakových jazycích, slovo i znak dále fungují v novém významu v nezměněné podobě. Ve znakových jazycích ale tento proces může fungovat i jinak. Místo stejného znaku může být užitá jeho modifikovaná forma. Autoři toto tvrzení podpírají příkladem znaku EARN + rept („vydělávat“ + opakování), což někteří mluvčí používají jako znak PŘÍJEM, jiní jako MZDA a další jako DŮCHOD. Význam konstrukce se může u různých mluvčích drobně odlišovat. Rozšiřování významu se objevuje i u proprií. Příkladem je znak z ASL pro firmu Porta Printer (výrobce psacích telefonů), který se v AUSLANu používá přímo k označení psacího telefonu. Autoři také dodávají, že rozšiřování významu souvisí s metonymií (př. znak MASK (maska) je používán k označení zloděje (Johnson; Schembri, 2007, s. 126)).

Významnou roli při modifikaci znaků hraje i pohyb, konkrétně jeho zdvojení. V AUSLANu (podobně jako v ASL) má zdvojený pohyb distinktivní platnost, odlišuje verbum a substantivum. Např. znaky BUY (koupit) a SELL (prodat) mají jednoduchý pohyb, kdežto pohyb u znaků SHOPPING (nakupování) a SELLING (prodávání) je

zdvojený. Ostatní parametry znaku zůstávají stejné. Tento jev jako první vypořadali Suppala a Newport (1978). Podmínkou ale je, že verbum a substantivum musí být sémanticky příbuzné. Obecně lze tvrdit, že ve vztahu substantivum–verbum je pohyb u substantiva zpravidla jednoduchý, u verba zdvojený. V některých případech je složité vydělit, jestli se jedná o substantivum, či verbum, př. znak COOK (vařit), v těchto případech je nutné zohlednit kontext. Ke zdvojení pohybu také v kapitole 3.2.3.

Změnu významu může podle autorů ovlivnit rovněž afixace – přidání afixu či volného morfému. Tento proces ale není ve znakových jazycích příliš produktivní. Hojně je ale využíván negativní sufix a přivlastňovací sufix (Johnson; Schembri, 2007, s. 127).

V AUSLANu (jakožto i v jiných znakových jazycích) vznikají pojmenování také skládáním. Jedná se o skládání dvou a více volných morfémů, výsledná složenina poté tvoří nový znak s novým významem. O složeninu se jedná například v případě znaku PARENTS (rodiče), který sestává ze znaků MOTHER^FATHER (matka^otec) nebo u znaku DELICIOUS (lahodný), který tvoří morfémy TASTE^GOOD. Ke složeninám v ČZJ podrobněji v kapitole 4.2.6.

Upravit význam nějakého znaku lze také inkorporací číslovky. Inkorporace číslovky v AUSLANu funguje podobně jako v ČZJ, číselné vyjádření změní význam. Například přidáním číslovky do znaku MĚSÍC lze vyjádřit DVA MĚSÍCE, TŘI MĚSÍCE atd. (Johnson; Schembri, 2007, s. 134).

3.2 Motivovanost ve znakovém jazyce

Brennan in Schembri (s. 61) uvádí, že vnímání formy a obsahu ve znakových jazycích je ovlivněno tím, že ikoničnost bývá chápána jako odkaz ke konkrétní představě. Mnoho znaků ovšem v tomto smyslu ikonických není. Uvádí příklad znaku z AUSLANu CONGRATULATE. Pokud tento znak uvidí osoba, která není mluvčím znakového jazyka, zřejmě porozumí vztahu mezi formou a významem, ale nejspíše nebude souhlasit s tím, že se jedná o přesné vyjádření skutečnosti, jelikož existuje mnoho různých způsobů jak vyjádřit vztah formy a významu a ikoničnost je pouze jedním z nich.

Brennan vyděluje tři typy motivovanosti. První kategorii nazývá *podobnost*, tam tedy spadají znaky, které vypadají jako to, co označují. Tyto znaky mohou zohledňovat tvar, výrazné rysy či například to, jak s daným předmětem osoba zachází. Druhý typ nazývá *konvenční asociace*. Znaky spadající do této skupiny mají zpravidla „dobrý“ nebo „špatný“ tvar ruky. Například tvar ruky A₀ často v BSL figuruje ve znacích spojených s významem „dobrý“, tvar I naopak figuruje u znaků sémanticky spojených s výrazem „špatný“. Třetí typ označuje jako *přenos*. Zde je mezi označujícím a označovaným vztah metaforičnosti. Do této skupiny patří např. znaky NEXT WEEK (příští týden), FUTURE (budoucnost) či PAST (minulost), které figurují v metafoře „čas je prostor“. Metafory jsou mluvčími hojně využívány právě při rozšiřování významu či jeho jiné úpravě. Ani jeden z těchto principů tedy plně neodpovídá motivaci jakožto slovtvornému procesu, jak je chápán např. v češtině (viz kap. 2.1).

I u znakových jazyků se ovšem pracuje s terminologií vlastní oblasti utváření nových slov v mluvených jazycích, např. afix, afixace, je však třeba ji chápat specificky. Lze vycházet z předpokladu, že k produkci nových lexémů je třeba produktivních morfémů. Morfém je produktivní tehdy, když je využíván k tvorbě nových forem a v každé jazykové jednotce nese stejný význam. Příkladem může být morfém *un-* v angličtině: *unhappy*, *unfair* atd. nebo klasifikátorové tvary ruky v AUSLANu. Produktivní morfémy figurují především v konstrukcích *do-it-yourself*.

R. Wilbur uvádí, že právě ve znacích *do-it-yourself* se objevují afixy, svým způsobem by na tyto konstrukce bylo možné nahlížet principem fundace, autorka ale dodává, že je ve znakových jazycích velmi těžké rozlišit, kdy se jedná o afix a kdy o samostatný znak (2015, s. 2230). Dále vysvětluje, že ve znakových jazycích dochází k produktivnosti spíše kombinací parametrů znaku než sekvenčním skládáním segmentů. Proto je dle mého názoru velmi obtížné nahlížet na fundaci ve znakových jazycích tak jako v jazycích mluvených.

Pro účely této práce jsem se rozhodla motivaci při utváření znaků chápat ve dvou rovinách a navrhla jsem proto následující rozdělení.

Motivace v širším smyslu je nahlížena jako vztah obsahu jednoho znaku k obsahu znaku jiného z hlediska vizuální nebo sémantické spojitosti. Takto jsou vnímány např. znaky ANDĚL₂ (odkazování k významné křižovatce), PALMOVKA₁ (odkazování k plynojemu), VYŠEHRAD₁ (znázornění věží kostela sv. Petra a Pavla), MŮSTEK₂ (odkazování k Václavskému náměstí), MUZEUM₁ (artikulace znaku VÝSTAVA, který s muzeem souvisí) aj. Všechny tyto znaky jsou motivovány určitou skutečností, vztah formy a významu tedy není arbitrární. Motivace v širším smyslu je pro znakové jazyky typická a spadá do ní i přenášení významu, v určitém smyslu pak i kalkování z mluveného jazyka na základě vizuální podobnosti slov nebo na základě dalších asociací. Tento pohled je uplatňován ve výzkumné části práce.

Motivace v užším smyslu je chápána jako proces posunu ve znakové zásobě, kdy dochází k rozšíření funkce znaku, jedná se především o vztahy verbálních a nominalizovaných znaků (dále také adjektivních a substantivních znaků), jak o nic pojednává i zahraniční literatura (Johnson;Schembri, 2007, s. 126), např. znaky ŽIDLE a SEDĚT, SOUTĚŽ a SOUTĚŽIT, PLAVÁNÍ a PLAVAT, JÍDLO a JÍST. Motivace v užším smyslu je chápána jako vlastní proces uvnitř ZJ, který by byl provázen i procesem **fundace**, tedy vztahem formální příbuznosti. Zde se opírám mimo jiné o tvrzení z CzechEncy (Slovotvorná fundace, 2017): „O vztahu f. má smysl uvažovat pouze za předpokladu, že f. je doprovázena vztahem slovotvorné motivace, tedy významového vyplývání.“ Tímto způsobem dle mého názoru vznikly znaky RADLICKÁ₁ (tento znak je založen na znaku RADLICE, který vypadá stejně jako znak pro školu Výmolova), DEJVICKÁ_{1, 2} (DEJVICE), HRADČANSKÁ_{1, 2} (HRADČANY), MALOSTRANSKÁ₁ (MALÁ STRANA), STAROMĚSTSKÁ_{1, 2, 4} (STARÉ MĚSTO), STRAŠNICKÁ_{1, 2, 3, 4} (STRAŠNICE), INVALIDOVNA_{1, 2} (INVALIDA), ČESKOMORAVSKÁ₁ (ČECHY MORAVA), VYSOČANSKÁ₁ (VYSOČANY), BUDĚJOVICKÁ_{1, 2, 3} (BUDĚJOVICE) a VLTAVSKÁ_{1, 2} (VLTAVA).

Jako fundované jsou v této práci nahlíženy i ty znaky, které vycházejí z podoby psaného českého slova (inicializované znaky, vyhláskování celého slova a zkratky). Mezi inicializované znaky řadím NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₃, BOŘISLAVKA₁, MŮSTEK₃, FLORA₂, ŽELIVSKÉHO₃, DEPO HOSTIVAŘ₃, ZLIČÍN₃, LUKA₂, LUŽINY₁, HŮRKA₂,

JINONICE₁, JINONICE₂, JINONICE₄, FLORENC₁, PALMOVKA₃, KOLBENOVA₁, HLOUBĚTÍN₂, HÁJE₃, OPATOV₁, CHODOV₁, ROZTYLY₁, KAČEROV₂, LÁDVÍ₂ a STRÍŽKOV₂.

Vyhlaškováním celého slova vznikly znaky LUŽINY₃, KOLBENOVA₂, ROZTYLY₅ a STRÍŽKOV₁.

Znaky tvořené kontrakčním zkracováním jsou MŮSTEK₄, FLORA₃, FLORENC₂. Iniciálovým zkracováním vznikl znak DEPO HOSTIVAŘ₁ a zkracováním pomocí vybraných hlásek znak BOŘISLAVKA₂, JINONICE₃ a HÁJE₂.

3.3 Přejímání cizích slov

V českém jazyce dominují následující procesy obohacující slovní zásobu. Nejprve se zaměřím na přejímání cizích jednotek, poté na způsoby utváření nových slov z těch v češtině již existujících – oba procesy se přitom hojně doprovázejí.

3.3.1 Přejetí jednotky v původní podobě

Jedním ze způsobů obohacování slovní zásoby je přejímání výrazů nebo celých struktur z jiných jazyků. Jazyky se vzájemně ovlivňují, a je proto logické, že si některé termíny vzájemně vypůjčují. K vypůjčkám nejčastěji dochází na lexikální rovině, která je nejdynamičtější. V dnešní době se do češtiny promítá výrazný vliv angličtiny, drtivá většina přejatých lexémů tedy pochází právě z ní. Čeština podléhá ale i vlivům jiných cizích jazyků, ne však v takové míře. Mravinacová (2005, s. 187) uvádí, že se jedná především o výrazy z určitých oblastí, konkrétně například z gastronomie, příkladem může být lexém *gyros* (řečtina), *pizza* (italština) nebo *croissant* (francouzština), sportu (*snowboarding*, *aerobic* – z angličtiny) či technologie (z angličtiny *web*, *cookie*). Přejatý lexém ale nemusí být v češtině používán ve své původní podobě. Český jazyk má tendence přejatá slova adaptovat a zacházet s nimi jako se slovy českými (Prokšová, 2015). Po prvotní adaptaci ale slovo nemusí ustrnout v určité podobě, ale jeho forma se může ještě dále vyvíjet (*these* > *tese* > *teze* viz Čermák: Morfématica a slovtvorba češtiny, 2011, s. 53).

Jazykový kontakt, a tudíž i přejímání cizích jednotek, se váže na situaci společensko-politickou. Kubínová (2016, s. 10) uvádí, že přejímání anglicismů do češtiny se rozmohlo až po roce 1989, tedy po revoluci. Zmiňuje, že používání anglických slov je ve velké míře záležitostí trendu, jelikož často mají přejaté výrazy v češtině svůj ekvivalent. Přejímání je doménou především mladší generace, která dle autorky přejímá anglických výrazů až zbytečně moc. V některých případech je ale snazší cizojazyčný výraz přijmout než mu vytvářet český ekvivalent. Jedná se například o názvy zahraničních firem či výrobků, tedy o jednu z oblastí proprií

3.3.2 Kalk

Kalk je způsob obohacování slovní zásoby, při kterém je přebrána celá struktura z jednoho jazyka a následně je začleněna do jazyka druhého. Ne však ve své původní podobě, nýbrž v doslovně přeložené verzi. V češtině je možné tento jev pozorovat například na výrazu *mrakodrap* (z angl. skyscraper) či frázi *mějte hezký den* (z angl. *have a nice day*). Z těchto příkladů tedy vyplývá, že se kalky vyskytují nejen na úrovni lexikální, ale i syntaktické. Karlíková (CzechEncy, Kalk, 2017) ve své stati uvádí, že drtivá většina kalků v češtině pochází z německého jazyka, dále se pak objevuje vliv angličtiny, ruštiny a jiných jazyků.

Autorka rozlišuje tři typy kalků podle toho, na jaké úrovni se vyskytují.

Prvním druhem je gramatický kalk, při kterém se v převzatém slově přeloží všechny morfémy. Z němčiny se jedná o výrazy jako *blesková válka* (*blitzkrieg*), z angličtiny poté např. *ohňostroj* (*firework*). Kalky na gramatické úrovni mohou sestávat i z více slov.

Druhým typem jsou kalky sémantické. Jejich princip spočívá v tom, že slovo, které již v jazyce existuje, rozšíří svůj význam po vzoru svého ekvivalentu v jiném jazyce. Repräsentantem může být například *skříň* (jakožto hardwar–ové příslušenství). Toto české slovo i jeho anglický ekvivalent (*case*) zastupují jak kus nábytku, tak počítačové vybavení. Sémantické kalky se, dle mého názoru, objevují zejména jako reakce na vznik nových skutečností, pro které je jednodušší pojmenování převzít.

Posledním poddruhem kalku jsou kalky frazeologické. U nich nejde pouze o doslovný překlad jako takový, ale i o přesné kopírování syntaktické konstrukce celé fráze. Příkladem může být například fráze *být v kontaktu*, která v angličtině zní *be in touch* nebo fráze *jakmile to bude možné*, v angličtině *as soon as possible*.

3.3.3 Skládání, blendování

Vliv cizích jazyků se projevuje i v kompozitech, kde je část složeniny domácího původu a část cizího. Průnik cizí jednotky do této oblasti je zapříčiněn možnou obtížností vytvoření domácího jednoslovného ekvivalentu. Stejnou věc je v češtině sice možné většinou vyjádřit opisem, to však není ekonomické, a proto je v mnoha případech snazší použít hybridní složeninu. Svobodová (1999) uvádí, že v mnoha případech ale český ekvivalent pro danou skutečnost existuje a přítomnost cizojazyčného termínu je pouze záležitostí snahy o „modernost“. Mezi tyto složeniny patří například výrazy: *velkokapacitní, autodráha, fotobuňka* aj.

3.4 Utváření slov

K tvorbě nových slov v češtině dochází různými způsoby, derivací, kompozicí, konverzí, abreviací, univerbizací a multiverbizací. Tyto procesy se při tvorbě pojmenování mohou kombinovat.

3.4.1 Derivace

Derivace, tedy tvoření slov odvozováním, je proces, který je v češtině zastoupen nejvíce. Jedná se o jev, kdy je ze základového slova vytvořeno slovo jiné pomocí afixu. Ten také pozmění lexikální význam. Vzhledem k faktu, že některé afixy nesou jeden univerzální význam, lze tedy předpokládat, že slova derivovaná stejným způsobem budou také podobný význam nést.

Všechna derivovaná slova ale mají se slovem základovým stejný kořen, celý řetězec lze tedy nazvat slovotvorným hnízdem.

Derivace se objevuje například u názvů stanic Staroměstská – tvoření pomocí velice produktivního sufixu *-ský* (Staré Město), Vltavská (Vltava), časté je také využívání staré posesivní přípony *-ov/-ův* (Chodov, I. P. Pavlova)

Derivační proces se uplatňuje například při tvoření adjektiv ze substantiv, obyvatelských jmen, přechylování, tvoření deminutiv, augmentativ apod.

3.4.2 Kompozice

Kompozice je spolu s derivací slovtvorný proces, který je v češtině zastoupen nejvíce (Čechová, 2000 in Mladová, 2009, s. 11). Jedná se o děj, kdy jsou do jednoho celku zakomponovány dva, popřípadě více sémantických základů, výsledkem je pak složenina (kompozitum). Čermák (2011, s. 49) rozlišuje dva základní typy skládání, a to kompozici vlastní a nevlastní. U vlastních složenin od sebe nelze jednotlivé složky oddělit tak, aby samostatně tvořily smysluplné celky. Jedná se o případy jako *maloměsto*, *velkoobchod*, apod.⁸ Na rozdíl od složenin vlastních u kompozit nevlastních od sebe lze základy oddělit. Jedná se o výrazy, které bývají označovány také jako spřežky. Řadí se mezi ně například slova jako *půllitr*, *zemětřesení*, *zeměkoule*, apod.

Kompozita nemusí být ale jen prostá, proces skládání je velmi často provázen afixací, tedy přidáním afixu, nejčastěji sufixu. Zde lze rozlišit dva podtypy, kompozici determinační a kompozici koordinační. U složenin koordinačních mají oba (všechny) prvky kompozita stejnou váhu a jsou si rovny. Spadají tam výrazy jako *žlutomodrý*, *českoanglický* atd. Spojovacím prvkem obou výrazů je ve většině případů interfix *-o-*, výjimečně se objevuje konektém jiný nebo žádný. Bozděchová (CzechEncy, Přiřadovací kompozitum, 2017) uvádí, že je možné koordinační složeniny dále rozdělit na tři typy. Prvním je typ součtový/slučovací (*hlavohrud'*), druhý a třetí typ jsou čistě odborné a nesou pojmenování součinnový (*kilowatthodina*) a podílový (*ampérsekunda*). Naopak kompozita determinační jsou tvořena členy, které mezi sebou mají vztah závislosti, jeden člen tedy určuje člen druhý. K těmto závislostním vztahům může docházet mezi podstatným jménem

---

⁸ TRÁVNÍČEK, 1936, s. 21.

a přívlastkem (*Malá Strana > Malostranská*), slovesem a předmětem (*svádět hromy > hromosvod*), slovesem a slovesným určením (*chodit rychle > rychlochodec*), slovesem a podmětem (*kolo (se) točí > kolotoč*) a slovesem a doplňkem (*sám se učit > samouk*). Bozděchová ve své stati dále zmiňuje, že pořadí členů ve složenině není náhodné. V první části složeniny se většinou vyskytuje člen určující a v části druhé člen určovaný. Ten má poté formu samostatně existujícího slova a je určujícím významově nadřazen. Opačně tomu je u kompozit, které v první části mají formu slovesa.

3.4.3 Abreviace

Abreviace neboli zkracování je dalším procesem, který obohacuje českou slovní zásobu. Jeho výsledkem je poté zkratka nebo zkratkové slovo. U zkratek je možné vydělit tři typy.

Jelínek (CzechEncy, Zkratka, 2017) vyděluje několik typů zkratek. Prvním typem jsou zkratky iniciálové, které, jak název napovídá, tvoří právě počáteční písmena slov. Píší se bez tečky a jsou zaznamenávány velkými písmeny. Vyskytují se například v názvech politických stran, firem a podobně. Zástupci této skupiny mohou být *ODS, ČSSD, KSČM, ČD, NB, EU, KFC* atd.

Dále je možné vydělit zkratky grafické, které opět zachycují počáteční písmena slov (případně počáteční skupinu hlásek), píší se ovšem malými písmeny a končí se tečkou, po které následuje jiné interpunkční znaménko či mezera. V ideálním případě by zkratka měla být zakončena souhláskou. Internetová jazyková příručka uvádí tento způsob jako nejobvyklejší, upozorňuje však, že nejdůležitější je, aby čtenář zkratce snadno porozuměl, pokud zkratka není lehce dekodovatelná, doporučuje se nezkrácená verze. Zkratka poté může reprezentovat výraz v singuláru i plurálu, ve všech pádech i ve všech rodech. Příkladem mohou být zkratky jako *str.*, *vs.*, *ml.*, *p.*, *č. p.*, atd. Do této skupiny patří i název stanice I. P. Pavlova.

Dále se objevují další typy zkratek – kontrakční zkratky a zkratková slova. Kontrakční zkratky jsou utvářeny z počátečního a koncového písmene zkracovaného slova a obvykle jsou zakončeny samohláskou (*fce*, *pi*). Po zkratkách přichází zkratková slova,

kteřá jsou tvořena většinou z celých slabik zkracovaných slov (*Kerabo, Čedok*). Tyto typy se ovšem při tvoření názvů stanic neobjevují, není je tedy nutné podrobně představovat.

3.4.4 Univerbizace

Jelikož je univerbizace prostředkem jazykové ekonomie, je v češtině hojně využívána. Helcl (1963, s. 29–37) uvádí, že princip univerbizace tkví v tom, že se z víceslovných pojmenování stávají pojmenování jednoslovná. Autor uvádí, že tento proces dominuje zejména mluvenému projevu, v mnoha případech totiž vzniká ne zcela spisovný výraz, který má příznakový charakter. V univerbátech často figurují sufixy jako *-ák* (*kamioňák*), *-ka* (*zasedačka*) nebo *-ky* (*silonky*).

3.4.5 Multiverbizace

Proti univerbizaci vystupuje děj zcela opačný – rozkládání. Jednoslovné výrazy se mění ve víceslovná spojení, tento proces ale v češtině není tolik rozšířen. Není ekonomicky výhodný a uplatňuje se v určitých profesních či zájmových skupinách (*vyšetřovat > provádět vyšetřování, operovat > provádět operaci*).

Univerbizace a multiverbizace jsou z hlediska tvoření slov zajímavé, nicméně při tvoření názvů stanic pražského metra se neobjevují, nejsou tedy mým předmětem zájmu.

3.4.6 Konverze

Konverze je proces, při kterém dochází k přechodu slova určitého slovního druhu do jiného slovního druhu a to bez formálních změn, dochází pouze ke změnám sémantickým a ke změnám větných vazeb. Filipec (SaS, 1972) uvádí, že je tento jev charakteristický zejména pro izolační jazyky, mezi které se řadí například angličtina. Přestože čeština je jazykem flexivním, konverze se v ní vyskytuje také. Lze dokonce s nadsázkou říci, že se jedná o jakési stírání hranic mezi některými slovními druhy. Teorie věnující se tomuto tématu však nejsou jednotné. Nejpodstatnější otázkou je zřejmě to, zda se u konverze jedná o jedno slovo, které má více platností, nebo jestli se jedná o dvě různá slova.

Konverzi je možné rozlišovat dle toho, jestli postihuje ohebné slovní druhy, či pouze ty neohebné. V českém prostředí je běžný i přechod slova mezi ohebným a neohebným slovním druhem. Při konverzi může dojít k jediné formální změně, a to konkrétně ke změně tvaru morfému určujícího sl. druh (*vesel-ý/o/e*).

Tento proces se při tvorbě názvů stanic neukazuje jako produktivní, výjimkou mohou být pouze jména zastávek, která jsou v adjektivní formě (Budějovická).

3.5 Pohyb ve stávající slovní zásobě

3.5.1 Přenášení významu na základě společného rysu

Kromě pojmenování přímých v češtině existují i pojmenování nepřímá. Jedná se o pojmenování, která přenáší význam na základě vnější nebo vnitřní podobnosti dvou skutečností.

Pokud je význam přenášen na základě vnější podobnosti, bývá tento proces tradičně chápán jako metafora. Pokud se metafora stane běžným prostředkem pojmenování, jedná se o metaforu lexikalizovanou (Čechová, 1996, s. 51). Takovými výrazy mohou být např. *srdce zvonu*, *koruna stromu*, *klobouk houby* aj. Metaforizovaná mohou být substantiva, adjektiva, verba a adverbia.

Jestliže je význam přenášen na základě vnitřní spojitosti, jedná se o metonymii. Zde je pojmenování jednoho předmětu přeneseno na předmět jiný. O metonymii se jedná např. v případě názvů fyzikálních veličin (*volt*, *newton*, *ampér*), které jsou pojmenovány po svých objevitelích. Dalšími zástupci jsou například výrazy *olej* (obraz namalovaný olejovými barvami) či *žít jako v bavlnce*. Jako metonymické pojmenování vystupuje i fráze „*žít do háje*“, která hraje důležitou roli při tvorbě znaku pro stanici Háje, znak je tedy artikulován stejně jako znak ZADEK.

3.5.2 Rozšiřování významu

Jazykový znak může svůj význam rozšiřovat. Označení původně patřící konkrétní skutečnosti je rozšířeno na větší okruh předmětů a jevů. Příkladem mohou být výrazy *limonáda* – označení původně pro nápoj z citronu, dnes označuje nápoj připravený

z jakéhokoli ovoce, *cérka* – dříve v moravském nářečí označení pro dceru, dnes se tento pojem používá pro označení jakéhokoli děvčete (CzechEncy, Generalizace významu, 2017). Do této skupiny patří všechny názvy, které původně označovaly vesnici, poté pražskou část a dnes fungují jako pojmenování pro stanice pražského metra (Chodov, Letňany, Roztyly atd.).

3.5.3 Zužování významu

Opozitním jevem je zužování významu. Výraz, který byl dříve používán pro větší okruh předmětů a dějů je dnes více specifikován. Př. *žito* – původně jakákoli poživatina, dnes označuje jeden druh obiloviny, *nábytek* – původní označení pro jakoukoli věc, která byla nabyta, dnes označuje pouze předměty vybavující obydlí.

4 Obohacování znakové zásoby v českém znakovém jazyce

Vzhledem k předmětu práce je třeba zmínit procesy, které se při tvorbě znaků ve znakovém jazyce objevují. Znaky mohou být ovlivněny cizími znakovými jazyky, mluvenými jazyky, mohou být nově tvořeny, ale může se také měnit jejich význam. Tyto procesy jsou představeny níže.

4.1 Vliv cizích znaků z jiných ZJ nebo struktur z MJ

Čeština je ovlivňována mnoha jazyky a ke stejnému jevu dochází i v českém znakovém jazyce. Český znakový jazyk je ale na rozdíl od češtiny ovlivňován jak jazykem mluveným (velmi silně), tak jinými jazyky znakovými.

4.1.1 Přejímání

Jako první proces obohacující znakovou zásobu je možné představit výpůjčky z jiných znakových jazyků i přejímání z jazyků mluvených. Stejně jako čeština přejímá mnoho cizích lexémů z jiných jazyků, ČZJ přejímá znaky nejvíce z ASL (pokud se jedná o přejímání znaků). Existují případy, kdy znaky nejsou přejaté v celé podobě, ale mohou být převzaty pouze jejich segmenty. V českém znakovém jazyce je tento jev možné pozorovat například u znaku KOMUNIKACE, který si svou podobu zachoval, nicméně se mu

proměnil jeden parametr znaku, konkrétně tvar ruky, který se proměnil z tvaru P na tvar C, podle písmene, na které začíná anglický ekvivalent (Johnston; Schembri, 2007). Kompletní výpůjčky jsou běžné například u jmenných znaků, typicky u znaků známých osobností, jako jsou například Trump či Obama, nebo u znaků pro různá města a státy. Vysuček (2000, s. 17) in Matušková (2008, s. 11) uvádí, že přejatými znaky v českém znakovém jazyce jsou i znaky jako je GAY, AIDS či LESBA. Přejímání ale není běžným jevem pouze v případě, že daný znakový jazyk nemá pro určitou skutečnost znak. Výpůjčky také mohou nahradit znak starý (Sutton-Spence; Woll, 1999, s. 218). Autoři toto tvrzení dokládají na příkladu znaku AMERICA (Amerika), který byl původně v BSL artikulovaný u brady (podobně jako český znak KANADA), dnes je ale produkován stejně jako v ASL (i ČZJ) před tělem. Dnes je tato nová podoba znaku britskými mluvčími běžně využívána.

V této době může být pro běžného uživatele jazyka někdy složité rozeznat, který lexém je vůbec převzatý. Tento problém nastává jak u jazyků mluvených, tak u jazyků znakových. Např. v BSL je výpůjček velmi málo (Sutton-Spence; Woll, 1999, s. 217), přesto se v něm převzaté znaky vyskytují. Autoři tvrdí, že nejčastěji dochází k přejímání z ASL, a to proto, že ASL je, stejně jako AJ v jazycích mluvených, na mezinárodní úrovni nejrozšířenější. V BSL se vyskytují přejaté výrazy především u znaků pro cizí města a státy. Např. znaky AMERICA (Amerika), FRANCE (Francie), CHINA (Čína) nebo JAPAN (Japonsko) jsou převzaté z těch příslušných jazyků, které pojmenování označují. Výpůjčky ale nejsou pouze záležitostí geografických názvů, v BSL se projevují i u ostatních znaků, jako je například ATTITUDE (přístup) z dánského znakového jazyka či LANGUAGE (jazyk) ze švédského znakového jazyka.

Někdy je ale obtížné původ znaků vůbec dohledat nebo určit, který jazyk ovlivnil který. Některé teorie uživatelů nejsou podepřeny žádnými zdroji, a proto jsou jen záležitostmi interpretace jednotlivých uživatelů jazyka. Takovým případem může být například znak ŽENA v dánském znakovém jazyce a znak LADY v BSL, které se znakuji stejně. (Kyle; Woll, 1985, s. 168). V potaz je nutné brát příbuznost jazyků, Kyle a Woll v téže publikaci zmiňují, že např. BSL a AUSLAN mají 80 % společných znaků. U znakových jazyků, které neprošly společným historickým vývojem, je průměrný počet společných znaků 35–40 %.

Dalším způsobem přejímání může být i případ, kdy je zdrojovým jazykem mluvený jazyk. Sutton-Spence a Woll (1999, s. 222) uvádí velmi zajímavý příklad na spojení KEY ISSUES (klíčové problémy), kdy je nutná znalost angličtiny kvůli několika možným významům celého spojení. Autoři vyzorovali, že je možné využít znak KEY odkazující k zámku a klíči namísto odlišného znaku KEY, který odkazuje k důležité věci.

Nyní se budu věnovat přejímání z mluveného jazyka, do kterého řadím kalk a přejímání struktury českého slova (prstová abeceda, inicializace a mluvní komponent).

4.1.2 Kalk

Kalkování je podstatnou součástí nejen znakových jazyků. Jedná se o mechanické přebírání struktur jednoho jazyka a jejich následnou aplikaci na jazyk druhý. V případě českého znakového jazyka se nejčastěji jedná o „výpůjčky“ z mluvené češtiny. Sutton-Spence a Woll (1999, s. 216) uvádějí, že znakové jazyky jsou nejvíc ovlivňovány právě jazyky, se kterými jsou nejvíc v kontaktu, tedy většinovými jazyky mluvenými. V českém znakovém jazyce můžeme dle Matuškové (2008) vydělit několik typů kalku (ve výzkumné části je tato kategorizace využívána).

První typ vychází z grafické podoby slova, jedná se o tzv. motivovaný kalk. Tento případ je možné pozorovat např. u znaku CHEB, který vychází z vizuální podobnosti se slovem *chléb*, proto artikulace těchto dvou znaků vypadá stejně (v některých případech se setkáváme s odlišným směrem pohybu). Dalším zástupcem je například znak MODŘANY (který vychází z podobnosti se slovem *modrý*, jejich artikulace je opět shodná) nebo NÁCHOD (jenž odkazuje ke slovu *záchod*, též se produkují stejně). Sutton-Spence a Woll (1999, s. 222) ve své publikaci uvádí příklad motivovaných kalků, které vychází z grafické podoby zkratk, tedy např. pro zkratku Association of British Sign Language Tutors (A-B-S-L-T) je využíván znak ABSOLUTE (absolutní), přestože co se významu týče, nemá se zkratkou nic společného.

V průběhu výzkumu se ukázalo, že vizuální podoba českého slova hraje při tvorbě znaku velkou roli. Důkazem je například znak pro stanici Hůrka, který je artikulován jako znak HURÁ, dále například znak pro stanici Prosek, kde je využit znak PROSIT, přestože z hlediska etymologie českého názvu stanice spolu tyto dva základy nemají nic

společného. U 33 názvů zastávek se objevil alespoň jeden kalk motivovaný vizuální podobou českého slova.

Dalším typem je mechanické přeložení struktury / doslovný kalk. To pozorujeme například u znaku pro stanice metra A STAROMĚSTSKÁ, kde je artikulována nejprve část STARÝ a poté MĚSTO. Složenina STAROMĚSTSKÁ se dá chápat i jako běžná složenina využívající prostředky ČZJ, její vazba na českou předlohu je však zřejmá.

Autorka dále vyděluje kalky humorné, které mezi sebou neslyšící používají za účelem vzájemného pobavení. Matušková jako příklad uvádí znak METROSEXUÁL, který je artikulován jako METRO + SEX nebo NAPOLEON, který se skládá z komponentů N + POLE + deiktické ON. Tyto znaky obvykle ve znakovém jazyce svůj znak mají a tyto varianty jsou používány s nadsázkou jako vtip.

Posledním typem je polokalk, u kterého je doslovně přeložena pouze jedna část a druhá je přeložena do ČZJ bez souvislosti s mluvenou češtinou. Příkladem jsou znaky PAMPELIŠKA, kde je artikulována část KVĚTINY + znak LIŠKA, nebo znak MATERIĐOUŠKA, který se skládá ze znaků MATKA + KVĚTINY.

Poslední dva typy kalku nejsou pro tuto práci relevantní, a proto se s nimi dále nepracuje.

Kalky se ale nevyskytují pouze v českém znakovém jazyce, ale i ve většině jiných znakových jazyků. Sutton-Spence a Woll (1999, s. 221) zmiňují některé kalky z BSL, které by dle Matuškové spadaly pod „doslovné kalky“. Jedná se o příklady lexémů jako ICELAND (Island), který je ve znakovém jazyce produkován jako ICE (led) + LAND (země), obdobný případ lze pozorovat u výrazu GREENLAND (Grónsko), opět zde vystupují znaky GREEN (zelený) + LAND (země). Dále tvrdí, že v BSL jsou běžné výpůjčky z angličtiny v tom případě, kdy se jedná o přenesený význam, či zdůraznění toho, že se jedná o citaci z angličtiny.

4.1.3 Spellování/prstová abeceda

Spelling může jistým způsobem fungovat jako další proces obohacující znakovou zásobu, přestože v něm hraje velkou roli vliv mluveného jazyka. Potměšil (1992, s. 5) uvádí, že je vizuálním prostředkem komunikace stejně jako znakový jazyk. Jde o využití prstové abecedy⁹, díky které je možné vyobrazit slovo mluveného jazyka, kterému není přiřazen znak. Jedná se o systém komunikace, který může fungovat i jako prostředek interkulturní, může mu tedy porozumět slyšící i neslyšící osoba. Walli, Lucas a Mulrooney (2005, s. 62) ale uvádějí, že i na tvary pro jednotlivá písmena z mluveného jazyka je nutné nahlížet jako na znaky, jelikož mají své místo artikulace, pohyb i orientaci. Spelling ale nelze brát jako samostatný jazykový systém, jde pouze o reprezentaci systému jiného (Padden, 1991, s. 191). Prstová abeceda se dělí na jednoruční a dvouruční. V českém prostředí je zastoupena převážně abeceda dvouruční (je čitelnější, snadněji srozumitelná) ale například v ASL se většinou využívá jednoruční varianta (je rychlejší). V USA je také prstová abeceda při komunikaci v ASL zastoupena mnohem hojněji než v českém prostředí. Padden ve své stati v publikaci *Theoretical issues in sign language research* (1991, s. 192) uvádí, že pokud dojde k setkání mluvčího ASL a mluvčího znakového jazyka z jiného státu, „cizinec“ si bude stěžovat na příliš časté spellování, které je navíc velmi rychlé. Lionel Evans (1982) uvádí, že prstové abecedy byly vytvořeny slyšícími ještě dříve, než byly využívány v komunikaci neslyšících. Tento systém komunikace byl využíván i vyučujícími, jako jsou například Bonet, Pereira, nebo abbé de L'Épée. Nutno podotknout, že prstová abeceda, stejně jako znaky samotné, prošla vývojem a v průběhu historie v ní došlo k určitým změnám (detailněji Kyle; Woll, 1985, s. 52).

Využití prstové abecedy je různé, může figurovat například v oblasti proprií, zkratk, názvů značek, míst, ale i v oblasti apelativ (v ASL např. R-I-C-E (rýže)). Dále je tento prostředek využitelný v případech, kdy chce mluvčí zvýraznit podstatnou část slova,

---

⁹ Systém sestávající z tvarů ruky/rukou, které reprezentují grafémy z abecedy (PADDEN, *Theoretical issues in sign language research*, 1991, s. 191.).

například pádovou koncovku. Tento jev se často vyskytuje v tlumočnické praxi, například při hodinách češtiny.

Zajímavé je, že prstová abeceda může změnit i slovní druh slova. Padden (2006) uvádí, že existují dvojice, u kterých hláskování může z verba vytvořit substantivum. Tento případ uvádí na příkladu znaku LOVE (láska). Když je použit znak, jedná se o verbum, nicméně když je využito spellování, stává se z něj substantivum.

Walli, Lucas a Mulrooney (2005, s. 64) uvádí, že hláskování v ASL je většinou prováděno před ramenem dominantní ruky, avšak doplňují, že místo artikulace se může měnit. Stejně tak může dojít ke změně tvaru ruky, orientace, může dojít k přidání druhé ruky nebo k přidání pohybu. Dále také upozorňují, že v ASL dochází k jevu, kdy se používá hláskování i znak pro stejnou skutečnost, např. BED i B-E-D (postel), význam v tomto případě není rozlišen. Dále také poukazují na to, že se v mnoha projevech vyskytuje jev, kdy mluvčí jednou rukou znakuje a druhou rukou simultánně hláskuje něco jiného (s. 66).

4.1.4 Inicializace

Důležitým slovtvorným procesem ve znakovém jazyce je inicializace. Jedná se o proces, ve kterém hraje určitou roli i zastoupení prstové abecedy. Tento jev není v ČZJ tak častý jako například v ASL, ale i tak tvoří nezanedbatelný článek systému a projevil se hojně i při označování zastávek pražského metra. Využívá se například u lexémů, které nemají odpovídající znak (např. znaky pro určitá propria) či znak mají, ale mluvčí jej nezná, nebo si jej nedokáže vybavit, v tomto případě se jedná o tzv. dočasnou lexikalizaci (např. pokud si mluvčí nemůže vybavit znak PYTHAGORAS, nejprve jej pomocí prstové abecedy vypselle a poté používá jen zástupné „P“ (Johnston; Schembri, 2007, s. 182–183)). Pohled na inicializaci se ale v literatuře může lišit, je možné totiž vydělovat její dva typy.

V širším pojetí, například Johnston a Schembri (2007) považují za inicializované znaky ty, ve kterých se při artikulaci objevuje tvar ruky odpovídající prvnímu písmenu ekvivalentního slova v mluveném jazyce. V českém znakovém jazyce toto můžeme najít

například ve znacích JOGURT, VLTAVA, VLTAVSKÁ či u proprií, kterým není přidělen znak a jsou takto lexikalizována.

Užší pojetí chápe jako inicializovaný znak ten, jenž už v určité podobě existuje, jen je mu pozměněn jeden z aspektů znaku, a to konkrétně tvar ruky. Klima a Bellugi (1979, s. 200) tento jev dokazují např. na znaku MODULATION, který vznikl změnou tvaru ruky u znaku CHANGE (změna tvaru na M). Dále uvádějí, že k obdobným procesům dochází u znaků, jež jsou si významově blízké. Existence této skutečnosti není v českém znakovém jazyce doložena.

Do inicializace je možné zařadit ještě znaky, ve kterých se objevuje určité výrazné písmeno (ne první) slova mluveného jazyka. Tento případ lze v ČZJ pozorovat například u znaků PRAXE nebo SEX, kde je do artikulace znaku zakomponováno výrazné X (Macurová, 2008, s. 285).

4.1.5 Mluvní komponent

Poslední rozsáhlou oblastí vlivu mluveného jazyka na znakový jsou mluvní komponenty. V průběhu výzkumu se ukázalo, že prostředek českého jazyka ve formě mluvního komponentu doprovází většinu produkovaných znaků (výjimka například u znaku NÁMĚSTÍ MÍRU₃, u kterého se objevuje i komponent orální¹⁰). Macurová a Nováková (2008, s. 291) definují mluvní komponent následovně: „Ty pohyby úst, které do znakového jazyka ‚vnášejí‘ artikulaci příslušného jazyka mluveného, a jsou tedy do jisté míry prvkem ‚přejatým‘, ‚cizím‘, se označují jako mluvní komponenty“. S touto definicí se plně ztotožňuji. Mluvní komponent má často i distinktivní platnost. V průběhu výzkumu se ukázalo, že respondenti pomocí mluvního komponentu rozlišovali znaky HRADČANY a HRADČANSKÁ, BUDĚJOVICE a BUDĚJOVICKÁ, KAČER a KAČEROV atd. .

---

¹⁰ Specifické pohyby úst, které jsou znakovému jazyku vlastní a nevyskytují se v příslušných mluvených jazycích (MACUROVÁ; NOVÁKOVÁ, 2008, s. 291).

4.2 Utváření znaků

4.2.1 Utvoření vlastního znaku

Jak již bylo zmíněno v kapitole 2, znaky je možné dělit na motivované a arbitrární.

Motivované znaky mohou být motivovány buď vizuálně, nebo na základě vnitřní souvislosti. Tuto problematiku lze vysvětlit např. na skupině jmenných znaků. Jmenný znak motivovaný vizuálně zohledňuje to, jak daná osoba vypadá. Hraje zde roli to, jestli má nějaký výrazný vzhledový rys, například velký nos nebo pravidelně nosí výrazné náušnice (Faltínová, 2005). Naopak jmenné znaky motivované vnitřní souvislostí (metonymicky) zohledňují to, jaká daná osoba je, jaký má charakter. Do znaku se pak může promítnout fakt, že je někdo například často veselý nebo se příznačně často stydí.

Naopak u znaků arbitrárních je velmi obtížné motivaci zjistit. Forma a význam zde nejsou provázány jakoukoli podobností a jsou jen záležitostí konvence, nebo je motivace velmi zastřená a vzhledem k omezenému etymologickému zkoumání znakových jazyků v daný moment nedoložitelná.

Zvláště bych vydělila motivovanost vizuální, jelikož je pro znakové jazyky typická a je tedy vhodné se jí více věnovat.

4.2.1.1 Vizuální motivovanost

Vizuální motivovanost¹¹ je znakový proces, který je pro znakové jazyky typický. Brennan (1992, s. 41) zvláště vyděluje termíny *ikoničnost*¹² a *motivovanost*, jako ikonické chápe pouze ty znaky, jejichž forma přímo vizuálně odkazuje k významu, jako motivované chápe ty znaky, u kterých je vztah formy a významu non-arbitrární, v této práci je používán termín *vizuální motivovanost* pro všechny znaky, u kterých je vizuální

---

¹¹ Podrobněji PETŘÍČKOVÁ, Vizuální motivovanost ve slovní zásobě českého znakového jazyka, 2006.

¹² Podle některých autorů by se termín „ikoničnost“, neměl používat, jelikož ikoničnost je údajně rysem neplnohodnotnosti jazyka viz ŠŮCHOVÁ, Metafora v ČZJ, 2007.

podobnost mezi označujícím a označovaným. V minulosti býval znakový jazyk právě kvůli vizuální motivovanosti často zaměňován s pantomimou či imitací, tvrdilo se, že je celosvětový, má pouze pantomimické způsoby zobrazování reality a žádný jazykový systém (Kyle; Woll, 1985; Sutton-Spence; Woll, 1999, s. 168), ale tento přístup je dnes již popřeny. Autoři argumentují, že i kdyby znakový jazyk byl tvořen pouze gesty, ani v tomto případě by nemohl být sdílený po celém světě, jelikož ani gesta nejsou všude totožná (viz jejich příklad s gesty spojenými se stolováním – liší se u kultur používajících vidličku a nůž a u kultur používajících hůlky). Jedná se o způsob utváření znaků, kde hraje roli vizuální podobnost označujícího a označovaného (viz de Saussure, 1916)¹³. Díky této skutečnosti jsou tyto znaky srozumitelné pro většinu lidí. Znamená to tedy, že znak vychází z vizuální podoby dané skutečnosti, například u znaku PTÁK přebírá důležité prvky, které jsou pro opeřence typické. Zobák, křídla, létání, tělo pokryté peřím a dvě nohy. Nutno také podotknout, že ne všichni ptáci mají stejnou podobu, jinak vypadá plameňák a jinak tučňák, znak PTÁK ale označuje ptáka obecně, jedná se o ustálený znak. Pokud je to relevantní, je poté možné rozšířit a doplnit, o jaký druh se jedná. Výsledná podoba znaku vypadá podle toho, který rys daný znakový jazyk zvolí jako důležitý. V souvislosti s tím lze vydělit několik typů vizuální motivovanosti.

Prvním takovým kritériem je rozdělení na vizuální motivovanost virtuální a substituční (Sutton-Spence; Woll, 1999, s. 175). Pokud se stále budeme držet příkladu znaku PTÁK, můžeme si uvědomit, že český znakový jazyk vyzvedl prvek zobáku, jedná se tedy o vizuální motivovanost substituční, to znamená, že znakový jazyk se „převtělí“ do znázorňované skutečnosti, tedy do bytosti ptáka, hlava produktora se stává hlavou ptáka. Osoba produkující znak tedy na svém těle (konkrétně v oblasti nosu/úst) artikuluje prvek zobáku. Jiná situace ale nastává například v německém nebo tureckém znakovém jazyce, kde je vyzdvižena vlastnost létání/křidel. Tito mluvčí tedy znak PTÁK artikuluji pohybem paží, který připomíná létání. V BSL (stejně jako v ČZJ) tento typ zastupují znaky COOK (vařit), SWIM (plavat), DRIVE (řídit) aj. (Sutton-Spence; Woll, 1999, s. 175), u

---

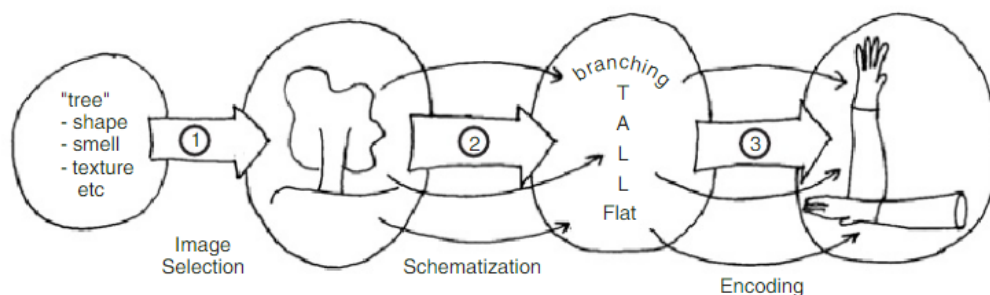
¹³ Označující bez označovaného nemůže existovat (JAKOBSON, R. On linguistic aspects of translation from Fang, Achilles and Reuben A. Brower, 1959, s. 233.).

kterých se produktor vtěluje do pozice vykonavatele děje. Proces vzniku vizuálně motivovaného znaku detailněji rozpracovává S. Taub v publikaci *Language from the Body. Iconicity and Metaphor in American Sign Language* (2001). Taub se ve stejné publikaci věnuje také vizualizované metafoře, kterou dokládá v úvodu své publikace, kde zmiňuje rozhovor s neslyšící ženou, která popisuje rozložení své kuchyně, a adresátovi je ihned jasné, jak to v kuchyni přesně vypadá. Její popis tedy výborně propojí vyjadřovací prostředky znakovému jazyku vlastní s reálným světem a jeho mentálním pojetím. K této problematice se vyjadřují i další autoři, jako např. Sutton-Spence a Woll (1999, s. 178), kteří vysvětlují pojem metafory v BSL na příkladu věty „MAN Index JUMP-UP-AND-DOWN.“ (Muž skáče nahoru a dolů.), která ale může mít i přenesený metaforický význam, který odkazuje k rozpoložení, v jakém muž aktuálně je – štěstí. Muž tedy ve skutečnosti nikam neskáče, ale je šťastný.

Druhým typem vizuální motivovanosti v tomto dělení je vizuální motivovanost virtuální. V tomto případě již mluvčí neztělesňuje jinou skutečnost, ale oprostí se od ní a artikuluje ji většinou v neutrálním prostoru před tělem, a to tím způsobem, že ji do prostoru „vykresluje“. To znamená, že například u znaku DŮM rukama nejprve znázorní střechu a následně stěny a u znaku MÍČ vykreslovaný tvar koule metaforicky odkazuje ke kulatému tvaru míče. Kulovitý tvar plynojemů hraje roli i při tvorbě znaku PALMOVKA. V BSL se je možné setkat s příklady WINDOW (okno), PARIS (Paříž) či UNIVERSITY (univerzita) (Sutton-Spence; Woll, s. 175).

S vizuální motivovaností je úzce spojena konceptuální metafora, kterou ve své publikaci rozpracovává Taub (2001, s. 43). Model produkce znaku nazvala *The analogue-building model* a jeho fáze jsou následující. Nejprve je nutné si pod pojmem (v tomto případě pod pojmem STROM) vybavit, jak daná entita vůbec vypadá, jaké má vlastnosti, autorka tento krok nazývá „počáteční koncept“. Počáteční koncept musí být v modalitě, kterou daný jazyk využívá. Po uvědomění si potřebných informací nastává vybírání obrazu, jehož výsledkem je prototypický vizuální obraz/představa obecného stromu. Následuje schematizace, která musí být jasná a vytvoří představu stromu, která zapadne do požadovaných kategorií daného znakového jazyka, v tomto případě ASL. Konkrétně zde to tedy znamená, že strom vyrůstá ze země vzhůru a na kmenu má rozvětvenou korunu.

Posledním procesem je kódování, které ze schematické představy vytvoří výslednou jazykovou podobu znaku.

Obrázek 1 - The analogue-building model

Vizuálně motivovaný znak může odkazovat ke tvaru předmětu (př. KNIHA, ROHLÍK, DŮM), významnému rysu (př. KOČKA – znázornění vousků), prováděné činnosti (př. ŘÍDIT AUTO) nebo k jiným souvisejícím skutečnostem či aktivitám (př. MLÉKO – znázornění dojení) (viz Kuchařová, 2005). Je nutné ale brát v potaz fakt, že každý národ vychází ze svých sociokulturních podmínek, takže například znak DŮM nemusí ve všech znakových jazycích vypadat stejně. Pro Českou republiku jsou typické domy se sedlovou střechou, tento prvek je tedy promítnut do znaku. Jiná situace ale nastává například u švédského znakového jazyka, protože ve Švédsku je pro dům typičtější tvar krychle, znak tedy vypadá odlišně.

Dále lze vizuální podobnost dělit dle toho, jaký je vztah mezi označujícím a označovaným z hlediska srozumitelnosti vizuální motivace. Klima a Bellugi (1979) vydělují tři stupně, a to: transparentnost, translucidentnost a arbitrárnost.

Transparentní znak je takový, u kterého není třeba vysvětlování významu, i neživatel daného jazyka je schopen si jej sám vyvodit. Například u znaku BANÁN či FOTOAPARÁT je vztah označujícího a označovaného zřejmý i osobě, která se se znakovým jazykem doposud nesetkala (znak FOTOAPARÁT je vizuálně motivovaný například i v izraelském znakovém jazyce – Meir, 2010). Pizzuto, Boyes-Braem a Volterra (1996) (cit. in Sutton-Spence; Woll, 1999, s. 168) vytvořili výzkum týkající se italského znakového jazyka a skupině osob (zahrnující „ne-italské neznakující“, „ne-italské neslyšící používající ZJ“ a „italské neznakující“) předložili vzorek znaků a zkoumali, zda

respondenti rozpoznají význam znaku. Výsledky ukázaly, že ne všechny znaky jsou stejně transparentní všem kulturním skupinám. Autoři výzkumu uvádějí, že z výsledků vyplývá, že transparentnost často souvisí i se znalostí ZJ či italské kultury. Znamená to tedy, že transparentnost není jevem, který by byl samozřejmý, je nutné k němu mít i určité znalosti či kulturní zázemí.

U translucidentního znaku není vztah mezi označujícím a označovaným natolik zjevný, aby na první pohled bylo jasné, o jaký znak se jedná. Například u znaku „CHLAPEC“ podobnost nemusí být tak zjevná, ale po následném vysvětlení, že ruka u čela znázorňuje kšilt čepice, která je pro chlapce typická, je motivovanost již jasnější. Stejný případ může nastat i u znaku ŽENA či PROPISKA (CzechEncy, Znakový jazyk, 2017).

Posledním stupněm je arbitrárnost. V tomto případě vizuální motivovanost označujícího a označovaného neexistuje a podoba označujícího je tedy zcela konvenční záležitostí. Arbitrární znaky jsou například GARÁŽ, NEMOC či SITUACE, v BSL se do této skupiny řadí např. EASY (jednoduchý) nebo ALLOW (dovolit) (Kyle; Woll, 1985, s. 26). Jako arbitrární považují znaky ROZTYLY₄ či PROSEK₂.

Motivovanost je možné pozorovat i u mluvených jazyků a to konkrétně v případě onomatopoií. Jedná se například o citoslovce *haf haf*, *bim-bam* nebo *bú*. Stejně ale jako u jazyků znakových nejsou tyto výrazy sdíleny napříč všemi jazyky, například v češtině (stejně tak v arménštině) se jako citoslovce pro psí štěkot používá *haf haf*, nicméně v jiných jazycích (např. v angličtině) se můžeme setkat s *bow-wow* či *yip-yip* (Wilcox, 2000, s. 40).

4.2.2 Přidání klasifikátoru

Klasifikátory jsou speciální jazykové prostředky, které se vyskytují nejen ve znakových jazycích. Tikovská a Kuchařová (2005, s. 69) uvádí, že se jedná o jednotky, které se pojí se jménem a řadí ho do příslušné skupiny se společnými nebo podobnými vlastnostmi, jako je např. tvar, materiál, uspořádání, velikost atd. Autorky zmiňují, že mezi mluvené jazyky, ve kterých se klasifikátory vyskytují, patří například čínština či některé indiánské jazyky. Toto tvrzení dokazují na čínském výrazu *liang zhi quianbi*, který

znamená doslova *dvě dlouhá věc tužka*. Právě komponent *zhi* je zde klasifikátorem dlouhých věcí.

Obdobně fungují i klasifikátorové konstrukce ve znakových jazycích. Nejprve je artikulován znak pro předmět, následně klasifikátor. V následující promluvě již není nutné znovu opakovat, o jaký předmět se jedná, stačí využívat klasifikátor, který v sobě má předmět po dobu promluvy „obsažen“.

Tato podkapitola je zařazena z toho důvodu, jelikož termín *klasifikátor* je zmiňován i ve výzkumné části, klasifikátory se objevují například u znaků MALOSTRANSKÁ₂, LUŽINY₄, KARLOVO NÁMĚSTÍ₅, OPATOV₂ atd.

4.2.3 Derivace

Klima a Bellugi (1979, s. 201) uvádí jako další možný znakový proces derivaci. Ve své publikaci citují výzkum Suppaly a Newporta (1978), kteří vypořádali systematický rozdíl mezi akčními slovesy a jejich příbuznými jmény, jako příklad uvádí SIT (sedět) a CHAIR (židle). Autoři dokazují, že mezi slovesem a sémanticky příbuzným jménem dochází ke změně pohybu. U jmen je pohyb méně výrazný, ale zato opakovaný (Walli, Lucas a Mulrooney, 2005, s. 54) tento proces nazývají *reduplication* – reduplikace). Toto tvrzení dokládají na příkladech JOIN (připojit) a odvozeného COMPOUND (sloučenina/složenina) nebo GET (dostat) a ACQUISITION (nabytí). Walli, Lucas a Mulrooney (2005, s. 52) toto tvrzení podporují dalšími příklady, např. STORE (obchod) je odvozené od SELL (prodávat) NEWSPAPER (noviny) od PRINT (tisknout).

V procesu odvozování mohou být zapojeny i klasifikátory, případně specifikátory. Vysuček (2000, s. 10) in Matušková (Kalk v ČZJ, 2008 s. 11) o ČZJ uvádí: „V odvozování musí být zahrnuty klasifikátory¹⁴ a specifikátory, jež může zastoupit nemanuální složka

---

¹⁴ Klasifikátory zastupují určité skupiny referentů, které mají společné vlastnosti. Baker, A., a Woll, B. (*Sign language acquisition*, 2008, s. 28.) dokládají důležitost klasifikátorů na příkladu JÍT/JET AUTEM/JET NA KOLE ZIGZAG (směr pohybu). Každá výpověď bude vypadat jinak, jelikož každý referent zastupuje jiný klasifikátor. Klasifikátory ale nejsou pouze výsadou znakových jazyků, Armstrong a Wilcox (The Gestural

znaku, která je velmi důležitým prvkem – díky ní není potřeba ukazovat dva znaky: např. velká sklenice – není potřeba ukazovat SKLENICE + VELKÝ, ale velikost lze signalizovat nafouknutými tvářemi¹⁵.“ Klasifikátory je nutné využívat například při odvození substantiva z verba (PRACOVNA = PRÁCE + klas., UČITEL = UČIT + klas.) nebo při odvození dalšího významu z již existujícího substantiva. Příkladem může být znak KNIHOVNA, který vychází ze znaku KNIHA. Rozdílné budou znaky KNIHOVNA jako označení pro budovu, místnost nebo polici, a to právě kvůli různým klasifikátorům, které tyto znaky spoluutvářejí. Macurová a Nováková in Mladová (2009, s. 24) dodávají, že v ČZJ je častější simultánní derivace než sekvenční.

4.2.4 Konverze

Konverze je jedním ze způsobů tvoření jazykových znaků pomocí derivace. U znakových jazyků je v této práci konverze nahlížena podobně jako u jazyků mluvených, tedy jako přechod jednoho znaku určitého slovního druhu ke slovnímu druhu jinému. Podoba znaku se nemění například u znaků ŽIDLE a SEDĚT, BĚH a BĚHAT, PLAVÁNÍ a PLAVAT aj., zde se jedná o znaky ve funkci substantiva a verba. Při výzkumu se ale ukázalo, že v této oblasti proprií je nejčastější konverze mezi znakem, který vystupuje jako substantivum a znakem ve funkci adjektiva, tzn. BUDĚJOVICE – BUDĚJOVICKÁ, HRADČANY – HRADČANSKÁ atd.

4.2.5 Zkracování

Pojmenování mohou být utvářena i zkracováním. Některé zkratky jsou běžně používané i ve slyšící společnosti (IBM), některé jsou specifické pouze pro určitou komunitu neslyšících (V–P = vice president, P–O = post office) (Macurová, A., Nováková R. 2008, s. 282). Výše zmíněné zkratky jsou zkratky iniciálové, při takovémto zkracování

Origin of Language, 2007, s. 45.) uvádějí, že se jedná o analogii k morfologickým procesům, které využívají jazyky mluvené (konkrétně např. indiánský jazyk Navajo).

¹⁵ Výrazy tváře také nesou gramatickou informaci (FISCHER, S. D., SIPLE, P.: Theoretical issues in sign language research, volume 2, Psychology, 1991, s. 10.).

je využito prvních hlásek slov. Iniciálové zkracování se objevilo u stanice DEPO HOSTIVAŘ₁. Z tohoto příkladu je patrné, že proces zkracování je s inicializací silně propojen.

Dalším případem zkracování je zkracování kontrakční, kdy se využívá první a poslední hláska slova. Takový systém se využívá např. při hláskování *Glasgow*, použije se jen g-w, nebo b-l jako označení pro *Bristol* (Walli, Lucas a Mulrooney, 2005, s. 64). U stanic metra se kontrakční zkracování v mém výzkumném vzorku objevilo u stanic FLORA₃, FLORENC₂ a MŮSTEK₄.

Dále se objevilo také zkracování, při kterém byly využity výrazné hlásky slova, například u stanice HÁJE₂ bylo využito hlásek H–J, u zastávky BOŘISLAVKA₂ bylo využito B–I a u stanice JINONICE₃ J–C.

4.2.6 Kompozice

V českém znakovém jazyce se vyskytuje i tvorba nových znaků pomocí skládání. V takovém případě se spojí jednotky (morfémy), které se běžně vyskytují odděleně, každá z nich nese vlastní význam, ale spojením nabývají význam nový, který k původním významům nemusí odkazovat (Walli, Lucas; Mulrooney, 2005, s. 56). Takový případ je možné pozorovat například u znaků pro určité měsíce. V tomto případě se do znaků promítají činnosti a skutečnosti, které jsou/byly pro daný měsíc typické. Je to zjevné například u znaku ÚNOR, který se artikuluje spojením znaků MASKA^TANČIT. Obdobný princip funguje i u znaků ČERVEN (spojení ČERVENÝ^JAHODY) či ČERVENEC (ČERVENÝ^TŘEŠNĚ). Jedná se o složeniny sekvenční, jednotlivé komponenty jsou tedy artikulovány po sobě. V BSL jsou složeninami např. znaky PEOPLE (lidé) ze znaků MAN^WOMAN (muž^žena) nebo CHECK (zkontrolovat) z SEE^MAYBE (podívat se^možná) (Sutton-Spence; Woll, 1999, s. 225). Mezi složeniny v ASL patří např. FACE^NEW (tvář^nová), což znamená STRANGER (cizinec), nebo znak BIBLE, který se skládá z JESUS^BOOK (Ježíš^kniha) (Walli; Lucas; Mulrooney, 2005, s. 57).

V případě složenin simultánních se komponenty artikulují v jeden moment. Důkazem pro to mohou být znaky MALOVAT, kdy pasivní ruka tvoří klasifikátor rovné plochy a aktivní ruka zastupuje prostředek, kterým se malba provádí. Dalším takovým

příkladem může být znak JET NA KONI, kdy jedna ruka zastupuje komponent KŮŇ a druhá znázorňuje jezdce, který na koni sedí.

Dále ale upozorňují na možnou problematičnost skládání. Při spojení dvou (případně více) znaků je nutné rozlišovat, zda se jedná o doslovné vyjádření či o přenesený význam. Problematicnost dokazují na příkladu složeniny BLUE[^]SPOT, která v jednom, doslovném, případě znamená „modré místo“, nicméně v druhém případě vyjadřuje označení pro modřinu, rozdíl ve významu utváří jiný pohyb v první části znaku.

Mezi složeniny se v ASL řadí například SICK[^]SPREAD (epidemie), FACE[^]NEW (cizinec), GIRL[^]SERVE (servírka) nebo SLEEP[^]DRESS (pyžamo). Další příklad složeniny uvádí u znaku HOME (domov), který je složen ze znaků EAT (jíst) a SLEEP (spát). Přestože je motivace znaku evidentní (domov je místo, kde se nejčastěji jí a přespává), respondenti ve výzkumu transparentnosti znaků nebyli s to význam znaku odhadnout.

Nutno zmínit, že spojením dvou (příp. více) znaků může vzniknout nejen jeden znak, ale i ustálená sémantická jednotka. V češtině i znakovém jazyce např. spojení *zdravotní pojištění*.

Skládání se ve výzkumu označení pro stanice pražského metra objevilo pouze jednou, a to u znaku RAJSKÁ ZAHRADA₃, kde respondent použil znaky ČERVENÝ[^]JABLKO ve významu *rajče*.

4.3 Pohyb ve stávající znakové zásobě

4.3.1 Vznik nepřímých pojmenování

V českém znakovém jazyce se stejně jako v jazyce českém vyskytují nepřímá pojmenování. Jedná se o situaci, kdy se místo uzuálního pojmenování použije pojmenování jiné (Čechová, 1996, s. 51). Nováková uvádí např. znak VRABEC, který se v českém znakovém jazyce užívá pro označení častého stěhování. Přestože by mohlo být jednoduše konstatováno, že se někdo často stěhuje, je pro kontextové vyjádření takové situace užít

znak VRABEC, který metonymicky odkazuje k pohybu vrabce. V české lingvistice do nepřímých pojmenování bývají řazeny metafora, metonymie, synekdocha a frazém.

4.3.2 Přenášení významu na základě společného rysu

Při tvorbě pojmenování pro stanice pražského metra se často objevily strategie, při kterých respondenti využívali objektů, které se nacházely v lokalitě stanice. Tato označení byla motivována dvěma možnými způsoby, vizuálně, nebo sémanticky.

Vizuálně byly motivovány např. znaky ANDĚL₂ (odkazování k významné křižovatce), PALMOVKA₁ (odkazování k plynojemu), VYŠEHRAD₁ (znázornění věží kostela sv. Petra a Pavla) aj.

Sémanticky (metonymicky) byly motivovány např. znaky MŮSTEK₂ (odkazování k Václavskému náměstí), MUZEUM₁ (byl artikulován znak VÝSTAVA, který s muzeem souvisí) aj.

4.3.3 Rozšiřování významu

Hladká (CzechEncy, Generalizace významu, 2017) definuje problematiku následovně: „Jedná se o významovou změnu, při níž dochází ke zvětšení rozsahu pojmové složky významu tj. rozšíření třídy předmětů a jevů, k jejichž označení lze jazykový výraz na základě jeho významových rysů užít. Logickým důsledkem rozšíření rozsahu významu je zúžení jeho obsahu.“ K rozšíření významu došlo například u pojmenování MŮSTEK₂. V tomto případě znak VÁCLAV označuje osobní jméno, náměstí i stanici metra, která se nachází na Václavském náměstí.

Opačným procesem je zužování významu, to se ale při výzkumu neobjevilo.

5 Úvod do praktické části

5.1 Respondenti a metadata

K zisku vizuálního materiálu jsem využila znalostí deseti respondentů, kteří vyhovovali předem stanoveným podmínkám. Respondent musel být starší osmnácti let, musel bydlet minimálně pět let v Praze nebo se v ní minimálně pět let aktivně vyskytovat (zaměstnání, navštěvování školy), dále se muselo jednat o osobu, která je neslyšící, ovládá český znakový jazyk a preferuje jej jako komunikační kód. Každý respondent musel také explicitně vyjádřit svůj souhlas s natáčením a publikací materiálu.

Respondenti byli osloveni buďto pomocí videa v českém znakovém jazyce, které jim bylo zasláno na e-mail či sociální síť Facebook, následná komunikace pak probíhala formou, kterou si respondent zvolil (psaná čeština, český znakový jazyk formou videa), nebo osobně.

Všichni respondenti byli seznámeni s cílem výzkumu i s tím, že videa budou sloužit jako zdroj cenného materiálu a budou tedy součástí práce.

Setkání s každým respondentem probíhalo individuálně (aby nedošlo k ovlivňování výpovědí ostatních dotazovaných) na místě, které si respondent sám zvolil. Nejprve respondent zodpověděl otázky v dotazníku potřebné k výzkumu, které shromáždily metadata. Dotazník byl anonymní, v papírové formě, otázky byly přetlumočeny do českého znakového jazyka.

Bylo usilováno o genderovou a věkovou vyváženost, přestože zkoumání rozdílů mezi mužskými a ženskými znaky ani mezi znaky užívanými mladšími a staršími uživateli českého znakového jazyka nebylo předmětem práce.

Výzkumu se účastnilo šest žen a čtyři muži, nejmladšímu respondentovi bylo dvacet pět let a nejstaršímu sedmdesát pět let. Osm respondentů žije v Praze dlouhodobě (více než deset let), dva se v ní od dětství denně aktivně vyskytují kvůli zaměstnání a studiu. Šest respondentů je neslyšících od narození, čtyři ztratili sluch vlivem nemoci v útlém věku. Devět respondentů docházelo do základní školy pro žáky se sluchovým postižením,

jeden respondent docházel do základní školy hlavního vzdělávacího proudu. Střední školu pro žáky se sluchovým postižením absolvovalo rovněž devět respondentů, jeden docházel na střední školu hlavního vzdělávacího proudu. Pět respondentů má nejvyšší dosažené vzdělání zakončené střední školou s výučním listem, tři střední školou s maturitou a dva vysokou školou (magisterský titul). Preferovaný komunikační kód všech respondentů je český znakový jazyk. Osm respondentů využívá český znakový jazyk v rodině, dva při komunikaci s rodinou využívají odezírání a mluvený český jazyk. Šest respondentů má/mělo slyšící rodiče, jeden respondent má oba rodiče nedoslýchavé, dva dotazovaní mají oba rodiče neslyšící a jeden respondent má nedoslýchavou matku a neslyšícího otce.

pohlaví	muž	4
	žena	6
věk	nejstarší	75 let
	nejmladší	25 let
bydliště v Praze	ano	8
	ne, ale aktivně se tam vyskytuji	2
sluch	neslyšící	6
	ztráta sluchu v útlém věku	4
ZŠ	pro žáky s SP	9
	hlavního vz. proudu	1
SŠ	pro žáky s SP	9
	hlavního vz. proudu	1
nejvyšší dosažené vzdělání	výuční list	5
	maturita	3
	Mgr.	2
preferovaný kód	ČZJ	10
kom. v rodině	ČZJ	8
	odezírání + MJ	2
rodiče	oba slyšící	6
	oba nedoslýchaví	1
	oba neslyšící	2
	neslyšící + nedoslýchavý	1

Tabulka 1 - Metadata

5.2 Postup zisku materiálu

Instrukce k výzkumu byly respondentům vysvětleny v českém znakovém jazyce, následně jim byla předložena mapka s linkami metra, která se běžně vyskytuje uvnitř

vagónů nad dveřmi, je dle mého názoru tedy nejznámější. Nejprve si respondenti mohli materiál prohlédnout, a když byli připraveni, mohlo začít natáčení a respondenti byli požádáni o artikulaci znaků pro jednotlivé stanice metra v předem domluveném pořadí, tzn. nejprve linka A zleva doprava, následně linka B ve stejném pořadí a obdobně linka C.

Po skončení natáčení byli respondenti dotázáni, jestli neznají motivaci znaků některých stanic, často ale odpovídali, že se jedná o staré znaky, které pouze převzali a o jejichž motivaci nepřemýšleli.

Na konci schůzky byli respondenti odměněni za svůj čas a ochotu.

5.3 Stanice pražského metra

Aktuálně (k roku 2018) existují tři linky pražského metra. Linka A spojuje stanice Nemocnice Motol a Depo Hostivař, tvoří ji 17 stanic. Výstavba této trasy započala v roce 1973, otevřena byla v roce 1978, v té době měla pouze 7 stanic. Linka B spojuje Zličín a Černý Most, na této trase je 24 stanic, což je nejvíc ze všech linek. Tato linka je také nejnovější, otevřena byla v roce 1985. Trasa C vede z Hájí do Letňan, propojuje tak sever a jih hlavního města. Na této trase je 20 stanic a jedná se o nejvytíženější trať ze všech. Do provozu byla uvedena v roce 1974.

Stanice jsou v práci řazeny za sebou v závislosti na rozložení v mapce, linka tedy vždy začíná konečnou stanicí vlevo, poté jsou popsány zbylé stanice vzhledem k pořadí, ve stejné podobě následují další dvě linky.

5.4 Práce s daty

U popisu stanic není rozlišováno pohlaví mluvčích¹⁶ (respondent/respondentka), všude je zachováno generické maskulinum, varianty znaků jsou řazeny dle četnosti výskytu od nejvíce používaných po nejméně zastoupené. Ne vždy odpovídá počet respondentů počtu vyčíslení u určitých stanic, a to proto, že některý respondent znal víc

---

¹⁶ Kvůli přehlednosti a plnému zachování anonymity respondentů.

variant, někdo naopak žádnou. Je nutné zmínit, že inicializace byla často využívána i v tom případě (jak sami respondenti uváděli), když respondenti znak neznali.

Inicializaci a prstovou abecedu nevnímám jako motivaci, ale jako způsob jazykového vyjádření, nicméně při kategorizaci kvůli sjednocení uvádím tyto procesy do kolonky „motivace“.

V práci je také zmíněno, jak se některé stanice jmenovaly v období socialismu, podoba znaků pro tyto dřívější názvy stanic je rovněž součástí práce. Jednotlivé znaky nejsou doplněny fotografiemi, jelikož všechny znaky, které se objevily a jsou popisovány, jsou v podobě videí v příloze práce (odkaz na internetové úložiště je na s. 143). Toto řešení jsem po konzultaci zvolila vzhledem k charakteru ČZJ, povaze soustředěného materiálu a dostupnosti nasbíraných dat v plné podobě za nejvhodnější. U každé stanice je zmíněna i etymologie původního, tj. českého názvu (vycházející převážně z publikace A. Profouse: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*), a to proto, abych mohla co nejlépe opsat, jak jsou znaky v ČZJ utvářeny, jaká je jejich motivace a v jakém vztahu jsou k názvu českému. Podle etymologie vzniklo mnoho toponym, původně jmen míst, podle nichž pak byly pojmenovány i zastávky na daném místě, z osobních jmen, a to nejčastěji připojením přivlastňovacího sufixu. Tato motivace už může být i v češtině pro české mluvčí zastřena (např. Motol) a nelze předpokládat, že by ji znali uživatelé ČZJ a při tvorbě znaků z ní vycházeli.

6 Znaky pro stanice pražského metra

6.1 Linka A

6.1.1 Nemocnice Motol

Proprium Motol „odkazuje k osobnímu jménu tamního usedlíka jako příjm. Motejl v Adr.“.¹⁷ Pro označení této stanice se vyskytly čtyři různé znaky.

NEMOCNICE MOTOL₁, NEMOCNICE MOTOL₂

První dva znaky se liší pouze v artikulaci jednoruční a dvouruční. První je artikulován znak NEMOCNICE (artikulace kříže tvarem ruky P na rameni), druhý znak MOTOL je artikulován vedle hlavy tvarem ruky B₀, který se střídavě mění na B₁ se třemi čárkami. Rozdílnost prvního a druhého znaku tkví pouze v tom, zda je druhý komponent znaku artikulován jednou, nebo oběma rukama. Motivaci tohoto znaku bohužel žádný z respondentů nezná. Na kurzech českého znakového jazyka v Pevnosti se uvádí, že slovo Motol vizuálně připomíná slovo *mol*.¹⁸ Kvůli výrazným tykadlům mola je znak artikulován u hlavy. Jednoruční podobu užíli čtyři respondenti, dvouruční respondenti tři.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1xE1GeiBT-2HRaBaMKRmEFnWndfIXm7hI>,

<https://drive.google.com/open?id=1bwymmZhkSeF3AIh7xOtNs2CRoWyRO6OL>

NEMOCNICE MOTOL₃

První komponent u dalšího znaku je artikulován stejně jako u znaku prvního, NEMOCNICE, poté následuje znak PODOLÍ (vizuálně motivovaný svým geograficky nižším položením), jelikož se slova Motol a Podolí vizuálně podobají. Znak PODOLÍ je

---

¹⁷ PROFOUS, 1947–1957, III., s. 141.

¹⁸ Osobní sdělení Mgr. Prokšové.

artikulován tvarem ruky B_1 v neutrálním prostoru, ruce vykreslují tvar údolí. Dle respondentů se jedná o starý znak, který je dnes nahrazen znakem jiným. Tento znak užili dva respondenti. V tomto případě se jedná o kombinaci překladu první části a vizuálně motivovaného kalku.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1I_0VanY7JgGypvqfL4znMCV5acw0lg6v

NEMOCNICE MOTOL₄

Poslední znak, který se mezi respondenty vyskytl, je znak NEMOCNICE + M. Jde zde tedy o kombinaci dvou znakových procesů. První komponent je tvořen překladem a druhý inicializací. Tento znak použil jeden respondent.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1z7AtRivGyAu8HBTUJ84ht5brSOg7jTbE>

6.1.2 Petřiny

Název *Petřiny* je zřejmě odvozen od nedalekého Petřína.¹⁹ Pro tuto stanici se celkem vyskytly tři možné znaky.

PETŘINY₁

Prvním znakem, který se vyskytl, je znak PETŘINY artikulovaný stejně jako znak PĚTR na základě podobnosti, respektive přímé souvislosti slov. Jedná se tedy také o vizuálně motivovaný kalk. Mikulíková (2016, s. 123) uvádí, že znak PĚTR je motivován souvislostí s křesťanstvím, kde je Petr držitelem klíče od nebeské brány, proto jeho podoba ve znakovém jazyce ke klíči odkazuje. Znak je artikulován v neutrálním prostoru, pasivní ruka je ve tvaru B_0 , aktivní ve tvaru D. Tento znak se vyskytl sedmkrát.

---

¹⁹ [Mapy.cz](https://mapy.cz). *Mapy.cz* [online]. Dostupné

z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.3454087&y=50.0875691&z=15&source=area&id=10919>.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1f6j_0A4yOMILuXaaEHT1QEocRcMAn80X

PETŘINY₂

Druhý znak odkazuje ke znaku PETŘÍN, konkrétně k rozhledně, která se na Petříně nachází. Znak PETŘÍN je vizuálně motivovaný, jelikož v sobě promítá výrazný tvar rozhledny. Znak PETŘINY artikulovaný znkem PETŘÍN je ale už vizuálně motivovaným kalkem, jelikož zde jde pouze o vizuální podobnost dvou názvů. Tento znak použili dva respondenti, jednou s tvarem ruky P, jednou s tvarem ruky B₀. Jedná se o dvouruční znak, který je artikulován v neutrálním prostoru.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1-QI3ny24jUYGgmBQVjj9gJljqkzDy1ZL>,

https://drive.google.com/open?id=1dLnGncJteNLV_28bIbEEg48GxCc9ZKti

PETŘINY₃

Posledním znakem, který se pro označení této stanice objevil, je znak, který je dle mého názoru modifikovaným znkem PETR, jen se změnil tvar pasivní ruky na tvar V. Tento znak byl použit jednou.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1IljhrR4FYL_gBKmnna8GD4OW6-wyRNWO

6.1.3 Nádraží Veleslavín

Název Veleslavín „vznikl přivastň. příponou *-ín* z os. jm. Velislava n. Veleslava a znamenalo dvůr té osoby“.²⁰ U této zastávky se vyskytlo šest možných variant jejího označení v ČZJ.

NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₁

První znak, který užíli čtyři uživatelé ČZJ, se skládá ze znaku NÁDRAŽÍ (nejčastěji se jednalo o dvouruční znak artikulovaný v neutrálním prostoru, obě ruce jsou ve tvaru P) a inicializovaného V. Jeden z respondentů uvedl, že inicializaci využil z toho důvodu, že pro Veleslavín neznal znak, dva další respondenti inicializaci využili jako primární volbu. Jedná se zde o kombinaci překladu a inicializace.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1zDAuc-DafbLb5kmwXnlW_HLVm78lItg-

NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₂

Další variantou, která se objevila, je znak NÁDRAŽÍ + VESELÝ. Tuto variantu použili dva respondenti, oba se shodují, že slova *Veleslavín* a *veselý* si jsou vizuálně podobná, proto je znak VESELÝ (artikulován oběma rukama ve tvaru ruky 5 vedle hlavy) využit.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1koRVGO5W_JLfnJueFoHdsY3UbSXOmfKX

NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₃

Inicializace je využita i u dalšího znaku. Veleslavín je zde vyjádřen pouze tvarem ruky V. projevuje se zde vypuštění první části, inicializaci však považují za dominantní proces. Tento znak užil jeden respondent.

---

²⁰ PROFOUS, 1947–1957, IV., s. 491.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1hjIFS0QmW42rRmRbCPabiGNuQKbaMrVm>

NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₄

Čtvrtá varianta, opět artikulovaná pouze jedním respondentem, je znak, který se skládá ze znaku NÁDRAŽÍ + inicializovaného V + SLAVNÝ. Znak SLAVNÝ je artikulován před obličejem tvarem ruky B₁. Projevuje se zde překlad spolu s inicializací a vizuálně motivovaným kalkem.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1e7dLFAxa6CLgekD-i6rWIEHVuA3Ee6jb>

NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₅

Pátý znak sestával ze znaku NÁDRAŽÍ + HUDBA. Respondent, kterým byl tento znak užít, motivaci nezná, nicméně pokud znak HUDBA (artikulovaný oběma rukama ve tvaru ruky Y v neutrálním prostoru) odkazuje ke spojitosti se slavením, jednalo by se zřejmě o kombinaci překladu, vizuálně motivovaného kalku a metonymie.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=13n_jNr8EHnOwLl9epRBEF-02HAtcznCr

NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₆

Posledním znakem, který byl užít rovněž jednou, je znak NÁDRAŽÍ + RADOST (znak radost je artikulován na hrudi, obě ruce jsou ve tvaru B₀). Respondent se domnívá, že znak souvisí s pocitem radosti při oslavách, v tom případě by byla motivace stejná jako v předchozím případě.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1wH8w1aGVUksQuy12tcc389paWCLdTZ0S>

Nutno podotknout, že pro *nádraží* byly využity různé běžně užívané znaky, nicméně tento fakt nepovažují za stěžejní.

6.1.4 Bořislavka

Bořislavka, původně hospodářská usedlost, nese název po svém zakladateli.²¹ Pro stanici Bořislavka se celkem vyskytly pouze dvě varianty, které navíc vypadají obdobně.

BOŘISLAVKA₁

První variantou je artikulace zástupného B pomocí dvouruční abecedy, které odkazuje k názvu Bořislavka. Inicializaci využilo devět respondentů, mnoho jich zmínilo, že inicializaci využívají, jelikož neznají znak. Domnívám se, že to je ovlivněno tím, že tato stanice metra vznikla teprve v roce 2015 a na rozdíl od ostatních stanic, které se v tomto roce také otevřely, nenese jméno, které by odkazovalo ke známější části Prahy.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1PjjdpNL0RKK1X-xCC3M46kQtE3jgcjGB>

BOŘISLAVKA₂

Pro druhý znak je opět využit proces inicializace, nicméně v případě tohoto znaku je kromě B přidáno ještě I, které se ve slově Bořislavka rovněž vyskytuje. Jedná se tedy o zkratku, ve které jsou zohledněny i další hlásky slova. Hlásky jsou artikulovány prstovou abecedou.

Motivace: zkracování pomocí vybraných hlásek

Video: https://drive.google.com/open?id=1IRPay1LM-ODQln_Omww31qOSrowKa3SM

---

²¹ Ulice Zavadilova — PSK. *PSK* [online]. Copyright © 2004 [cit. 24.06.2018]. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/ulice-zavadilova>.

V soukromém rozhovoru mimo výzkum se objevil ještě nový znak BOŘISLAVKA, který je artikulován tvarem ruky D u nosu a vychází z rodného vizuální podoby jména Bořivoj, nicméně tento znak nikdo z respondentů nepoužil.

6.1.5 Dejvická

Název Dejvice (původně Dehnice) vznikl z propria či přezdívky Dehna, odkazuje ke vsi lidí Dehnových.²² Pro stanici Dejvická se vyskytly pouze dva znaky, které se od sebe vzájemně liší pouze opakováním pohybu. Vzhledem k tomu, že znaky DEJVICE a DEJVICKÁ mají stejnou podobu, uplatňuje se zde i derivace.

DEJVICKÁ₁

První znak je artikulován stejně jako znak VEJCE. Objevuje se zde opakováný pohyb směrem k bradě, ruka je ve tvaru D se třemi čárkami). Tento znak použilo šest respondentů z deseti.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1drmgjaxjO86EirmDOCs9deoGjJbMupuq>

DEJVICKÁ₂

Druhý znak vypadá obdobně, opět se artikuluje znak VEJCE, nicméně v tomto případě je pohyb jednoduchý. Tímto způsobem znak provedli čtyři respondenti.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=18r417934P63tQ09s5SiLJPdv62le3x20>

Většina respondentů se shodla, že znak DEJVICE (DEJVICKÁ) je motivován slovem *vejce*, jelikož obě slova spojuje vizuální podobnost. Znak VEJCE se vztahuje buďto

---

²² PROFOUS, 1947–1957, I., s. 335.

k bělosti zubů, nebo k oválovitému tvaru brady,²³ který vejce připomíná, proto se i tento znak artikuluje na bradě. Jedná se tedy o vizuálně motivovaný kalk.

V období socialismu tato stanice nesla název Leninova. Její znak byl stejný jako znak LENIN (vizuálně motivovaný znak artikulovaný dle Leninovy bradky).

6.1.6 Hradčanská

Jméno Hradčany bylo ovlivněno pražským Hradem.²⁴ Pro zastávku Hradčanská se objevily celkem tři znaky. Vzhledem k tomu, že znaky HRADČANY a HRADČANSKÁ mají stejnou podobu, uplatňuje se zde mimo jiných procesů i derivace.

HRADČANSKÁ₁

Název *Hradčany* je derivován od slova *hrad*, první a zároveň nejčetněji zastoupený je tedy znak HRAD (artikulovaný na levé straně hrudi tvarem ruky 5 se třemi čárkami a mluvním komponentem [hrat]). Tento znak byl artikulován osmi respondenty, většina jich zmínila, že je znak ovlivněn existencí Hradu, který se v této lokalitě nachází, dle mého názoru se jedná o metonymii.

Motivace: metonymie

Video: <https://drive.google.com/open?id=1K8ubzZIYc9xBOLWRx5xyeKY8GicJ3cAL>

HRADČANSKÁ₂

Druhý znak je obdobou znaku prvního, nicméně zatímco v prvním případě byl znak artikulován směrem k tělu, zde je znak prováděn směrem od těla. Takto znak prováděl pouze jeden respondent. Motivace je stejná jako v prvním případě.

---

²³ Osobní sdělení Mgr. Okrouhlíkové Ph. D., seminář historické češtiny.

²⁴ KOLEKTIV AUTORŮ ZA VEDENÍ A REDAKCE PAVLA VLČKA. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. 1. vyd. Svazek 4. Praha: Academia, 2000.

Motivace: metonymie

Video: https://drive.google.com/open?id=1BJe9top3rAq_zlpZ4zwr51F2o0cJctRt

HRADČANSKÁ₃

Třetí možností, která se mezi respondenty objevila, je znak, který je zcela odlišný od znaků předchozích. Je prováděn stejně jako znak HRADEC (místem artikulace je dolní část paže pasivní ruky, aktivní ruka je ve tvaru 5 se třemi čárkami a vykonává pohyb „hrabání“), který se vyskytuje například v názvu HRADEC KRÁLOVÉ. Respondent motivaci nezná, ale pravděpodobně půjde o modifikovanou/derivovanou verzi znaku HRAD.

Motivace: metonymie

Video: https://drive.google.com/open?id=1HsVTYO7fT_XXb9VgGEywiLeIpdoAfVts

6.1.7 Malostranská

Název této stanice vznikl z původního toponyma Menší město, které bylo později přejmenováno na Malou Stranu/stranu.²⁵ Pro označení stanice Malostranská se vyskytlo pět variant. Všechny v sobě mají komponent MALÝ, nicméně v dalších komponentech se liší.

MALOSTRANSKÁ₁

Nejčastěji se objevil znak MALÝ + STRANA, zde se jedná o doslovný kalk, obě části byly přeloženy dle mluveného jazyka. Obě části složeniny jsou artikulovány v neutrálním prostoru, u znaku MALÝ jsou obě ruce ve tvaru B₁ se třemi čárkami dlaněmi proti sobě, u znaku STRANA je pasivní ruka ve tvaru B₀, aktivní ve tvaru D₀ se třemi čárkami, místem artikulace je dlaň pasivní ruky. Tento znak užilo pět respondentů z deseti.

Motivace: sémantický kalk

---

²⁵ VOJTÍŠEK, V.: *O starých jménech pražských ulic*, Naše řeč 4, 1940, s. 97–103.

Video: <https://drive.google.com/open?id=1GWSVENIls6sY55-XZLT1AiCsIvGNOjNk>

MALOSTRANSKÁ₂

Dále se dvakrát objevil znak MALÝ + klasifikátor oblasti, což je velmi zajímavým zjištěním, jelikož ve znacích pro jiné stanice se tento proces projevuje velmi zřídka. Zde se tedy uplatnilo přejetí první části i klasifikátorové znázornění oblasti.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1iwMxh89UMqTZY6_P70Kmiudl8VUIkC0F

MALOSTRANSKÁ₃

Ve třetí variantě se objevil znak MALÝ + MĚSTO. Vojtíšek (1940, s. 97–103) uvádí, že název Malá Strana vzešel z názvu Menší město, tento fakt by tedy mohl motivovat podobu znaku. Pokud tomu tak je, jednalo by se o tvoření názvu kalkem. Znak MĚSTO je ale sám o sobě motivován vizuálně (znázorňuje ve zmenšeném prostorovém modelu hranice určitého území, je artikulován obouručně v neutrálním prostoru rukama ve tvaru B₀). Znak MALÝ + MĚSTO se vyskytl pouze jednou.

Motivace: sémantický kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1Pfx7fliRGRzdWjal8EF5yENrBC_VuBWA

MALOSTRANSKÁ₄

Jednou se vyskytl i znak MALÝ, který má ale na rozdíl od znaků předešlých jinou podobu. Obě ruce mají tvar B₁ se třemi čárkami (tvar mističky), jsou nad sebou a dlaněmi směřují k sobě. Horní ruka směřuje prsty dopředu, levá doleva. Tento znak MALÝ se používá především k označení velikosti hmotného předmětu. V tomto případě je znak tvořen přeložením první části názvu, mluvní komponent ale reflektuje celý název.

Motivace: (částečný) překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1NTGiJ-c0UFSwG2pqQpLZunD9IfBecDJo>

MALOSTRANSKÁ₅

Posledním typem znaku, který se zde vyskytl, je znak MALÝ + naznačení jakési linie/hranice, která dělí oblast na dvě části/strany (tvarem ruky B₀). Zde se jedná o převzetí struktury první části a poté vizuálně motivované znázornění části druhé.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1Avs5cpcRRE_iJPcHPTOPYAuxt2lAVH7Z

Pokud by všechny znaky MALOSTRANSKÁ označovaly i Malou Stranu, jednalo by se o znaky derivované.

6.1.8 Staroměstská

Název Staroměstská vychází ze jména Staré město, jež bylo původně nazýváno Větší město.²⁶ Pro tuto zastávku se mezi respondenty objevilo pět znaků.

STAROMĚSTSKÁ₁

Nejhojněji byla zastoupena složenina STARÝ (artikulace nad ramenem tvarem ruky B₁ se dvěma čárkami) + MĚSTO, objevil se pětkrát. Jedná se zde o prosté přeložení dvou prvků v názvu, název je tedy utvořen kalkem.

Motivace: sémantický kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1fbcwIdh5Ik5eR5vrKwPcTGQVvSvHTGgZ>

STAROMĚSTSKÁ₂

Jednou se vyskytla složenina STARÝ + MĚSTO, jenže v tomto případě byl znak MĚSTO artikulován pouze jednou rukou. Motivace je stejná jako v prvním případě.

Motivace: sémantický kalk

---

²⁶ VOJTÍŠEK, V.: *O starých jménech pražských ulic*, Naše řeč 4, 1940, s. 97–103.

Video: <https://drive.google.com/open?id=1dzbuYS2Gj--thIW4iybOSZ06ZpamkV2H>

STAROMĚSTSKÁ₃

Dvakrát se také objevil znak STARÝ + NÁMĚSTÍ (NÁMĚSTÍ je znak vizuálně motivovaný, odkazuje k rozloze útvaru). Znak NÁMĚSTÍ je jednou artikulován v neutrálním prostoru oběma rukama s tvarem ruky B₀, v druhém případě je artikulován jako znak MÍSTO, tzn. v neutrálním prostoru tvarem ruky gamma (ve významu *náměstí*). Jedná se o velmi zajímavý případ, kdy je znak utvořen způsobem, který odkazuje k tomu, co se poblíž stanice nachází. Zde je navíc pozoruhodné vypuštění komponentu MĚSTO, který ve slovním spojení Staroměstské náměstí figuruje. Dle mého názoru se tedy jedná o kombinaci kalku a metonymického vyjádření.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1KpBLfPAXcjKmTPlk36zQN5sGfm5zNX_N,

<https://drive.google.com/open?id=16rK6p5tvlyPk2YE-BF1SQGRRe9m6Ouaz>

STAROMĚSTSKÁ₄

V jednom případě se objevil znak obsahující znak STARÝ + znak, který znázorňoval lomený oblouk v horizontální podobě (prováděn obouručně v neutrálním prostoru rukama ve tvaru B₁ se dvěma čárkami), domnívám se, že to je pouze modifikovaný znak pro MĚSTO, jelikož respondent při užití znaku mimo natáčení použil klasický znak MĚSTO, motivace je tedy rovněž kalková.

Motivace: sémantický kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1bdmkV057F2pI6gd8T4gfYgalbghDunmX>

STAROMĚSTSKÁ₅

Poslední zachycenou variantou byl obouruční znak, kdy dominantní ruka artikulovala znak MÍSTO a nedominantní ruka na artikulaci dominantní ruky ukazovala. Z ostatních znaků tohoto respondenta vyplynulo, že znakem MÍSTO artikuluje znak NÁMĚSTÍ, z tohoto

zjištění tedy vyplývá, že znak odkazuje ke Staroměstskému náměstí. Motivace tedy vychází z metonymického zastoupení města jeho dominantní částí, náměstím.

Motivace: metonymie

Video: <https://drive.google.com/open?id=1Zx8QVI2M0hbUt2yaHfmOFR6IKUXXkYU7>

Pokud by všechny znaky STAROMĚSTSKÁ označovaly i Staré město, jednalo by se o znaky derivované.

6.1.9 Můstek

Jméno této stanice je motivováno existencí malého mostu přes hradební příkop, který se v blízkosti stanice nacházel.²⁷ Označení stanice Můstek bylo artikulováno čtyřmi různými znaky.

MŮSTEK₁

Většina respondentů použila znak MOST (vizuálně motivovaný znak artikulovaný obouručně, ruce jsou ve tvaru A₀, pohyb vychází od hrudi do neutrálního prostoru), který zde funguje jako překlad z mluveného jazyka. Tento znak byl použit pěti respondenty, jeden z nich ale zprvu původně dvouruční znak artikuloval jednoručně, došlo tedy k weak dropu²⁸, nicméně sám sebe následně opravil a použil variantu obouruční.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1ijn9f-iwBXDO1g3RtHb-mYBPGQfnTMnm>

MŮSTEK₂

---

²⁷ *Pražský patriot* [online]. Copyright © 2012 [cit. 24.06.2018]. Dostupné z: <https://www.prazskypatriot.cz/kde-se-vzaly-nazvy-prazskych-mist-divci-hrady-zlata-ulicka-mustek-kavci-horyundefined/>.

²⁸ BATTISON, 1974.

Dva respondenti využili znak, který se používá pro Václavské náměstí – VÁCLAV (artikulace v neutrálním prostoru, pasivní ruka je ve tvaru B₀, aktivní ve tvaru gamma, místem artikulace je dlaň pasivní ruky). Tento znak je běžně využíván pro stanici Můstek, jelikož se nachází v těsném okolí zmíněného prostranství. Někteří neslyšící s tímto znakem ale nesouhlasí, jelikož uvádí, že by stejně tak mohl označovat stanici Muzeum, která se rovněž na Václavském náměstí nachází. Vzhledem k tomu, že je znak motivován jednou skutečností v bezprostředním okolí zastávky, považuji jej za znak motivovaný metonymicky.

Motivace: metonymie

Video: <https://drive.google.com/open?id=1iMsDd1qPkXwcnJ8YKaMBgS3ccWVYBx-A>

MŮSTEK₃

Dále bylo dvakrát využito M, tedy inicializovaný znak pro slovo Můstek. Toto zjištění bylo překvapující, jelikož toto označení užili starší mluvčí, kteří v Praze bydlí celý život, předpokládala jsem tedy, že budou používat znak utvořený jiným způsobem.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1xTmeLLoL_SsDjYjONg0wIVkE-1dXu6mR

MŮSTEK₄

Poslední varianta znaku, která se vyskytla pouze jednou, zahrnovala inicializované M, které ale bylo artikulované u úst, a následné K z jednoruční prstové abecedy. Jedná se o tvoření blízké kontrakčním zkratkám. Určitě je vhodné povšimnout si, jak mluvčí střídají používání dvouruční a jednoruční prstové abecedy (obouruční se vyskytla například u znaku BOŘISLAVKA₁).

Motivace: kontrakční zkratka

Video: <https://drive.google.com/open?id=1KAjhtajv3TjqeSE71tnYErVJcoeEV0Ug>

6.1.10 Muzeum

Stanice Muzeum je pojmenována dle Národního muzea, u kterého se nachází. U této stanice se vyskytlo pět znaků, které se od sebe ale výrazně neliší.

MUZEUM₁

Nejhojněji se objevil znak VÝSTAVA (obouruční znak, ruce jsou ve tvaru P), který se znakem MUZEUM (artikulace je shodná se znakem VÝSTAVA, pouze ruce jsou ve tvaru B₀) úzce souvisí. Využití znaku VÝSTAVA je zajímavé, jelikož v českém znakovém jazyce znak pro *muzeum* existuje, mohlo by se tedy jednat o starší podobu znaku. Oba zmíněné znaky jsou motivované vizuálně, ruce zastupují vystavovaná díla, nicméně v tomto případě je motivace znaku zastávky spíše metonymická. V tomto případě je znak VÝSTAVA artikulován od úst a užili jej čtyři respondenti.

Motivace: metonymie

Video: <https://drive.google.com/open?id=1RzHOr2bJS0qNMxN9YnF7PYLjuLRI6N4O>

MUZEUM₂

Znak VÝSTAVA se vyskytuje i u druhého znaku, který použili dva respondenti. Artikulace znaku je téměř shodná, nicméně se liší v místě artikulace, v tomto případě je znak artikulován v neutrálním prostoru. Motivace je stejná jako v prvním případě.

Motivace: metonymie

Video: <https://drive.google.com/open?id=1QBqP3Qi0-lGd-9AX10vQkkV91QCjrmge>

MUZEUM₃

Ve třetím případě je užit klasický znak MUZEUM, začíná u úst a obě ruce se následně pohybují stejným směrem. Jedná se o prostý překlad z mluveného jazyka, tento znak použily dvě osoby.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1hodlqJV6vycZC0iBV0g7joSs0lhVjZOn>

MUZEUM₄

Čtvrtá varianta se objevila rovněž pouze jednou a je obdobná jako varianta třetí, znaky se od sebe liší pouze pohybem. V tomto případě se ruce nepohybují stejným směrem, nýbrž směrem opačným, od sebe. Motivace ale zůstává stejná.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=16uR8ni0KRGIZaE4toYUpYIAE8F9Zfr5Z>

MUZEUM₅

Poslední znak, který se pro tuto stanici vyskytl, vypadá následovně. Nejprve je artikulováno inicializované M, poté následuje znak VÝSTAVA. Jsou zde tedy spojeny dva procesy, nejprve inicializace, následně metonymie. Tento znak užil jeden respondent z deseti.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1JGVKMVLzL104pUHylchP-XQptsyanIml>

6.1.11 Náměstí Míru

Náměstí Míru, původně Mírové náměstí, bylo pojmenováno na památku mírového uspořádání Evropy po první světové válce.²⁹ Pro tuto zastávku se objevily tři možnosti, jak název v ČZJ vyjádřit. Všechny v sobě mají vyjádření elementu *náměstí*, diferencují se však zbytkem artikulace.

NÁMĚSTÍ MÍRU₁

---

²⁹ Náměstí Míru | www.atlasceska.cz. Česká republika - Turistický průvodce - Česká republika | www.atlasceska.cz [online]. Copyright © 2007 [cit. 24.06.2018]. Dostupné z: <http://www.atlasceska.cz/praha/namesti-miru/>.

Prvním a zároveň nejčastěji užitým znakem bylo prosté přeložení českého názvu do ČZJ. Tento znak tedy sestává ze znaku NÁMĚSTÍ a MÍR (obouruční znak artikulovaný v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru P). Tato varianta se objevila osmkrát a výrazně tedy převažuje. Provedení konkrétních mluvčích se liší pouze v artikulaci znaku NÁMĚSTÍ, někdo používá obouruční variantu, někdo jednoruční, v tomto případě tento fakt však nepovažuji za rozlišující.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1APmmAD7mi9MOSFHoP4nnddRNdSqS1qqkl>

NÁMĚSTÍ MÍRU₂

Druhou variantou je opět použití elementů NÁMĚSTÍ a MÍR, nicméně zde jsou znaky použity v obráceném pořadí než v prvním případě. Zajímavé na této situaci ale je, že mluvčí při znaku MÍR ústy artikuloval slovo „náměstí“ a při produkci znaku NÁMĚSTÍ vyslovoval „mír“, mluvní komponenty se tak nekryly se znakem. Jedná se o překlad, nicméně v obráceném pořadí. Tento znak se objevil pouze jednou. Vzhledem k přesmyku obou jednotek motivaci klasifikuji jako smíšenou.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1-3LwaavZnk4wXxxLhZPVdY-2CDNM1PJ5>

NÁMĚSTÍ MÍRU₃

Dle mého názoru je nejpozoruhodnějším znakem znak poslední, který se objevil také pouze jednou. Objevila se zde znakovitá strategie, která nejprve využívá jednoruční znak NÁMĚSTÍ (artikulovaný tvarem ruky gamma), následně je artikulováno M z dvouruční prstové abecedy. U znaku M je ústy artikulován první pád slova „mír“, následně se tvar ruky změní na tvar A z jednoruční prstové abecedy, při kterém je bezhlasně vyslovováno „u“, což je orální komponent, který se objevuje u specifického znaku „už to tak bylo“, který vypadá stejně, zde tento znak zřejmě vyjadřuje pádovou koncovku *-u*. Motivace je zde smíšená, projevuje se zde překlad, inicializace i využívání jiných strategií.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1Vyx1g3oQVmkyIBG_IJtkla-1E3cOMz0v

6.1.12 Jiřího z Poděbrad

Náměstí Jiřího z Poděbrad je pojmenováno podle českého krále a tento název nese od roku 1948.³⁰ U této stanice se vyskytlo znaků šest, ale toto poměrně vysoké číslo je ovlivněno faktem, že znaky JIŘÍ a PODĚBRADY jsou artikulovány různými způsoby, které jsou mezi sebou různě kombinovány.

JIŘÍHO Z PODĚBRAD₁

Nejčastěji zastoupený znak se skládal ze znaků JIŘÍ (tento znak byl artikulován u brady tvarem ruky Y, který vyjadřuje písmeno J), poté následoval znak PODĚBRADY artikulovaný tvarem ruky „špetka“ u brady. Místo artikulace zřejmě vychází z výskytu elementu *brad* v názvu města, tato motivace dnes ale může být zastřena. Jedná se o přejímání (u znaku JIŘÍ se objevuje i inicializace), jelikož byly obě části názvu přeloženy do znakového jazyka, dle mého názoru jde ale o hraniční typ, ve kterém se projevuje i vizuálně motivovaný kalk. Tato forma názvu se vyskytla pětkrát. Pouze jednou se objevilo vyjádření předložky mezi znaky.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1Txnbe7rHIM5LDlQrh1FRy8l340Z5QGIM>

JIŘÍHO Z PODĚBRAD₂

Ve druhém znaku je jméno Jiří artikulováno v neutrálním prostoru oběma rukama ve tvaru ruky Y vyjadřující písmeno J. Znak PODĚBRADY je v tomto případě artikulován rovněž u brady, avšak tvarem ruky P, který zřejmě odkazuje k počátečnímu písmenu názvu. Původní motivací obou znaků byla zřejmě inicializace (u znaku PODĚBRADY inicializace

---

³⁰ Etymologie viz <http://virtualni.praha.eu/namesti/namesti-jiriho-z-podebrad.html>.

spojená s kalkem – P + BRADA), přestože v tomto názvu vystupují spíš jako přeložení obou částí. Motivaci považuji za smíšenou. Tento znak použil jeden respondent.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1DRnA3Zet6rUfecBdG7Obq-S9EOUYESKW>

JIŘÍHO Z PODĚBRAD₃

Třetí znak byl použit rovněž jednou. Vyskytl se v něm komponent JIŘÍ, který vypadal stejně jako u znaku druhého, nicméně znak PODĚBRADY byl vyjádřen zástupným P, tedy inicializací, jelikož respondent znak pro Poděbrady neznal. Zde se tedy objevila motivace smíšená, překlad (s inicializací) a inicializace.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=17pLsinSdpLYOAtFWLbu181RMqhDcHTok>

JIŘÍHO Z PODĚBRAD₄

U čtvrté varianty, která se objevila také pouze jednou, respondent rovněž neznal znak pro Poděbrady, zvolil tedy strategii artikulace propria JIŘÍ (stejně jako ve dvou předešlých variantách) a následné mluvní artikulování slova *Poděbrady* bez doplnění manuální složkou. Překlad zde byl doplněn jinou strategií, pramenící nejspíše z neznalosti označení nebo nedostatečné ujasněnosti.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1TSiunoE5oWHjydjdehPZLA4IuRr4EyLm>

JIŘÍHO Z PODĚBRAD₅

Pátá varianta je pouze kombinací varianty první a druhé. Znak JIŘÍ je znakován jednoručně od brady, následuje vyjádření předložky *z* tvarem ruky A u brady, poté je artikulován znak PODĚBRADY stejně jako ve druhé variantě. Na tomto překladu je zajímavé vyjádření předložky v názvu, ostatní respondenti (až na jednu výjimku) buď

předložku vůbec do názvu nezakomponovali, nebo ji jen orálně vyslovili mezi prvním a druhým znakem.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1q08SNrKGwHrvxe8DVeO0heahN2tWYL8A>

JIRÍHO Z PODĚBRAD₆

Poslední varianta zahrnuje obouruční znak JIRÍ stejně jako ve druhé variantě a znak PODĚBRADY jako ve variantě první. Předložka zde vyjádřena není, tento název byl utvořen překladem a inicializací a použil jej jeden respondent.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1z57UJby1rT23d_w1aj7gk4gMqhTk3ZDA

6.1.13 Flora

Pro označení stanice pojmenované dle Paláce Flora se mezi respondenty objevily tři možné varianty znaku.

FLORA₁

Nejčastěji (pětkrát) se objevil znak KVĚTINA (artikulace u nosu, ruka je ve tvaru gamma se stříškou, tvar se poté mění na tvar ruky 5), jelikož význam slova *květina* a *flora* je blízký,³¹ jde zde o pouhé přeložení názvu. Znak KVĚTINA je ale původně motivován vizuálně a znázorňuje čichání ke květu.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1VyLs6Xy04GJ3JDyCj8CIehfw3mup10XZ>

FLORA₂

---

³¹ Flora = latinsky květena, rostlinstvo.

Čtyřikrát se poté vyskytl znak, jehož manuální složka je shodná se znakem FLORENC. Znak vychází z výrazného počátečního F. Flora a Florenc mají podobnou vizuální podobu, zřejmě proto je jejich znak stejný. Tento znak FLORA je dle mého názoru kombinací prstové abecedy a pomocného artikulačního znaku pro hlásku F. Je artikulován tvarem ruky V, počátečním místem artikulace je brada. Při tvorbě tohoto znaku se výrazně projevila inicializace.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1bQEhcdH4KHSCfncj-xrtV1KoObY7gE19>

FLORA₃

Znak třetí byl inicializován, nicméně po artikulaci F následovala navíc artikulace hlásky koncového A. Toto označení bylo motivováno vizuální podobou slova, jedná se o typ blízký kontrakční zkratce.

Motivace: kontrakční zkratka

Video: <https://drive.google.com/open?id=1cAxCh0hc9EwViHDB84SKmIBJnyqGvsZR>

6.1.14 Želivského

Označení stanice Želivského odkazuje k Janu Želivskému a je jej dle respondentů možné vyjádřit čtyřmi způsoby.

ŽELIVSKÉHO₁

Nejvíce zastoupenou variantou je užití znaku ŽELVA, slovo *želva* totiž vizuálně připomíná název stanice. Znak je tedy artikulován oběma rukama, jejichž pohyb připomíná chůzi želvy. Znak je prováděn u obou stran pasu, ruce jsou ve tvaru mističky, tedy B1 se třemi čárkami. Tento znak zastávce přiřadilo šest mluvčích z deseti. Kvůli podobnosti slov se jedná o vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=11HkTfCNEtHPSg9il1fWvdzuvK17YrzT3>

ŽELIVSKÉHO₂

Dva starší mluvčí použili nejprve pomocný artikulační znak pro Ž, který artikulovali u brady, následně jej doplnili o znak ŽELVA. Kombinuje se zde tedy inicializace s vizuálně motivovaným kalkem.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1bGsHMpcopUWSzwrGjVcqTqhCUTVpM0nf>

ŽELIVSKÉHO₃

Třetí možnou variantou, která se vyskytla pouze jednou, je inicializace názvu. Pro proprium *Želivského* je tedy využito pouze zástupné Ž. Nejedná se ale o Ž z prstové abecedy, nýbrž o pomocný artikulační znak.

Motivace: inicializace (pomocí pomocného artikulačního znaku)

Video: <https://drive.google.com/open?id=1d4LquR-ZOC2CtrIX7ra5BE9P9ptQQ8K2>

ŽELIVSKÉHO₄

Poslední znak, který se objevil, je znak, jehož motivaci bohužel ani autor nezná. Ruka ve tvaru Y je v neutrálním prostoru orientována dlaní dolů, prsty dopředu a pohybuje se ze strany na stranu. Motivace u tohoto znaku je bohužel neznámá, je možné, že se jedná pouze o jiný znak pro želvu.

Motivace: neznámá motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1w0rK91YesFURKKgNlu8Fo_i3Oh0a1xMY

6.1.15 Strašnická

Název Strašnice, tedy ves lidí Strašnových odkazuje k osobnímu jménu Strašen, které nese význam *strašný* nebo *bázlivý*.³² Pro stanici Strašnická byly zjištěny čtyři možné varianty. Pokud by všechny označovaly i toponymum *Strašnice*, jednalo by se o znaky derivované.

STRAŠNICKÁ₁

Nejčastěji byla zaznamenána varianta znaku, která označuje střešní tašky. Tento znak je bezpochyby vizuálně motivovaný a vychází z umístění tašek na povrchu střech. Dle mého názoru se zde projevuje i metonymie. Téměř všichni respondenti odpověděli, že znak se vztahuje ke strašnickým střechám, je tedy vizuálně motivovaný. Znak je prováděn obouručně, místem artikulace je dolní část paže pasivní ruky, aktivní ruka je ve tvaru B₀. Zmíněný znak použilo pět respondentů.

Motivace: vizuální motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1vT0IIhz1k-vORGL_gag8aweJBMp_N2_O

STRAŠNICKÁ₂

Druhý nejhojněji zastoupený znak je znak STRAŠIT (obouruční znak artikulovaný vedle hlavy, obě ruce jsou ve tvaru 5 se třemi čárkami). Slova *strašit* a *Strašnická* se totiž vizuálně velmi podobají, v češtině mají historicky stejný kořen a vztahují se k činnosti strašení. Tímto znakem stanici označili tři respondenti. Jelikož mají zmíněná slova stejný kořen, jednalo by se zde o derivaci.

Motivace: derivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1kUHEfND70lAyAg3lTnaEsz7b4NIHRyqD>

STRAŠNICKÁ₃

---

³² PROFOUS, 1947–1957, IV., s. 189.

Třetí znak se ve všech parametrech znaku shoduje se znakem prvním, liší se pouze ve směru pohybu aktivní ruky. Zatímco u první varianty se vyskytuje pohyb od zápěstí k rameni (rozsah pohybu je u respondentů různý), u tohoto znaku je směr pohybu opačný. Směr pohybu ale dle mého názoru není relevantní, s tímto pohybem znak provedl pouze jeden respondent. Motivace zůstává stejná.

Motivace: vizuální motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=13XhZJAwCLgOMSd5aXETTI-DqrNzhgFc0>

STRAŠNICKÁ₄

Poslední, jen jednou užitý znak, odkazuje k dominantě oblasti Strašnic, ke krematoriu. Prováděný znak je vizuálně motivovaný, zkřížené ruce na hrudi připomínají nebožtíka v rakvi. Motivace zde je tedy ovlivněna významným místem, které se v této čtvrti vyskytuje, hraje zde tedy roli i metonymie, dle mého názoru je ale vizuální motivovanost výraznější.

Motivace: vizuální motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1lay6D1gEyzyaGPDEgX-t2F72F6F42S7T>

6.1.16 Skalka

Tato stanice byla pojmenována dle stejnojmenného sídliště, které se v okolí nachází.³³ Pro Skalku se vyskytly pouze znaky dva, které si navíc jsou hodně podobné.

SKALKA₁

Většina respondentů použila znak SKÁLA (znak je motivován znakem TVRDÝ, je artikulován obouručně v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru A) + vyjádření postupně

---

³³ Staré Strašnice. *Praha Neznámá: průvodce po pražských čtvrtích* [online]. Copyright © 2018 [cit. 24.06.2018]. Dostupné z: <https://www.prahaneznamy.cz/praha-10/strasnice/stare-strasnice/>.

se dolů rozšiřujícího tvaru. Tento znak použilo devět respondentů, jedná se o pouhý překlad.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1q2Cv7HCToj1F8_6vb41YEKTr48W63m

SKALKA₂

Druhý znak je obdobný, byl použit pouze jednou a je vyjádřen jen znakem SKÁLA.

Motivace zde je stejná.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1xKkX4LfnhpBicSK6fKCSiXnfqP4CgnQa>

6.1.17 Depo Hostivař

Název Hostivař vychází pravděpodobně z přezdívky *gostivar* > *hostivar*, což bylo označení pro osobu, která hostům buďto vařila, nebo je před něčím varovala.³⁴ Pro tuto stanici linky A bylo použito pět znaků.

DEPO HOSTIVAŘ₁

Tato stanice respondenty zřejmě nebyla tolik využívána, jelikož pro tvorbu jejího názvu využívali především inicializaci. Inicializaci obou slov zvolili čtyři respondenti, znak byl tedy složen z D–H. Toto označení je možné považovat i za iniciálovou zkratku.

Motivace: iniciálová zkratka

Video: https://drive.google.com/open?id=1er4bYCzgapVGm_hDVCBOW0OGEzKwt4CG

DEPO HOSTIVAŘ₂

---

³⁴ PROFOUS, 1947–1957, I., s. 640.

Druhý nejvíce zastoupený znak byl znak spojující inicializaci první části D + vizuálně motivovaného kalku HOSPODA (artikulace u lokte pasivní ruky, aktivní ruka je ve tvaru gamma) části druhé. Tento znak se vyskytl třikrát, motivace je zde smíšená.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1NTSdiu4nyLrGbI2wmch0adzDcB2IEk4R>

DEPO HOSTIVAŘ₃

Třetí možná varianta vyjadřuje pomocí inicializace pouze druhou část názvu, artikuluje se tedy pouze H. Tato možnost se vyskytla jenom jednou.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1zNTTUvuSfxZc_0N4eyNICkk7bgee-IB9

DEPO HOSTIVAŘ₄

Rovněž jednou byl zachycen případ, kdy se artikuluje znak HOSPODA bez vyjádření prvního slova v názvu. Jedná o vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1ZzXPz20suamBsFkiBVOTfjOHa-gwo4c5>

DEPO HOSTIVAŘ₅

Posledním znakem je artikulace inicializovaného D pro část *depo*, a následného užití znaku HOST (artikulace znaku HOST – v neutrálním prostoru tvarem ruky O_t, a pohybem, je dle mého názoru motivována pozdravem DOBRÝ DEN, tyto dva znaky spolu totiž úzce souvisí). Použití tohoto znaku je zapříčiněno vizuální podobností slov *host* a *Hostivař*,³⁵ jedná se tedy o vizuálně motivovaný kalk v kombinaci s překladem první části.

---

³⁵ Slova *host* a *Hostivař* spolu etymologicky souvisejí, domnívám se ale, že tato spojitost je nyní poměrně zastřená.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=15coFLRxGxCx-8Isjc-Y7kVJkMAImbNRl>

6.2 Linka B

6.2.1 Zličín

Jméno první stanice linky B vychází z „OJ Zlýka, utvořeného ze základu zьl- (zlý) řídkou příponou -yka (srov. vladyka)“.³⁶ V mých datech se pro její označení vyskytly tři různé varianty.

ZLIČÍN₁

Znak, který se objevil nejčastěji (sedmkrát), odkazuje k vizuálně motivovanému znaku ZLOBIT SE (obouruční artikulace znaku vedle hlavy, ruce jsou ve tvaru A). Vizuální stránka slov si je do jisté míry podobná, jedná se tedy o vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1smCC_r-dUfqx_uI7fAQKKTa2q8p0Qe0

ZLIČÍN₂

Druhý znak se objevil dvakrát. Jedná se o obouruční znak, který je artikulován v neutrálním prostoru, obě ruce jsou ve tvaru A jednoruční abecedy, pohybem se mění pouze jejich orientace. Tento znak se používá i pro název města ZLÍN, vizuální podobnost názvů je zde evidentní. Vzhledem k tomu, že znak pro ZLÍN rozšířil svou platnost i na označení stanice ZLIČÍN, uplatňuje se zde i rozšiřování významu.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1Z_r6eerJ164RHxPqd_fwTYtKTI9vgJ

---

³⁶ PROFOUS, 1947–1957, IV., s. 781.

ZLIČÍN₃

Poslední možností, která se mezi respondenty objevila, bylo využití počátečního Z. Zajímavé ale je, že v tomto případě nebylo použito Z z prstové abecedy, ale pomocný artikulační znak pro hlásku Z. Inicializace byla využita pouze v jednom případě.

Motivace: inicializace (pomocí pomocného artikulačního znaku)

Video: https://drive.google.com/open?id=1C0LhvzJEMHZHB_NNm2MlnRXhx2rpzdWd

6.2.2 Stodůlky

Jméno této stanice odkazuje původně k deminutivu slova *stodola*.³⁷ Stodůlky mají možných znaků šest.

STODŮLKY₁

Nejčastěji se objevovalo kalkování, tedy vyjádření části STO (artikulované v neutrálním prostoru tvarem ruky A₀) a poté artikulace vizuálně motivovaného znaku DOLŮ (v neutrálním prostoru tvarem ruky D). Toto kompozitum použili čtyři respondenti, což je nejvíc ze všech variant, které se pro označení této stanice vyskytly, nicméně prý se jedná o znak starý, dnes už se mezi mladými neslyšícími tolik neužívá.

Motivace: sémantický kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1sEUnA5kdC4XGAIWRWpEYEeTLoljdmRP1>

STODŮLKY₂

Dvakrát se objevil obouruční znak, při kterém jsou obě ruce ve tvaru A se stříškou, dominantní ruka připomíná vizuálně motivovaný znak KOPAT.

Motivace: neznámá motivace

---

³⁷ PROFOUS, 1947–1957, IV., s. 173.

Video: <https://drive.google.com/open?id=19n84pDK3ty6izcxTZD6s01VfQTjUY1Mu>

STODŮLKY₃

Předchozí znak KOPAT se v jednoruční podobě objevuje i ve třetí variantě, nicméně u druhého ani třetího znaku nikdo z mluvčích bohužel motivaci nezná. Vzhledem k tomu, že na území Stodůlek byl ale v roce 1978 prováděn archeologický výzkum (Dragoun, 1981, s. 160–190), naznačení kopání by čistě teoreticky mohlo odkazovat k němu. V tom případě by se jednalo o metonymickou motivovanost. Dále by mohla být metonymická souvislost mezi znaky DOLŮ a KOPAT, z této teorie však nelze vyvozovat žádný závěr.

Motivace: neznámá motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1GJKwFQX67c0xfIDfBpYZr0O9ntDVe6fh>

STODŮLKY₄

Obdobou třetího znaku je i znak čtvrtý, ve kterém je nejprve vyjádřen element STO a poté opět znak KOPAT.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=19PtMbsVu72tB65njI9c73HCWyYqfybWv>

STODŮLKY₅

Dále se jednou vyskytl i znak DOLŮ, který v sobě ale zřejmě obsahuje i komponent STO. Respondent číslovku nejspíše vyjádřil tvarem ruky D. Znak je tvořen kalkem a doprovází ho plný mluvnický komponent.

Motivace: sémantický kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1Kw00d3UpbSuQPwa6hJ-D52qhwR94pRP>

STODŮLKY₆

Poslední možná varianta zahrnuje vyjádření číslovky sto pomocí tvaru ruky Ot a následnou artikulaci znaku DŮM (obě ruce ve tvaru B₀ vykreslují tvar domu). Respondent uvedl, že

motivaci nezná, nicméně se domnívám, že je znak motivován vizuální podobností slova *dům/domek* a *důl/důlek*, jednalo by se pak o vizuálně motivovaný kalk v kombinaci s překladem první části.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1Z0nnq8DAmf6Jw1UE2JmpFU2f-z8w-HZu>

6.2.3 Luka

Název této stanice vychází z apelativa *luka*, které se vztahuje k singulárovému tvaru *louka*.³⁸ Pro tuto zastávku se objevily tři znaky, jeden respondent použil znak NEVÍM.

LUKA₁

Nejčastěji se objevil vizuálně motivovaný znak LOUKA, který je přeložením názvu. Tento znak použili čtyři respondenti. Znak je artikulován jednoručně, ruka je ve tvaru P, místem počátečního pohybu je brada.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1hd5bNXTWVrAJ-fWVS1L_1OrVTgnUyWNF

LUKA₂

Dále byla, zřejmě právě kvůli neznalosti znaku hojně využívána inicializace, zastoupena byla třikrát. Jméno pro stanici tedy bylo vyjádřeno zástupným L.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=17pIHlQQhNjoKQSYZzw8pRMsLJjqGGVj1>

LUKA₃

---

³⁸ PROFOUS, 1947–1957, II., s. 691.

Dvakrát se také vyskytl vizuálně motivovaný znak LUK (obouruční znak znázorňující střelbu z luku, obě ruce jsou ve tvaru O_i). Slovo *luk* je vizuálně obsaženo v názvu stanice, jedná se tedy o vizuální podobnost slov, kterou hodnotím jako vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1KTLtB3bN0Xfra-ASPMYqNIyRRktlU2f6>

6.2.4 Lužiny

Pojmenování této zastávky vychází ze stejnojmenného pomístního jména, odkazuje ke slovu *lužina*, *luh*.³⁹ Lužiny byly vyjádřeny čtyřmi různými znaky.

LUŽINY₁

Nejčastěji zde byla využita inicializace, respondenti tedy používali počáteční L. Tato strategie byla využita šestkrát, což je nejvíc ze všech stanic (společně s Chodovem).

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=146fRLoRWHWCxO4I-BwDAUxlzV9tbnfg4>

LUŽINY₂

Dále se třikrát objevil znak LOUKA, který vychází z vizuální podobnosti obou slov.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1GE3ZL_wErZBjinxgbNgh5d70ufAyThqK

LUŽINY₃

V jednom případě se, zřejmě kvůli odlišení od názvu předchozí stanice objevilo plné vyhláskování celého slova prstovou abecedou.

---

³⁹ PROFOUS, 1947–1957, II., s. 701.

Motivace: vyhláskování

Video: <https://drive.google.com/open?id=1WH-LKTAKvISj3QOBj43Y7dWT6SSzlOcE>

LUŽINY₄

V posledním případě respondent uvedl inicializovaný znak L a následně přidal klasifikátor oblasti.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1rQTrHMEvMGAI2p1JInWfU2KmHLgrzAL5>

U stanic *Luka* a *Lužiny* bylo evidentní, že jejich znaky nejsou natolik ustálené a dochází k jejich záměnám a prolínání. Tato skutečnost je zřejmě ovlivněna i podobnou vizuální stránkou obou slov. K označení obou stanic byl využíván znak LOUKA. Zaměřila jsem se na to, jestli tento znak k označení obou stanic využívají stejní respondenti a došla jsem k závěru, že tuto strategii zvolil pouze jeden respondent. Znak LOUKA ve všech případech doprovázel mluvní komponent odpovídající názvu stanice.

6.2.5 Hůrka

Název Hůrka (jak dokládají Lašťovka a Ledvinka) odkazuje k ulici V Hůrkách, která nese jméno dle starého pomístního názvu tohoto území.⁴⁰ U této stanice se vyskytly čtyři podoby znaku.

HŮRKA₁

Nejhojněji zastoupený byl znak HURÁ, který byl použit pěti respondenty a byl artikulován oběma rukama ve tvaru A vedle hlavy. Podoba slova *hurá* a *Hůrka* k sobě vizuálně odkazují, jedná se tedy o vizuálně motivovaný znak.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

---

⁴⁰ LAŠŤOVKA; LEDVINKA et al., 1997–1998, 2. díl, s. 362.

Video: https://drive.google.com/open?id=1SG_ZraK_xsJViedueDJvDaP2xwAMxOaq

HŮRKA₂

Druhý znak byl použit třikrát a jedná se o použití inicializovaného H.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1V_qZd6ENEZeAoluBEiTPF90979fErQFV

HŮRKA₃

Třetí znak, který byl užit jednou, odkazoval k významu slova *Hůrka*, skutečnost, že se jedná o malou horu/kopec, byla promítnuta i do rozsahu a velikosti užitého znaku artikulovaného tvarem ruky B1 se třemi čárkami v neutrálním prostoru. Jedná se tedy o prostý překlad názvu.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1JkoGi-jVgMKWEFK7ZNicRZMZlGpH_sb

HŮRKA₄

Poslední vyskytnuvší se možností bylo vyjádření pomocí vizuálně motivovaného kalku. Slovo *Hůrka* je vizuálně podobné slovu *horký*, použitý znak má tedy podobu HORKÝ (artikulace u úst tvarem ruky P).

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1MSzZd3yg7-c_pQtaPYsIHTk8MVisw9SS

6.2.6 Nové Butovice

Základem názvu Butovic je původně osobní jméno Buta, Butovice jsou tedy vsí lidí Butových.⁴¹ Tento původ je dnes zastřený. Pro tuto stanici se vyskytly pouze dva znaky.

NOVÉ BUTOVICE₁

V drtivé většině byl použit znak NOVÝ (obouruční znak, obě ruce jsou ve tvaru B, místem artikulace je dlaň pasivní ruky) + B. Použilo jej devět respondentů. Je zde využito přeložení první části a následná inicializace části druhé.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1dwOa3nAyyoO2tOeA_ziuJ33fN5dH74y

NOVÉ BUTOVICE₂

V jednom případě se také objevil znak NOVÝ + BUDĚJOVICE, vzhledem k tomu, že názvy jsou si velmi podobné, došlo k vizuálně motivovanému kalkování. Znak BUDĚJOVICE je artikulován u brady tvarem ruky D.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=182jIAULNalmRBQ7222ojH6dZVcSb1OU7>

V období socialismu nesla tato stanice název Dukelská, znak se bohužel nepodařilo zjistit.

6.2.7 Jinonice

Název Jinonice vychází z původního označení Ninonice, které je založeno na antroponymu Ninogněv, Ninoslav, jedná se tedy o ves lidí Ninoňových.⁴² Původ názvu je dnes již zastřený. Pro Jinonice byly zjištěny čtyři podoby znaku.

---

⁴¹ PROFOUS, 1947–1957, I., s. 222.

⁴² PROFOUS, 1947–1957, II., s. 156.

JINONICE₁

Šest respondentů uvedlo, že Jinonice znak nemají a pro jejich označení se proto používá zástupné J z prstové abecedy.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1u-tc8jreAxBln-M3O6Zkn79e_H_oQMw2

JINONICE₂

Inicializace byla jako proces utvoření označení využita i v druhém případě, nicméně tentokrát nebylo J artikulováno v neutrálním prostoru, ale u brady. Takto název znakovali dva respondenti.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1R3fZzVuNj5N6wB5MkgEBMxhnkBT_jW8C

JINONICE₃

Ve třetím případě bylo také použito inicializované J (artikulované u brady), následně bylo ale doplněno i o hlásku C. Takto utvořené označení se vyskytlo jednou a jedná se o zkracování pomocí vybraných hlásek.

Motivace: zkracování pomocí vybraných hlásek

Video: <https://drive.google.com/open?id=1kHYnvQoIKsDhKSiT23e-3cCBUXGcGj3T>

JINONICE₄

V jednom případě se vyskytlo i inicializované J u brady, nicméně zde nebyl využit klasický tvar ruky J. Hlásky *j* byla tvořena nataženým ukazováčkem a pokrčeným palcem.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=13EYbMoxqQ9cJ8d8Rl3qtjKGaxssXQAIy>

Zastávka Jinonice byla v období totality pojmenována Švermova, respondenti si znak pro její označení však bohužel nedokázali vybavit.

6.2.8 Radlická

Název městské části Radlice je odvozen od antroponyma Radla, jedná se tedy o ves lidí Radlových.⁴³ Tento původ je dnes již zastřený. V případě znaku RADLICKÁ u respondentů zavládla naprostá shoda.

RADLICKÁ₁

Všichni respondenti použili znak RADLICE (obouruční znak prováděn v neutrálním prostoru, obě ruce jsou ve tvaru A₀), který vychází ze starého znaku pro školu Výmolova, jedná se tedy o znak derivovaný. Všichni mluvčí věděli, že se jedná o znak patřící škole, nicméně nikdo (ani absolventi školy) bohužel nevěděl, čím by znak mohl být motivován. Vzhledem k tomu, že označení stanice souvisí se školou Výmolova, jedná se o tvoření znaku pomocí metonymie.

Motivace: metonymie

Video: <https://drive.google.com/open?id=1V2n59h1PPXLIAFEjYCCA1F5oJBZHiAHJ>

Shoda znaků je zde pochopitelná, protože Radlice byly a stále jsou místem, které je pro neslyšící velmi podstatné, a to právě kvůli existenci školy Výmolova, kterou i mnoho účastníků výzkumu navštěvovalo.

6.2.9 Smíchovské nádraží

Profous uvádí, že název Smíchov „byl utvořen uměle podle nespočetných MJ na -ov typu Benešov z apelativa smích pro místa, kde bývalo hojně smíchu“.⁴⁴ Pro Smíchovské nádraží

---

⁴³ PROFOUS, 1947–1957, III., s. 520.

⁴⁴ PROFOUS, 1947–1957, IV., s. 113.

se vyskytly znaky dva, které si jsou navíc velmi podobné. Jejich podoba je ovlivněna existencí školy Holečkova, která se na Smíchově nachází.

SMÍCHOVSKÉ NÁDRAŽÍ₁

První znak SMÍCHOV je artikulován jednoručně stejně, jako znak pro školu Holečkova (vedle hlavy, ruka je ve tvaru D₀ se třemi čárkami), která se na Smíchově nachází. Následuje znak NÁDRAŽÍ. Tento znak užilo devět respondentů. Jedná se o kombinaci metonymie a překladu druhé části.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1lJ5Kd5ht_XW4KirgTQKFpLq8l8JD5JuG

SMÍCHOVSKÉ NÁDRAŽÍ₂

Druhý znak SMÍCHOV je obdobný, nicméně je artikulován oběma rukama, poté opět následuje znak NÁDRAŽÍ. Obouruční znak užil jeden respondent. V obou případech se jedná o smíšenou motivaci.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1ZeCPUUAmd4cLNe-_wMvUGpRNSLpiNE7i

V obou případech se vyskytlo několik variant pro slovo *nádraží* stejně jako u stanice Nádraží Veveslavín, Nádraží Holešovice a Hlavní nádraží.

6.2.10 Anděl

Tato stanice je pojmenována podle křižovatky, která se označovala shodně. Její název je inspirován domem U Zlatého Anděla, který se tam dříve nacházel.⁴⁵ Pro tuto stanici jsem v materiálu zaznamenala dvě možné varianty znaku.

---

⁴⁵ Anděl jako Zlatý Anděl. *Praha Neznámá: průvodce po pražských čtvrtích* [online]. Copyright © 2018 [cit. 24.06.2018]. Dostupné z: <https://www.prahaneznamy.cz/z-minulosti/andel-jako-zlaty-andel/>.

ANDĚL₁

První znak ANDĚL odkazuje k významu názvu, jedná se tedy o překlad. Znak ANDĚL užilo sedm respondentů. Tento znak je artikulován oběma rukama, každá je na jedné straně vedle těla, obě ruce jsou ve tvaru B₀.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1zs-ho2RW9Q4jLgNxVU6DeNUh9xvz2zix>

ANDĚL₂

Druhý znak reflektuje existenci velké křižovatky, která se na Andělu nachází, znak je tedy vizuálně motivovaný, do jisté míry se v něm ale objevuje i metonymie. Tento znak byl použit čtyřmi respondenty, většina respondentů ale znala znaky oba. Místem artikulace tohoto znaku je pasivní ruka, obě ruce jsou ve tvaru B₀.

Motivace: vizuální motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1AMeKZITDsmn1Ex-tZrQ_Bbtk4G3_BSdq

V období socialismu byl této stanici přidělen název Moskevská. Její znak byl artikulován znakem RUSKO, přestože znak MOSKVA existuje. Šlo by tedy nejspíše o případ metonymického označení.

6.2.11 Karlovo náměstí

Toto náměstí je pojmenováno po Karlu IV. Pro tuto stanici se vyskytlo variant celkem pět.

KARLOVO NÁMĚSTÍ₁

Nejčastěji zastoupený byl překlad KAREL (obouruční znak artikulován u čela, obě ruce jsou ve tvaru P) + NÁMĚSTÍ, tuto strategii využilo pět respondentů, nutno ale podotknout, že se produkce jejich znaků často lišila například ve tvaru ruky pro znak NÁMĚSTÍ a podobně. Již při natáčení jsem zaznamenala, že různí mluvčí používají různé varianty, které od sebe ale znaky sémanticky neodlišují.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=14EOxtrfw6LkBi60HMWuMuo0bflW468ml>

KARLOVO NÁMĚSTÍ₂

Druhým nejpoužívanějším označením bylo použití znaků KRÁL (artikulace u čela tvarem ruky D) a NÁMĚSTÍ. Použití znaku KRÁL respondenti odůvodňují tím, že se jedná o logickou souvislost se jménem KAREL (Karel IV. byl králem). V jednom případě ale respondent odpověděl, že slova *král* a *Karel* vypadají podobně, jednalo by se potom o vizuálně motivovaný kalk. I u tohoto znaku došlo k lehkým nuancím v podobě užitého tvaru ruky, ani zde ovšem různé tvary nepovažují za to, co by odlišovalo význam. Tento znak se smíšenou motivací užili tři respondenti.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1Yvau6_rxgAdpLdcOB9JuGa9evYEnT57t

KARLOVO NÁMĚSTÍ₃

Jednou se zde vyskytl i znak, který sestává z iniciály K a znaku NÁMĚSTÍ. Jedná se zde tedy o kombinaci inicializace a překladu.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1u_64NY__AXBK541F5bmdth2aZb74LaVX

KARLOVO NÁMĚSTÍ₄

Jeden z respondentů zmínil, že existuje i varianta, při které je první znak KAREL artikulován jako znak KOMUNIKACE (obouručně v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru P), poté následuje klasický znak NÁMĚSTÍ, nicméně tato varianta prý není moc rozšířená. Za předpokladu, že je první znak obdobou klasického znaku pro jméno Karel, by se jednalo o pouhý překlad.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1loyCF_ROtbkxsKPkAhT8Qvcv9_4jboPY

KARLOVO NÁMĚSTÍ₅

Posledním vyskytujícím se znakem byl znak KRÁL + klasifikátor oblasti. Znak KRÁL tedy může opět odkazovat buďto významově, nebo vizuální podobou ke slovu *Karel*, klasifikátor vizuálně vyjadřuje, že se jedná o rozsáhlejší území. Tento znak se vyskytl jednou a je motivován smíšeně.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=17_RoTgDZ4uZrwarOVEKLyXLtEhudKQxl

6.2.12 Národní třída

Národní třída nese název, kterým byla dříve pojmenována ulice Národní. Pro tuto stanici se objevily čtyři možné znaky.

NÁRODNÍ TŘÍDA₁

Nejčastěji zachyceným znakem, který byl užit třikrát, byl znak NÁROD (artikulovaný tvarem ruky D₀ se třemi čárkami u brady s mluvním komponentem [nár]) + SILNICE (obouruční znak artikulovaný v neutrálním prostoru, ruce jsou pokrčené v loktech). Znak NÁROD dle většiny respondentů odkazuje k (národnímu) jazyku, proto je jeho podoba artikulována u brady. Jelikož slova *třída* a *silnice* mají blízký význam, jedná se o překlad.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1n3VEesJRBWyFqotHl-ymJsYdncaJgNbO>

NÁRODNÍ TŘÍDA₂

Dále se objevil kalk NÁROD + TŘÍDA (obouruční artikulace v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru B). Jedná se tedy o překlad první části a překlad jiného významu části druhé (školní třída s třídou jakožto bulvárem souvisí nepřímě). Tento překlad použili dva respondenti.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1OCK8J9OFNeFF3EZ4fQgLZ2vJ8ETIBlhH>

NÁRODNÍ TŘÍDA₃

Třetí znak reflektoval první část názvu, byl tedy užit znak NÁROD, jako druhý morfém však následoval znak zachycující široký a dlouhý tvar ulice Národní. Tento znak byl užit dvěma mluvčími a je motivován smíšeně.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1XcvkQmRi5UWx10Id5ru-zjfYpNk8GTNv>

NÁRODNÍ TŘÍDA₄

Ve čtvrtém případě, který byl zachycen pouze jednou, se objevil znak NÁROD (artikulace u brady tvarem ruky D se třemi čárkami), poté následoval znak TŘÍDA jako ve druhém případě. Jedná se tedy o kombinaci prvního a druhého označení.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1aTPclqFvHfivNRW_tOK2pZwYNdjRrh_X

6.2.13 Náměstí Republiky

Toto stanice nese stejný název jako náměstí, na kterém se jeden z jejích vchodů nachází. Jméno náměstí souvisí se vznikem samostatného Československa.⁴⁶ Pro stanici Náměstí Republiky se objevily čtyři možné znaky.

NÁMĚSTÍ REPUBLIKY₁

---

⁴⁶ Náměstí Republiky | www.atlasceska.cz. *Česká republika - Turistický průvodce - Česká republika* | www.atlasceska.cz [online]. Copyright © 2007 [cit. 24.06.2018]. Dostupné z: <http://www.atlasceska.cz/praha/namesti-republiky/>.

Nejpočetnějším způsobem tvorby názvu bylo utvoření překladu, název tedy sestával ze znaků NÁMĚSTÍ + REPUBLIKA. Komponent REPUBLIKA byl tvořen třemi možnými znaky v neutrálním prostoru, první možné vyjádření bylo jednoruční (s počátečním tvarem ruky D0), druhý znak REPUBLIKA byl obouruční (s tvary ruky A) a vychází zřejmě ze znaku VLÁDNOUT, třetí znak REPUBLIKA vypadal podobně jako znak první, nicméně v tomto případě byl artikulován oběma rukama. První variantu použili tři respondenti, druhou respondenti tři a třetí respondent jeden.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1ckY4u5fuGrw7znlMcVD7PTKYwyD7SrDO>,

<https://drive.google.com/open?id=1rwYsKuWy6jAnCMmBUT23jqJFfOD0cmE6>,

https://drive.google.com/open?id=1Ocegmw0Fank1Y-i_r0RcRfBt1kJ8ywzT

NÁMĚSTÍ REPUBLIKY₂

Jednou se objevil znak MÍR + REPUBLIKA, znak REPUBLIKA byl artikulován stejně jako třetí verze v předchozím typu. Přítomnost znaku MÍR bohužel respondent nedokázal vysvětlit.

Motivace: neznámá motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1qzCZZKDysQqCjSlkC9_1lxzkHX6rJJx0

NÁMĚSTÍ REPUBLIKY₃

Jednou se také objevil znak NÁMĚSTÍ + PRÁCE (obouruční znak artikulovaný v neutrálním prostoru, obě ruce jsou ve tvaru A_s), vzhledem k tomu, že respondent motivaci nezná, vylučuji možný vztah mezi respondentovým pracovištěm a zmiňovanou stanicí.

Motivace: neznámá motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=18akayHuL68-WSnMmNNx5uvG7pfRrLSbk>

NÁMĚSTÍ REPUBLIKY₄

V posledním případě se jednou vyskytl i název NÁROD + REPUBLIKA, vzhledem k tomu, že respondent po natáčení používal výhradně překlad NÁMĚSTÍ + REPUBLIKA, považuji to za pouhou nepozornost, nicméně stejně je namístě tuto variantu zmínit. Toto označení klasifikuji do skupiny „neznámá motivace“.

Motivace: neznámá motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1Go_v_lgqhB5LWNMEW91CFNxwGFEpnPfz

6.2.14 Florenc

Název stanice vychází ze jména ulice Na Florenci. Název mohl odkazovat jak k obyvatelům z Florencie, kteří tam pobývali, tak ke kvetoucím zahradám.⁴⁷ Pro Florenc se vyskytly pouze dvě možné varianty, které si jsou velmi podobné.

FLORENC₁

Desetkrát zastoupeným byl znak, který je artikulován u úst s tvarem ruky V. Tento znak byl použit i u stanice FLORA, odkazuje tedy nepochybně k počátečnímu F. Přestože dnes u tohoto znaku není inicializace tak zřetelná, dle mého názoru z ní vychází.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1kG7pa-TgH1PqOTgkxv3uPqdKs-OUc2pV>

FLORENC₂

Druhý znak vypadá jako znak první, nicméně je k němu přidán ještě další komponent v podobě C z prstové abecedy. Jedná se tedy o tvoření blízké kontrakčnímu zkracování.

Motivace: kontrakční zkratka

---

⁴⁷ LAŠŤOVKA; LEDVINKA et al., 1997–1998, 1. díl, s. 487.

Video: https://drive.google.com/open?id=1sP2SuyH_-toifCOnaZXi-JA3QUWMGzjz

Stanice Florenc byla za totality pojmenována Sokolovská, její znak se artikuloval stejně jako znak pro organizaci SOKOL.

6.2.15 Křižíkova

Stanice Křižíkova odkazuje k Františku Křižíkovi a byla vyjádřena čtyřmi možnými způsoby, všechny jsou ale motivované vizuální podobností slov *kříž* a *Křižík* (mezi tímto apelvativem a propriem je v češtině přímá souvislost).

KŘIŽÍKOVA₁

První možností, kterou využilo sedm respondentů, bylo znázornění kříže ve vzduchu tvarem ruky V s mírně pokrčenými prsty.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=18mkini68blu3evfDc5xULcQ2j_xleJhs

KŘIŽÍKOVA₂

Další možnost vypadala stejně jako varianta první, nicméně za ni byl přidán ještě znak ULICE (prováděn dvouručně v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru B₀). Respondent si byl tedy vědom existence ulice v Karlíně, která nese shodný název s názvem stanice. Využil tedy vizuálně motivovaný kalk a metonymii.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1qu6ac9GfvgCtxHu-dF4Sg8iOAbFJcaIz>

KŘIŽÍKOVA₃

Další znak byl vyjadřován rovněž znakem KŘÍŽ, nicméně v tomto případě byl artikulován překřížením ukazováčků, znak je motivován vizuální podobou slova.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=14UV63XNr57KgJ_Fj-bRIkUck-bPx1YbP

KŘÍŽÍKOVA₄

Poslední znak vyjadřoval rovněž slovo *kříž*, nicméně v tomto případě byl kříž artikulován na dlani pasivní ruky, aktivní i pasivní ruka měly tvar B₁. Motivace zůstává stejná jako v předchozím případě. Druhou, třetí i čtvrtou variantu v mém materiálu vždy artikulovala pouze jedna osoba.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1FbrgU_tpXGo4RFL2_K723vI-z_qpDmKl

6.2.16 Invalidovna

Název stanice odkazuje k budově, ve které pobývali váleční invalidé, tato skutečnost je promítnuta i do obou znaků, které se pro tuto stanici vyskytly.

INVALIDOVNA₁

První znak INVALIDOVNA vychází ze znaku INVALIDA (ÚRAZ), jejich artikulace je shodná (obouruční, v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru D), protože znaky INVALIDA a INVALIDOVNA jsou vyjadřovány stejnými znaky, jedná se derivaci. Tato varianta byla použita šesti respondenty, následující znak respondenty čtyřmi.

Motivace: derivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1xJ64tFPfaqDA0gsrtlgyesQZgABypYp4>

INVALIDOVNA₂

V druhém případě je také artikulován znak INVALIDA, nicméně zde je pohyb rukou výrazně menší, motivace zůstává stejná.

Motivace: derivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1WwvxjnzISq64V6YeMhhHoZK61J8JtemR>

6.2.17 Palmovka

Palmovka se dříve říkalo vinici v této oblasti, poté usedlosti, která se u vinice nacházela. Jméno vychází z příjmení dědičky těchto statků, která byla provdána za Daniela Klementa Palmu.⁴⁸ Pro Palmovku se vyskytly tři varianty.

PALMOVKA₁

První znak, užitý osmi respondenty, je vizuálně motivován kulovitým tvarem plynojemu, který se na území této stanice nachází. Je artikulován obouručně v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru „mističky“ a vykreslují tvar koule. V jisté míře se zde objevuje i metonymie, vizuální motivace je zde však dle mého názoru dominantní.

Motivace: vizuální motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=113ThGhJDANLMNaohhtx3H7fhU6ysR7Kr>

PALMOVKA₂

Druhý znak, který se objevil pouze jednou, připomíná znak TÁBOR (obouruční znak artikulovaný v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru A₀). Ostatní respondenti tento znak neznají, nicméně se domnívám, že se rovněž jedná o jakousi modifikaci kulovitého tvaru plynojemu, napovídá tomu počáteční tvar ruky, motivace by byla stejná jako v prvním případě.

Motivace: vizuální motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=18LoSnasR-XD3ewYi_Q-mGG2mr36uP987

PALMOVKA₃

V jednom případě byla též využita inicializace, Palmovka tedy byla vyjádřena zástupným P.

---

⁴⁸ LAŠŤOVKA; LEDVINKA et al., 1997–1998, 2. díl, s. 43.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1Q3Y7pMdqqIg0CvLx7sinSy4dm6AHvqBo>

6.2.18 Českomoravská

Název této stanice odkazuje k existenci ČKD (Českomoravská-Kolben-Daněk). U této stanice zavládla stoprocentní shoda všech respondentů.

ČESKOMORAVSKÁ₁

Všichni respondenti název vyjádřili složeninou znaků ČECHY (artikulace u brady, ruka je ve tvaru B₀) + MORAVA (artikulace u lokte pasivní ruky/u ramene, pasivní ruka je ve tvaru 5), jedná se tedy o kalk, ve kterém hraje roli i derivace.

Motivace: sémantický kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1mXS6c-20kdYP_Hu0Stt7IwNC9YauZc7H

6.2.19 Vysočanská

Název této stanice je odvozen od vyvýšené polohy tohoto místa.⁴⁹ I u této stanice se objevil pouze jeden znak.

VYSOČANSKÁ₁

Všichni dotazovaní název vyjádřili stejným znakem VYSOKÝ (artikulovaným vedle hlavy tvarem ruky D, ruka směřuje nahoru), který je původně motivován vizuálně, znázorňuje velikost přímo v prostoru. Znak VYSOČANSKÁ je derivovaný od znaku VYSOČANY. Jedná se o překlad názvu.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1dScYxIe6nRQkxRNsw5jgeiMIZ4L4PhZg>

---

⁴⁹ LAŠŤOVKA, LEDVINKA et al., 1997–1998, 2. díl, s. 429.

6.2.20 Kolbenova

Pro tuto stanici, pojmenovanou po Emilu Kolbenovi, se vyskytly tři možné způsoby označení.

KOLBENOVA₁

Nejčastěji se objevila inicializace. Zástupné K použilo osm respondentů z deseti, svědčí to tedy o tom, že znak pro tuto stanici není natolik rozšířen, nebo je vyjádření pomocí iniciály ustálené.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1bwcoxITDb_Pgd6ILT40YS6ibekwGMAy9

KOLBENOVA₂

Jednou se vyskytlo hláskování, bylo to ale z důvodu, že respondent stanici a její znak neznal.

Motivace: vyhláskování

Video: <https://drive.google.com/open?id=1UishQ9qUvua2CuAVsBhyRRKMjxd9oxp7>

KOLBENOVA₃

Jednou se také objevil znak OCEL (místem artikulace je pasivní ruka, aktivní ruka je ve tvaru D₀), který odkazuje ke strojírenské výrobě, která v tehdejší ČKD probíhala. Tento znak je nepochybně velmi zajímavý, respondent, který jej artikuloval, ale dodal, že bohužel není moc rozšířený, což je škoda, protože název stanici spojuje s historií lokality, v níž se nachází. Tento znak se zakládá na metonymické souvislosti s tamější průmyslovou výrobou. Tomu ale odporoval respondent jiný, který se domnívá, že je tento znak problematický, jelikož tam nebyly žádné slévárny, proto by se prý neměl užívat.

Motivace: metonymie

Video: https://drive.google.com/open?id=17XVMD9cP21Z_wmOg_UTW4oifpja-lf

Z následných osobních rozhovorů s dalšími mluvčími ČZJ vyplynulo, že se pro tuto stanici používá ještě znak TRH, který má souvislost s novodobou historií daného místa, protože se na něm roky konaly známé bleší trhy, nicméně tento znak nikdo z respondentů při výzkumu nevedl.

6.2.21 Hloubětín

Tato zastávka je pojmenována dle lokality, ve které se nachází. Původně se obec jmenovala Hlúpětín, jelikož ale název odkazoval ke slovu *hloupý*, tedy k výrazu pocit'ovanému jako dehonestující, v roce 1907 byl na žádost obyvatel změněn na Hloubětín.⁵⁰ U stanice Hloubětín se vyskytly tři možné varianty.

HLOUBĚTÍN₁

Osmkrát se objevil znak HLUBOKÝ, jedná se o vizuálně motivovaný kalk, obě slova jsou si vizuálně blízka. Tento znak je artikulován u strany těla tvarem ruky D, kdy ukazováček směřuje dolů.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1K-LKVRfluq0CoK5AZq0HqjtMr449Ra4->

HLOUBĚTÍN₂

Jednou se objevila inicializace, název byl tedy vyjádřen zástupným H.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1N3rQxYU9O389uqqMVZy0-_G4a_48WSTF

HLOUBĚTÍN₃

---

⁵⁰ PROFOUS, 1947–1957, I., s. 566.

Třetí možnost je kombinací dvou variant předešlých. Nejprve je artikulováno H, poté znak HLUBOKÝ.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1Jf0ttt0earRbnbhKzso-qR4fMZI9P__Y

6.2.22 Rajská zahrada

Název stanice byl ovlivněn existencí zahrady v okolí.⁵¹ Mezi respondenty se vyskytly tři možné formy znaku.

RAJSKÁ ZAHRADA₁

První název se skládá ze znaku RAJČE + ZAHRADA. Znak RAJČE je derivován ze znaku JABLKO (rajče = rajske jablíčko) a znak ZAHRADA je vizuálně motivovaný. Pro znak RAJČE se vyskytly dva tvary ruky (5 se třemi čárkami / D se třemi čárkami), nicméně oba znaky byly artikulovány u tváře a jsou pouze odlišným vyjádřením téhož. Jednou byl i pro znak ZAHRADA použit tvar P místo tvaru ruky D, ale nepovažuji to za důležitý prvek, ostatní parametry znaku se shodovaly (obouruční artikulace v neutrálním prostoru, pohyb od těla). Tento znak použilo devět respondentů, čtyři s jedním tvarem ruky, čtyři s druhým.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=11fNtAC4_oTrWla5zk916qtHosS55jkWu,

<https://drive.google.com/open?id=11i0en8eEWqExC3X4CYKXwdaMiP-5Gw3Q>

RAJSKÁ ZAHRADA₂

Ve druhém označení se objevilo inicializované R + znak ZAHRADA. Tuto strategii využil jeden mluvčí.

---

⁵¹ Přehled linek městské hromadné dopravy v hlavním městě Praze od zahájení provozu na trase B, příloha časopisu Praha '85, srpen 1985.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1PoBm3V3zL3VaDPX9rmWZIKgk-uzmgiBE>

RAJSKÁ ZAHRADA₃

Rovněž jeden mluvčí využil znaky ČERVENÝ (artikulace u brady tvarem ruky D) + JABLKO (artikulace u tváře tvarem ruky A) + ZAHRADA. Vyskytuje se zde tedy složenina ČERVENÝ^JABLKO vystupující ve významu RAJČE v kombinaci s překladem komponentu *zahrada*.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1cL_QxUCDNUMfQcnW5b7BfLxPwUpga2hE

Po natáčení si jeden z mluvčích uvědomil, že zná i kalk RÁJ + ZAHRADA. Respondent se domnívá, že jediný tento znak je správný, a znak RAJČE by se neměl vůbec využívat, jelikož s významem nesouvisí. V češtině však je adjektivum ve spojení *rajské jablko* odvozeno právě od slova *ráj*, je kalkem z německého *Paradiesepfel* (viz Machač 1965, s. 311).⁵²

6.2.23 Černý Most

Stanice je pojmenována dle sídliště, u kterého se nachází. Název Černý Most vznikl podle zčernalého železničního mostu.⁵³ Pro tuto stanici se objevily dva znaky, které se od sebe ale liší jen nepatrně.

ČERNÝ MOST₁, ČERNÝ MOST₂

Všichni mluvčí tuto stanici vyjádřili překladem, název měl tedy formu ČERNÝ + MOST. Znak ČERNÝ byl v pěti případech artikulován oběma rukama, v pěti pouze jednou rukou,

---

⁵² Čerpáno z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5163>.

⁵³ LAŠŤOVKA; LEDVINKA et al., 1997–1998, 1. díl, s. 120.

ostatní parametry znaku se ale shodovaly (artikulace před obličejem, tvar ruky B₀). Znak MOST měl podobu u všech mluvčích stejnou, pouze ve dvou případech mluvčí použili tvar ruky Y místo tvaru A₀.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=13Dzu3Hv7gGM0dDVXOSQruL2T3oxjQ_wV,

<https://drive.google.com/open?id=1Gjppqy04VFaz2TMTrPqPLBIGiTzIvN7Kd>

6.3 Linka C

6.3.1 Háje

O původu názvu první stanice linky C Profous uvádí: „...na některých z těchto MJ je v dokladech ještě viděti, že původně bylo jejich jméno v singuláru a že do plurálu přešlo teprve časem podle známé tendence v příslovečných určeních“.⁵⁴ Název stanice tedy pravděpodobně odkazuje k existenci lesů v okolí. Znaky pro tuto stanici byly ve výzkumu zachyceny čtyři.

HÁJE₁

Nejčteněji byl zastoupen vizuálně motivovaný znak ZADEK (jedná se o obouruční znak, kdy jsou obě ruce ve tvaru B₀ a místem artikulace je dlaň pasivní ruky), a to konkrétně pětkrát. Tento znak odkazuje k frázi z češtiny „jít do háje“, v níž může být substantivum nahrazeno expresivním výrazem *prdel* používaným rovněž pro označení této části těla. Pracuje se zde tedy s tezí, že *háje* = *zadek*. Tento proces bych klasifikovala jako tvoření znaku pomocí přejímání z češtiny a přenášení pojmenování, jelikož v jiných případech (vyjma zmíněné fráze) spolu tato dvě slova nesouvisejí. Setkala jsem se s názory (především starších neslyšících), že se jim tento znak nelíbí, a proto jej nepoužívají.

Motivace: smíšená motivace

---

⁵⁴ PROFOUS, 1947–1957, I., s. 511.

Video: https://drive.google.com/open?id=19hVGzTuXmkReSzBMBg_oY84XI3oFN6Ki

HÁJE₂

Třikrát se vyskytla inicializace počátečního H, po kterém ale následovala i artikulace J. Výsledná podoba tedy byla H–J a jedná se o zkracování, ve kterém hrají roli vybrané hlásky slova, v tomto případě oba konsonanty.

Motivace: zkracování pomocí vybraných hlásek

Video: https://drive.google.com/open?id=1M_s07ZSA7Otsx4lQO7qYYTek-ZuyWwUS

HÁJE₃

Jednou byla využita i inicializace pouze počátečního H, respondent totiž znak neznal.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1EdnpyIkSynoDrXyMU7G8wgCaFm1eyp-o>

HÁJE₄

Pouze jediný respondent využil znak LES s mluvním komponentem „háj“, který je přeložením názvu stanice, jedná se tedy o přejetí z češtiny. Tento znak je artikulován obouřučně, pasivní ruka představuje prvek stromu, aktivní ruka ve tvaru B₁ u lokte znázorňuje kácení.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1C1VJYfP226uMd_8NLrIRwZr4nVmNh2YR

V období socialismu stanici Háje patřil název Kosmonautů, používal se pro ni znak KOSMONAUT.

6.3.2 Opatov

Stanice nese jméno vycházející z názvu blízké ulice Nad Opatovem. Profous uvádí, že „název ulice je odvozen od pomístního názvu, doloženého již roku 1841 jako označení polností, původně snad lesa“.⁵⁵ Pro Opatov se objevily tři možné formy znaku.

OPATOV₁

V osmi případech byla zvolena inicializace, název stanice byl tedy vyjádřen písmenem O z prstové abecedy.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1wiHDQu01bw-c-igWp4c6B75_ieSRwB_L

OPATOV₂

V jednom případě byl užit inicializovaný znak O + klasifikátor oblasti. Toto je zajímavá strategie, jelikož tento konkrétní respondent klasifikátor oblasti využíval pouze u některých inicializovaných znaků, bohužel ale neví, podle jakého kritéria klasifikátor znakům přiřazuje.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1tXIasQzFAE8KZxW3ftDdWjIV27felMN>

OPATOV₃

Jednou se také vyskytl znak OPAT, který zohledňuje podobu slov *opat* a *Opatov*, dle mého názoru se jedná o vizuálně motivovaný kalk. Tento znak je artikulován u krku tvarem ruky D₀ se třemi čárkami a znázorňuje kněžský kolárek.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

---

⁵⁵ PROFOUS, 1947–1957, I., s. 556.

Video: <https://drive.google.com/open?id=1oCggq0lXg4OpDnDi1prk7zIzGzbu1Dds>

V totalitě byla tato zastávka pojmenována Družby, ve znakovém jazyce byla označována znakem UNIE/KOALICE.

6.3.3 Chodov

Chodov je odvozen od jména Chod, historicky se tedy jedná o Chodův dvůr, název také může souviset se slovem *chod*.⁵⁶ U této stanice se vyskytly tři varianty znaku.

CHODOV₁

Nejčastěji byla zastoupena inicializace stejně jako u předešlé stanice, použito bylo tedy zástupné CH. Využilo ji sedm respondentů z deseti.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1eO1pUs1wnf2JftWiCofVEJ0xDnGHnWkG>

CHODOV₂

Dále se dvakrát objevil vizuálně motivovaný znak ZAMYKAT (artikulovaný jednoručně v neutrálním prostoru, ruka je ve tvaru A se stříškou). Jeden respondent se domnívá, že tento znak metonymicky odkazuje ke slovu *vchod*, které je se slovem *Chodov* vizuálně podobné, nicméně si není jistý. Druhý respondent motivaci bohužel nezná. Netroufám si proto motivaci jednoznačně určit.

Motivace: neznámá motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1BwJl2F1Uk_Vtj5gilG8mGrvJXXcUgVBl

CHODOV₃

---

⁵⁶ PROFOUS, 1947–1957, II., s. 29.

Poslední variantou, která se objevila jednou, je znak CHODIT (jednoruční znak artikulovaný rukou ve tvaru V orientovanou dolů v neutrálním prostoru), Slova *Chodov* a *chodit* jsou si vizuálně blízka, historicky jsou nejspíš i příbuzná, tato příbuznost už je ovšem poměrně vzdálená, proto bych tuto variantu znaku ohodnotila spíše jako vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=18U-SfH80UiRrghmYg-j_N_QAYBJS5Rhr

Stanice Chodov dříve nesla název Budovatelů, v českém znakovém jazyce pro ni existovaly dva znaky, jeden odkazoval ke slovu *budovat* (znak STAVĚT), druhý ke slovu *bude* (znak BUDE).

6.3.4 Roztyly

Pojmenování Roztyl vzniklo jako ves Roztylů, tedy lidí roztylých.⁵⁷ Tento původ je dnes už zastřený. U této stanice se vyskytlo pět možných znaků.

ROZTYLY₁

Nejčastěji bylo užito inicializované R. Předpokládám, že to je z výše zmíněných důvodů, tedy proto, že se jedná o okrajovou stanici. Navíc je to zřejmě způsobeno tím, že slovo *Roztyly* výrazně nepřipomíná slovo jiné, neobjevují se proto v takové míře ani vizuálně motivované kalky.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1xipcJOXIDKdIkMZVUx3ndIwc0wtLivLZ>

ROZTYLY₂

---

⁵⁷ PROFOUS, 1947–1957, III., s. 603.

Dvakrát byl použit znak ROZPUSTIT (dvouruční artikulace v neutrálním prostoru s počátečním tvarem ruky B₀), který je vizuálně motivovaným kalkem, protože v něm nejspíš hraje důležitou roli výrazná společná část obou slov, prefix *roz-* (u *Roztyl* je to prefix dnes již neprůhledný).

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1rtiptMbQHUQJ_A7uDw2AxxMZl-fcrCYM

ROZTYLY₃

Obdobným stylem byl utvořen i znak ROZŠÍŘIT (opět artikulovaný obouručně v neutrálním prostoru, výchozím tvarem ruky je tvar A_s), který byl užit pouze jednou. Respondent motivaci nezná, ale domnívám se, že je ovlivněn rovněž prefixem *roz-*, jednalo by se pak rovněž o vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1SxgM6cUBTcoI87YnkqOpVgqF--Vs-lFg>

ROZTYLY₄

Jednou byl použit také modifikovaný znak TRH. Všechny parametry znaku se shodují (obouruční artikulace v neutrálním prostoru před tělem), jen se liší tvar ruky. Při regulérním znaku TRH je použit tvar ruky 5, nicméně v tomto případě je použit tvar V₀. Autor původ znaku bohužel nezná.

Motivace: neznámá motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1zIjKkriR9UF1kkMTUp1xUz9zmJsDssaT>

ROZTYLY₅

V posledním případě bylo užito vyjádření názvu pomocí prstové abecedy, nicméně autor dodal, že spelling použil z důvodu neznalosti znaku.

Motivace: vyhláskování

Video: https://drive.google.com/open?id=1EaaxH_ZJqtGmcPrfczkC0CP_jDkvnxDk

Stanice Roztyly dříve nesla název Primátora Vacka. Ve znakovém jazyce bylo nejdříve artikulováno inicializované V, poté následoval obouruční znak artikulovaný rukama ve tvaru A₀, který bohužel ani mluvčí, se kterými jsem znak konzultovala, neznají.

6.3.5 Kačerov

Název Kačerov pravděpodobně vznikl z osobního jména Kačer.⁵⁸ Pro tuto stanici se vyskytly čtyři různé varianty, tři z nich odkazují vizuálně motivovanými znaky k prvku ptačího zobáku.

KAČEROV₁

Nejčastěji zastoupeným znakem byl znak KAČER. Tento znak užilo šest respondentů. Znak je artikulován v neutrálním prostoru oběma rukama ve tvaru P, při pohybu ruce mění svou polohu a orientaci. Jedná se o překlad názvu.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=19Bos0HtmYwKE16OdnUCa0h98FY1Tz2sr>

KAČEROV₂

Ve dvou případech respondenti využili inicializaci, název zastávky artikulovali tvarem ruky K z prstové abecedy.

Motivace: inicializace

Video: <https://drive.google.com/open?id=10jAMM1bhkdi6ERjQwtXKKBW2r829prjC>

KAČEROV₃

---

⁵⁸ LAŠŤOVKA; LEDVINKA et al., 1997–1998, 1. díl, s. 309.

Dále se jednou objevil znak HUSA, znaky HUSA a KAČER jsou si ale velmi podobné, liší se pouze v pohybu (bez výměny). Je pravděpodobné, že mluvčí pro oba druhy opeřenců používají jeden znak, v tom případě by se jednalo o překlad.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1S8eo1eo1cSIahEzutfrQ0RYhtc1FftWV>

KAČEROV₄

Jednou se vyskytl znak KAČER, který byl artikulován u nosu tvarem ruky B se dvěma čárkami, znak představoval výrazný prvek zobáku. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o jiný znak pro danou skutečnost, motivaci znaku hodnotím stejně jako v prvním případě.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1ZJa0ute78eC19S5FsZAfL9P9hdqZRBh2>

6.3.6 Budějovická

Název odkazuje k blízké stejnojmenné ulici, která vede z Prahy do Českých Budějovic.⁵⁹ Pro tuto stanici byly zachyceny tři znaky. Vzhledem k tomu, že všechny znaky označují i Budějovice, jedná se o znaky derivované.

BUDĚJOVICKÁ₁

První, nejčastěji zastoupený, byl znak BUDĚJOVICE, který užilo osm respondentů. Tento znak je artikulován u brady tvarem ruky D. Dva respondenti se domnívají, že je znak motivovaný znakem BUDE, vizuálně jsou si obě slova podobná. Jedná se o překlad z mluveného jazyka v kombinaci s derivací.

Motivace: překlad českého názvu

---

⁵⁹ LAŠŤOVKA; LEDVINKA et al., 1997–1998, 1. díl, s. 102.

Video: https://drive.google.com/open?id=1DBKcuLChUQJX9KuOko1s_aDhJ1MhW10l

BUDEJOVICKÁ₂

Jednou byl použit rovněž znak BUDEJOVICE, ovšem v jiné formě. Místo artikulace zůstává stejné jako v předešlém případě, mění se ale pohyb a tvar ruky (A₀). Tento znak se ale pro označení Českých Budějovic běžně využívá, co se týče významu a motivace, od předchozího znaku se neliší.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1ayAYuh3X8I2G7Xr7rQJRak7p6g_0GL5X

BUDEJOVICKÁ₃

Posledním zachyceným znakem, který byl také použit pouze jednou, je znak BUDEJOVICE, který je artikulován u brady tvarem ruky D (jako v prvním případě), liší se však v parametru pohybu, je totiž prováděn pohyb α . Předpokládám ale, že prvek pohybu motivaci nemění.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1rARjY6nzE-OTqHxjDVHT1-A7j-MXREjM>

6.3.7 Pankrác

Název zastávky vychází z názvu kostela sv. Pankráce, přičemž osobní jméno Pankrác pochází z řec-lat. Pancratius „vševládající“.⁶⁰ Pro označení této stanice se vyskytl pouze jeden znak.

PANKRÁC₁

---

⁶⁰ PROFOUS, 1947–1957, III., s. 320.

Všichni respondenti použili znak artikulovaný na dolní části paže. U tohoto znaku se vyskytly dva možné tvary aktivní ruky, někteří respondenti používali tvar V s pokrčenými prsty, ostatní využili tvar 5 s pokrčenými prsty (tuto rozdílnost však nepovažují za zásadní). Na otázku, jaká je zde motivace, respondenti bohužel většinou odpovídali, že nevědí. Jeden respondent se domnívá, že znak vychází ze znaku chudý a odkazuje k nuzným podmínkám vězňů v pankrácké věznici. Další respondent si myslí, že znak vychází ze znaku pro bývalou stanici Gottwaldova, která je ovšem aktuálně pojmenována Vyšehrad, ne Pankrác, souvislost zde tedy zřejmě nebude. Jeden respondent je přesvědčen, že název vychází z osobního jména Pankrác. Všechna tato tvrzení jsou však jinými respondenty negována. Poslední teze, která se mezi respondenty vyskytla a zdá být nejvíce pravděpodobná, je, že znak ztvárňuje pruhy, které měli odsouzení ve věznici na vězeňském oděvu.

Motivace: neznámá motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=17LGOiAJZYVXLZKzgshJuZYdTtGmaHn-P>

V období komunismu se tato stanice jmenovala Mládežnická a používal se pro ni znak MLADÝ.

6.3.8 Pražského povstání

Název stanice je ovlivněn významnou událostí povstání v Praze, které vypuklo v roce 1945 a je spojováno s koncem druhé světové války. Pro označení stanice byly použity dvě možné formy znaku.

PRAŽSKÉHO POVSTÁNÍ₁

Devět respondentů užilo překlad PRAHA + POVSTÁNÍ. U znaku Praha se často lišily tvary ruky, ne však diametrálně, pouze v genderové variantě⁶¹ (zajímavé je, že mužskou variantu nepoužívali jen muži, a naopak). Znak POVSTÁNÍ byl ve všech případech stejný

---

⁶¹ V tomto případě mužské variantě odpovídá tvar ruky A nebo A₀ a ženské/neutrální variantě tvar ruky Y.

a původně je motivován vizuálně, artikulován je obouručně v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru 5.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1AHe4Ubsok2LQJu6fcg5DIW6XAIi0y3vs>

PRAŽSKÉHO POVSTÁNÍ₂

Jednou se vyskytla varianta HRAD + POVSTÁNÍ. Přítomnost znaku HRAD si vysvětlují vzájemnou spojitostí pojmů *pražský hrad*, jejímž následkem poté došlo ke smíšení dvou jednotek. Respondent mohl také použít motivaci metonymickou, ve které pro toponymum *Praha* použije znak HRAD. Oba tyto návrhy jsou ovšem mé interpretace, motivaci proto hodnotím jako neznámou.

Motivace: neznámá motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1A7CPZvS65UAQC7ihTZdSf69hSemLpFIC>

6.3.9 Vyšehrad

Stanice je pojmenována podle lokality, ve které se nachází. Pro Vyšehrad byly použity čtyři různé znaky.⁶²

VYŠEHRAD₁

Nejčteněji byl zastoupen znak VYŠEHRAD, který byl vizuálně motivován podobou dvou věží kostela sv. Petra a Pavla, který patří mezi jednu z dominant Prahy. Na této motivaci se shodlo všech sedm respondentů, kteří tento znak použili. U tohoto znaku hraje v jisté míře roli i metonymie, jelikož kostel zastupuje celou lokalitu. Znak je artikulován na hrudi tvary ruky O_t.

Motivace: vizuální motivace

---

⁶² Znakům pro Vyšehrad se věnuje i Kastnerová, 2011.

Video: https://drive.google.com/open?id=1K1kjavqhEe87xC0Y2eyD5sFBu_3wqSUh

VYŠEHRAD₂

Výrazné věže výše zmiňovaného kostela reflektuje i druhý vizuálně motivovaný znak, který je artikulován v neutrálním prostoru a naznačuje jehlanový tvar věží (počáteční tvar ruky je tvar 5, koncový B se stříškou). Tento znak použila jedna osoba. Motivace je stejná jako u předchozího typu.

Motivace: vizuální motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1IUqG5-prPCyVjfV9Bzcd4zQMFY9A_j5p

VYŠEHRAD₃

Jednou byl využit i kalk VYSOKÝ + HRAD, došlo pouze k přeložení dvou kořenů složeniny.

Motivace: sémantický kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1sNEAEqVyyeX9vqz_Y7oWE6b027kGoDQN

VYŠEHRAD₄

Rovněž jednou se vyskytl znak VYŠEHRAD, který je artikulován stejně jako znak VLASTNÍ (tzn. jednoručně na hrudi), jen je změněn parametr tvaru ruky na tvar P, motivace je neznámá.

Motivace: neznámá motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1agUFhbUm75YDj9RaxLJa3lXvcDHPi_kf

V období totality byla tato stanice pojmenována Gottwaldova. Znak byl artikulován opakovaným pohybem u lokte pasivní ruky tvarem ruky P, je tedy možné, že poslední znak pro VYŠEHRAD uvedený v přehledu je tímto znakem ovlivněn. Podle mé vlastní zkušenosti se ale pro prezidenta Gottwalda používá jiný znak.

6.3.10 I. P. Pavlova

Zastávka je pojmenována dle Ivana Petroviče Pavlova. Znak pro tuto stanici znalo pouze devět respondentů a mezi nimi se objevily čtyři možné varianty, které si jsou ovšem hodně podobné.

I. P. PAVLOVA₁

Šestkrát byl použit znak I + PAVEL. První část názvu je inicializována, P je vypuštěno a artikuluje se až znak PAVEL (Mikulíková, 2016, s. 120 uvádí, že pro jméno Pavel se používá obecný jmenný znak, pro který je dnes už velmi obtížné dohledat motivaci), který je vizuálně motivovaným kalkem ke jménu Pavlov (obě antroponyma spolu ovšem formálně souvisejí). Znak PAVEL je artikulován jednoručně, výchozí místo artikulace je pod ramenem, pohyb vychází od těla, ruka je v počátečním tvaru B₀, v koncovém A_s.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1r_eOtOU4vNGK9DbZ_vneDV8SYMqChDku

I. P. PAVLOVA₂

Ve druhém znaku (artikulovaném jednou) byl použit pouze obecný jmenný znak PAVEL, který vychází z vizuální podobnosti slov *Pavlov* a *Pavel*, hodnotím jej stejně jako v prvním případě jako vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1178u0ZfV0NeEhQ6NsUuQVt5XZ3tGIYe>

I. P. PAVLOVA₃

Jednou byl využit obdobný proces, ale v tomto případě byly zohledněny všechny části názvu, tedy i obě iniciály, artikulace tedy vypadala následovně: I + P + PAVEL. Variantu hodnotím shodně jako vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1f1R6cm3kLI0qZlpb9qL8FbAwK-1nThs7>

I. P. PAVLOVA₄

Poslední respondent použil rovněž jmenný znak PAVEL, avšak artikuloval jej u lokte, ostatní parametry znaku se shodovaly s obecným znakem PAVEL.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1uun6ZKZiTraIAWAyRyCpvWwL9N1BxmBE>

6.3.11 Hlavní nádraží

Jméno stanice vychází z místa, na kterém se přímo nachází. Při artikulaci znaku pro tuto stanici zavládla naprostá shoda.

HLAVNÍ NÁDRAŽÍ₁

Všichni respondenti použili překlad HLAVNÍ (znak je artikulován jednoručně u čela s počátečním tvarem ruky D₀) + NÁDRAŽÍ. Pro znak NÁDRAŽÍ se opět vyskytlo několik forem, při kterých se ale nemění význam, proto je zde podrobněji nerozlišuji.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1XzkYM4SbMoQIVPPOA-bKA_FsbOz6jdHo

6.3.12 Vltavská

Název stanice je ovlivněn existencí Vltavy, která se v blízkosti zastávky nachází. Pro tuto stanici se vyskytly tři derivované znaky od znaku VLTAVA, které se od sebe ale nepatrně lišily. U všech lze vzhledem k tomu, že Vltava u nich zastupuje celou oblast, uvažovat o motivaci metonymického přenášení významu.

VLTAVSKÁ₁

Sedmkrát byl použit znak VLTAVA, který byl artikulován jako znak ŘEKA (obouručně v neutrálním prostoru) s tvarem ruky V, domnívám se tedy, že se zde zároveň s metonymickou motivovaností uplatňuje do jisté míry i inicializace.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1LbIS_tugwJrCdY_mmQNMtbvenBbIpe33

VLTAVSKÁ₂

Dva mluvčí tento název rovněž ztvárnili vizuálně jako znak ŘEKA, nicméně v tomto případě použili tvar ruky B.

Motivace: metonymie

Video: <https://drive.google.com/open?id=1prfPhc0aOTeSFri0acYM4PcaN-PpkvXk>

VLTAVSKÁ₃

V posledním znaku, který byl užít jednou, bylo nejprve vyjádřeno inicializované V, poté byl artikulován znak ŘEKA. Znak V byl využit nejspíše z toho důvodu, aby bylo zřejmé, o jakou řeku se jedná.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1fhdo-hnTKJ0I5K4f24a8fPBJzoEUIEGW>

6.3.13 Nádraží Holešovice

Slovo Holešovice historicky vychází z názvu Holišovice.⁶³ Pro název této zastávky bylo zachyceno pět různých znaků, všechny byly utvořeny překladem.

---

⁶³ PROFOUS, 1947–1957, I., s. 589.

NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₁

Nejčastěji (pětkrát) se objevoval plný překlad, byl tedy použit vizuálně motivovaný znak NÁDRAŽÍ + HOLEŠOVICE. Znak HOLEŠOVICE (artikulovaný jako znak HLOUPÝ – vedle hlavy tvarem ruky „špetka“) je prý hodně starý a nikdo jeho motivaci bohužel nezná. Dalo by se uvažovat nad tím, jestli se nejedná o vizuální podobnost slov *hloupý* a *Holešovice*, ale z této úvahy nelze vyvozovat žádný závěr.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=1taB0sfOT0Cg-YrBLEx1uIE54coX4Xzn>

NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₂

Dvakrát byl použit překlad NÁDRAŽÍ + HOLEŠOVICE, v tomto případě měly ale Holešovice znak jiný. Tentokrát se artikuloval u tváře tvarem ruky P.

Motivace: překlad českého názvu

Video: https://drive.google.com/open?id=1IB_Qa3hChVS-Y-Wlfvmo1liPqmZz_Jk

NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₃

U dalšího označení se pro Holešovice vyskytl ještě jiný znak, artikuluje se od brady k čelu rukou ve tvaru „špetka“. Jedná se prý o pouhou obdobu prvního znaku HOLEŠOVICE. Tento znak byl použit jednou a opět se jedná o pouhý překlad českého názvu do znakového jazyka.

Motivace: překlad českého názvu

Video: <https://drive.google.com/open?id=14Zaji5Yp0pJgkeyI5MvPQEmLhz9Ljsa2>

NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₄

Rovněž jednou byl použit překlad s inverzním pořadím jednotek, při kterém byla nejprve artikulována část HOLEŠOVICE (stejně jako znak HLOUPÝ), poté znak NÁDRAŽÍ. Vzhledem k přesmyku obou jednotek motivaci klasifikuji jako smíšenou.

Motivace: smíšená motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1SdrrZhOdT30L4v_YrfatzNLSIOYNvq5D

NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₅

Jednou byl použit znak NÁDRAŽÍ + HOLEŠOVICE, avšak zde byl název Holešovice artikulován znakem pro školu Holečkova,⁶⁴ protože jsou si tato slova vizuálně podobná. Jedná se zde o kombinaci překladu a vizuálně motivovaného kalku.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1cEBOUFG3bThjoF9tMwWwSQygHilgs8z>

V éře socialismu nesla tato stanice název Fučíkova, znak byl artikulován u tváře tvarem ruky Y a pravděpodobně odkazoval k foukání (kvůli podobnosti slov *Fučík* a *foukat*)

6.3.14 Kobylisy

Profous uvádí, že původ jména Kobylisy není úplně jasný, uvádí ho v dřívější podobě Kobolisy: „Toto MJ je zřejmě složené s druhým členem činitelským. [...] ve jm. Kobolisy je v druhém členu nomen agentis z kořene lísati (se) „lichotiti [...]“. První člen lze vykládati dvojím způsobem: A) ze stč. koba „krkavec – havran“ [...] jm. Kobylisy označovalo ves lidí, kteří se lísají ke krkavcům nebo havranům, kteří se slétali na šibenice, tedy ves šibeničnicků; B) ze stsl. kobl [...] jméno znamenalo ves lidí, kteří se lísají k ochranným duchům, tedy ves pobožníků.“⁶⁵ Oba možné původy jsou dnes již zastřené, naopak silný vliv bude mít připodobnění českému výrazu *kobyla*. V mém výzkumu se pro Kobylisy objevily jenom dvě možné varianty.

---

⁶⁴ Viz stanice Smíchovské nádraží.

⁶⁵ PROFOUS, 1947–1957, II., s. 266.

KOBYLISY₁

Prvním a zároveň nejvíce rozšířeným znakem, byl vizuálně motivovaný znak KŮŇ, který odkazuje ke slovu *kobyła*, které je vizuálně blízké názvu *Kobylisy*. Znak je tedy vizuálně motivovaným kalkem a užilo jej devět respondentů. Artikulován je před obličejem tvarem ruky B₁, tento znak znázorňuje koňskou hlavu.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1o113Ig27EvqKEBhuUFe170RQsvauZ3XZ>

KOBYLISY₂

Jeden respondent nejprve využil inicializované K, poté až artikuloval znak KŮŇ.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1LjVVZKxYNYDTQUtRrvaaCLIx884NWBzP>

6.3.15 Ládví

Jméno Ládví odkazuje ke stejnojmenné přírodní památce, název pochází z kořene *ledv-*, Ládví tedy znamená „vrch ledvinný“.⁶⁶ U tohoto názvu se vyskytly rovněž pouze dvě varianty.

LÁDVÍ₁

První znak užilo sedm uživatelů. Pro označení této stanice se používá znak LÍŇÝ (obouruční artikulace na obou stranách těla, ruce jsou ve tvaru 5), jelikož si jsou obě slova vizuálně podobná. Vizuální motivaci tohoto kalku potvrdili všichni dotazovaní.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=184nb6UTI_NUSFEYCj-tmPDC1sa8c4Cbt

---

⁶⁶ PROFOUS, 1947–1957, II., s. 477.

LÁDVÍ₂

Zbytek respondentů, tj. tři, použil inicializované L.

Motivace: inicializace

Video: https://drive.google.com/open?id=1cChR76wIXME_zrgiyYs9diTP51ZaZpRx

6.3.16 Střížkov

Střížkov nese stejný název jako čtvrť, ve které se nachází, obě jména tedy vychází ze stejného osobního jména – Střížek (původně Střížek), jedná se o Střížkův dvůr.⁶⁷ Pro tuto stanici se vyskytlo pět různých znaků, tři respondenti znak neznali, dva tedy využili hláskování prstovou abecedou (STRÍŽKOV₁), jeden využil inicializaci (STRÍŽKOV₂).

STRÍŽKOV₃

Tři respondenti použili vizuálně motivovaný kalk STRÍHAT, slova *stříhat* a *Střížkov* jsou si totiž vizuálně blízka. Znak je artikulován jednoručně v neutrálním prostoru s tvarem ruky V.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1JpBxosphxADGMIsIs5a3Iv_Lz_D8fH3-

STRÍŽKOV₄

Další respondent použil vizuálně motivovaný znak, který odkazuje k architektonické podobě vestibulu stanice. Tento znak byl artikulován vzájemně se křížícími pažemi v neutrálním prostoru.

Motivace: vizuální motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1PbOoLr4ZCYL3L_tRX-1NhgCqw99b1lO5

---

⁶⁷ PROFOUS, 1947–1957, IV., s. 209.

STRÍŽKOV₅

Výrazným vzhledem stanice byl ovlivněn i další vizuálně motivovaný znak, ve kterém je vykreslen tvar ryby, který tato stavba (navržená současným českým architektem Patrikem Kotasem) z ptačí perspektivy připomíná. Znak je rovněž artikulován v neutrálním prostoru oběma rukama, výchozí tvar ruky je B₀, koncový tvar B se stříškou.

Motivace: vizuální motivace

Video: https://drive.google.com/open?id=1OT9Lez5ChFfMtsXdzqvx_b_TQ4LIMcw8f

STRÍŽKOV₆

Jeden respondent použil motivovaný kalk ŽIŽKOV, jelikož si jsou podle něj tyto dva výrazy vizuálně podobné, jedná se proto o vizuálně motivovaný kalk. Tento znak odkazuje k Janu Žižkovi, je tedy artikulován u oka tvarem ruky P.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1qjyGkK6Ap7bCOX0AR8jgPgDGIorbQeQF>

STRÍŽKOV₇

Jednou byl také použit znak STRÍLET (obouruční znak prováděný v neutrálním prostoru, ruce jsou ve tvaru D se třemi čárkami), jedná se opět o vizuálně motivovaný kalk, protože slova *Střížkov* a *střílet* mají podobnou část slova.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1hYRqHmR5_nRqF_AR6GTYwh4EZC2eVNV

6.3.17 Prosek

Název stanice souvisí s městskou částí, ve které se nachází. Jméno zřejmě historicky odkazuje k prosekané cestě, která tudy dříve vedla.⁶⁸ Zde se vyskytly znaky dva.

PROSEK₁

Devětkrát byl použit znak PROSIT, slova jsou si vizuálně podobná, jedná se o vizuálně motivovaný kalk. Znak je artikulován v neutrálním prostoru oběma rukama ve tvaru B₀.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: <https://drive.google.com/open?id=1Go5d5QCZ1-9CSTLAzapkh0BLvKvq3jUK>

PROSEK₂

Jednou se vyskytl znak, který vypadal jako znak VZDUCH. Respondent bohužel motivaci nezná. Opět se jedná o obouruční znak artikulovaný v neutrálním prostoru, ruce jsou také ve tvaru B₀, nicméně v tomto případě nedochází ke kontaktu.

Motivace: neznámá motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=10pNdBscMZ6xOdkbWSpN0eVgaF4u2kC5A>

6.3.18 Letňany

Název odkazuje k obyvatelům, kteří přišli z Letné, jedná se o ves Letňanů.⁶⁹ Zde se objevily opět varianty dvě, z toho jedna drtivě převažovala.

LETŇANY₁

---

⁶⁸ LAŠŤOVKA; LEDVINKA et al., 1997–1998, 2. díl, s. 118.

⁶⁹ PROFOUS, 1947–1957, II., s. 511.

Devět respondentů Letňany označilo znakem LÉTAT (obouruční znak prováděný na stranách těla, obě ruce jsou ve tvaru B0), všichni se shodli na tom, že obě slova vypadají podobně, jedná se tedy o vizuálně motivovaný kalk.

Motivace: vizuálně motivovaný kalk

Video: https://drive.google.com/open?id=1AXxXi7G_3bqq1cnvHUALVmAFTkrMkWun

LETŇANY₂

Jeden respondent použil také znak LÉTAT, poté orálně artikuloval slovo „*Praha*“ a následně uvedl znak DEVĚT. Vizuálně motivovaný kalk tedy doplnil o rozšiřující informaci.

Motivace: smíšená motivace

Video: <https://drive.google.com/open?id=1rjHNUuGTGJmqtxT4gddwa-TNtc7UE6WK>

7 Statistické zpracování dat

Všechny získané znaky byly rozřazeny do skupin dle svého vzniku, níže je přehled těchto skupin. Tato data jsou zároveň vyjádřena v grafu.

překlad českého názvu: MŮSTEK₁, MALOSTRANSKÁ₄, MUZEUM₃, MUZEUM₄, NÁMĚSTÍ MÍRU₁, FLORA₁, SKALKA₁, SKALKA₂, LUKA₁, HŮRKA₃, ANDĚL₁, KARLOVO NÁMĚSTÍ₁, KARLOVO NÁMĚSTÍ₄, NÁRODNÍ TŘÍDA₁, NÁRODNÍ TŘÍDA₂, NÁRODNÍ TŘÍDA₄, NÁMĚSTÍ REPUBLIKY₁, VYSOČANSKÁ₁, ČERNÝ MOST₁, ČERNÝ MOST₂, HÁJE₄, KAČEROV₁, KAČEROV₃, KAČEROV₄, BUDĚJOVICKÁ₁, BUDĚJOVICKÁ₂, BUDĚJOVICKÁ₃, PRAŽSKÉHO POVSTÁNÍ₁, HLAVNÍ NÁDRAŽÍ₁, NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₁, NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₂, NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₃

vizuálně motivovaný kalk: PETŘINY₁, PETŘINY₂, PETŘINY₃, DEJVICKÁ₁, DEJVICKÁ₂, ŽELIVSKÉHO₁, DEPO HOSTIVAŘ₄, ZLIČÍN₁, ZLIČÍN₂, LUKA₃, LUŽINY₂, HŮRKA₁, HŮRKA₄, KŘÍŽÍKOVA₁, KŘÍŽÍKOVA₃, KŘÍŽÍKOVA₄, HLOUBĚTÍN₁, CHODOV₃, OPATOV₃, ROZTYLY₂, ROZTYLY₃, I. P. PAVLOVA₁, I. P. PAVLOVA₂, I. P. PAVLOVA₃, I. P. PAVLOVA₄, KOBYLISY₁, LÁDVÍ₁, STRÍŽKOV₃, STRÍŽKOV₆, STRÍŽKOV₇, PROSEK₁, LETŇANY₁

smíšená motivace: NEMOCNICE MOTOL₁, NEMOCNICE MOTOL₂, NEMOCNICE MOTOL₃, NEMOCNICE MOTOL₄, NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₁, NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₂, NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₄, NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₅, NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₆, MALOSTRANSKÁ₂, MALOSTRANSKÁ₅, STAROMĚSTSKÁ₃, MUZEUM₅, NÁMĚSTÍ MÍRU₂, NÁMĚSTÍ MÍRU₃, JIŘÍHO Z PODĚBRAD₁, JIŘÍHO Z PODĚBRAD₂, JIŘÍHO Z PODĚBRAD₃, JIŘÍHO Z PODĚBRAD₄, JIŘÍHO Z PODĚBRAD₅, JIŘÍHO Z PODĚBRAD₆, ŽELIVSKÉHO₂, DEPO HOSTIVAŘ₂, DEPO HOSTIVAŘ₅, STODŮLKY₄, STODŮLKY₆, LUŽINY₄, NOVÉ BUTOVICE₁, NOVÉ BUTOVICE₂, SMÍCHOVSKÉ NÁDRAŽÍ₁, SMÍCHOVSKÉ NÁDRAŽÍ₂, KARLOVO NÁMĚSTÍ₂, KARLOVO NÁMĚSTÍ₃, KARLOVO NÁMĚSTÍ₅, NÁRODNÍ TŘÍDA₃, KŘÍŽÍKOVA₂, HLOUBĚTÍN₃, RAJSKÁ ZAHRADA₁, RAJSKÁ ZAHRADA₂, RAJSKÁ

ZAHRADA₃, HÁJE₁, OPATOV₂, VLTAVSKÁ₁, VLTAVSKÁ₃, NÁDRAŽÍ
HOLEŠOVICE₄, NÁDRAŽÍ HOLEŠOVICE₅, KOBYLISY₂, LETŇANY₂

inicializace: NÁDRAŽÍ VELESLAVÍN₃, BOŘISLAVKA₁, MŮSTEK₃, FLORA₂,
ŽELIVSKÉHO₃, DEPO HOSTIVAŘ₃, ZLIČÍN₃, LUKA₂, LUŽINY₁, HŮRKA₂,
JINONICE₁, JINONICE₂, JINONICE₄, FLORENC₁, PALMOVKA₃, KOLBENOVA₁,
HLOUBĚTÍN₂, HÁJE₃, OPATOV₁, CHODOV₁, ROZTYLY₁, KAČEROV₂, LÁDVÍ₂,
STŘÍŽKOV₂

vizuální motivace: STRAŠNICKÁ₁, STRAŠNICKÁ₃, STRAŠNICKÁ₄, ANDĚL₂,
PALMOVKA₁, PALMOVKA₂, VYŠEHRAD₁, VYŠEHRAD₂, STŘÍŽKOV₄,
STŘÍŽKOV₅

neznámá motivace: ŽELIVSKÉHO₄, STODŮLKY₂, STODŮLKY₃, NÁMĚSTÍ
REPUBLIKY₂, NÁMĚSTÍ REPUBLIKY₃, NÁMĚSTÍ REPUBLIKY₄, CHODOV₂,
ROZTYLY₄, PANKRÁC₁, PRAŽSKÉHO POVSTÁNÍ₂, VYŠEHRAD₄, PROSEK₂

metonymie: HRADČANSKÁ₁, HRADČANSKÁ₂, HRADČANSKÁ₃, MŮSTEK₂,
MUZEUM₁, MUZEUM₂, STAROMĚSTSKÁ₅, RADLICKÁ₁, KOLBENOVA₃,
VLTAVSKÁ₂

vyhláskování: LUŽINY₃, KOLBENOVA₂, ROZTYLY₅, STŘÍŽKOV₁

kontrakční zkratka: MŮSTEK₄, FLORA₃, FLORENC₂

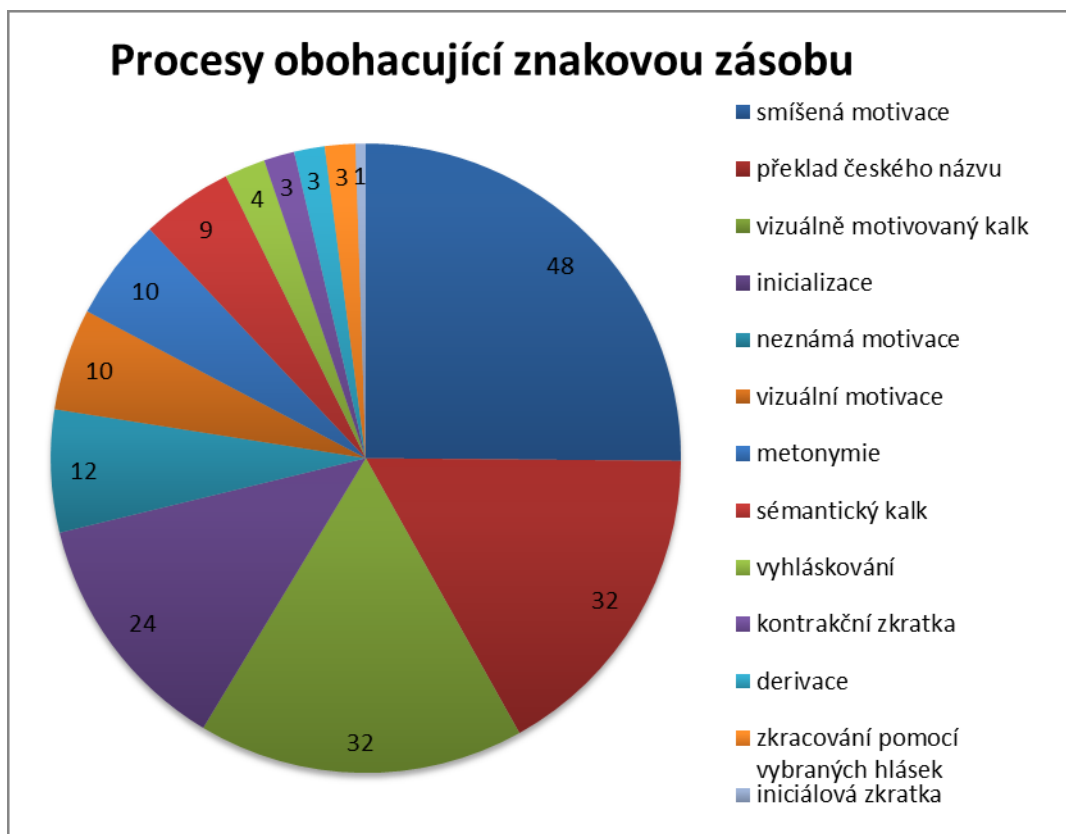
iniciálová zkratka: DEPO HOSTIVAŘ₁

zkracování pomocí vybraných hlásek: BOŘISLAVKA₂, JINONICE₃, HÁJE₂

sémantický kalk: MALOSTRANSKÁ₁, MALOSTRANSKÁ₃, STAROMĚSTSKÁ₁,
STAROMĚSTSKÁ₂, STAROMĚSTSKÁ₄, STODŮLKY₁, STODŮLKY₅,
ČESKOMORAVSKÁ₁, VYŠEHRAD₃

derivative: STRAŠNICKÁ₂, INVALIDOVNA₁, INVALIDOVNA₂

V grafu níže jsou zachyceny všechny procesy obohacující znakovou zásobu, které se během výzkumu objevily. V průběhu výzkumu se vyskytlo 191 různých znaků, které byly následně rozděleny do skupin podle svého utváření. Jednotlivý přehled znázorňují i v následujícím grafu. Z grafu vyplývá, že nejčastěji byla zastoupena smíšená motivace, a to konkrétně ve 48 případech.

Obrázek 2 - Procesy obohacující znakovou zásobu uplatňované při pojmenování zastávek pražského metra v ČZJ

V tabulce níže je vyjádřeno, kolik respondentů znalo motivaci u znaků, které použili. V prvním sloupci je uveden název stanice, sloupce a) až g) vyjadřují počet variant, které se pro určitou stanici vyskytly. Varianty jsou řazeny stejně jako v práci, tzn. variantu a) použilo nejvíce respondentů, variantu g) (pokud u stanice bylo tolik znaků) užilo nejméně respondentů. První číslo vyjadřuje, kolik respondentů znalo motivaci, číslo za lomítkem vyjadřuje počet respondentů, který danou variantu užil. Symbolem × jsou označeny ty varianty, které byly utvořeny inicializací, abreviací nebo vyhláskováním, všechny znaky utvořené tímto způsobem jsou totiž motivovány psanou češtinou.

		a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
1	Nemocnice Motol	0/4	0/3	2/2	×			
2	Petřiny	7/7	2/2	0/1				
3	Nádraží Veleslavín	×	2/2	×	1/1	0/1	1/1	
4	Bořislavka	×	×					
5	Dejvická	4/6	4/4					
6	Hradčanská	8/8	1/1	0/1				
7	Malostranská	5/5	2/2	0/1	1/1	1/1		
8	Staroměstská	5/5	1/1	2/2	1/1	1/1		
9	Můstek	5/5	2/2	×	×			
10	Muzeum	3/4	2/2	2/2	1/1	1/1		
11	Náměstí Míru	8/8	1/1	1/1				
12	Jiřího z Poděbrad	5/5	1/1	×	×	1/1	1/1	
13	Flora	3/5	×	×				
14	Želivského	6/6	2/2	×	0/1			
15	Strašnická	4/5	3/3	1/1	1/1			
16	Skalka	9/9	1/1					
17	Depo Hostivař	×	3/3	×	1/1	1/1		
18	Zličín	7/7	2/2	×				
19	Stodůlky	4/4	0/2	0/1	0/1	1/1	0/1	
20	Luka	4/4	×	2/2				
21	Lužiny	×	3/3	×	×			
22	Hůrka	5/5	×	1/1	1/1			
23	Nové Butovice	×	1/1					
24	Jinonice	×	×	×	×			
25	Radlická	0/10						
26	Smíchovské nádraží	8/9	1/1					
27	Anděl	7/7	4/4					
28	Karlovo náměstí	5/5	3/3	×	1/1	1/1		
29	Národní třída	3/3	2/2	2/2	0/1			
30	Náměstí Republiky	7/7	0/1	0/1	0/1			
31	Florenc	×	×					
32	Křižíkova	7/7	1/1	1/1	1/1			
33	Invalidovna	6/6	4/4					
34	Palmovka	8/8	0/1	×				
35	Českomoravská	10/10						
36	Vysočanská	10/10						
37	Kolbenova	×	×	1/1				
38	Hloubětín	8/8	×	1/1				
39	Rajská zahrada	8/8	×	1/1				
40	Černý most	5/5	5/5					
41	Háje	5/5	×	×	1/1			

42	Opatov	×	×	1/1				
43	Chodov	×	0/2	1/1				
44	Roztyly	×	2/2	0/1	0/1	×		
45	Kačerov	6/6	×	1/1	1/1			
46	Budějovická	8/8	1/1	1/1				
47	Pankrác	4/10						
48	Pražského povstání	9/9	1/1					
49	Vyšehrad	7/7	1/1	1/1	0/1			
50	I. P. Pavlova	6/6	1/1	1/1	1/1			
51	Hlavní nádraží	10/10						
52	Vltavská	7/7	2/2	1/1				
53	Nádraží Holešovice	0/5	0/2	0/1	0/1	0/1		
54	Kobylisy	9/9	1/1					
55	Ládví	7/7	×					
56	Střížkov	×	×	3/3	1/1	1/1	1/1	1/1
57	Prosek	9/9	0/1					
58	Letňany	9/9	1/1					

Tabulka 2 - Znalost motivace znaků mezi jednotlivými respondenty

8 Závěr

V této práci bylo rozpracováno téma názvů pro stanice pražského metra v českém znakovém jazyce. Nejprve jsem představila oblast proprií se zaměřením na toponyma a hodonyma a způsob jejich vyjadřování v češtině a v českém znakovém jazyce. V části výzkumné jsem od deseti vybraných respondentů formou videí sesbírala materiál, jak všechny jednotlivé zastávky označují v českém znakovém jazyce. Výběrově jsem zjišťovala i znalost motivace daných variant. Získala jsem tak celkem 191 různých znaků, resp. vyjádření pojmenování zastávek, a ty jsem zpracovala podle předem stanovené typologie utváření hodonym v českém znakovém jazyce.

Z analýzy vyplývá, že nejvíce zastoupeným procesem obohacujícím znakovou zásobu v této skupině proprií je kombinace různých strategií. Druhým nejpočetnějším procesem byl překlad českého názvu. K překladu dochází i v případě, že znak pro označení dané stanice existuje, stávalo se, že respondenti znak i znali (jak vyplynulo z osobní konverzace po skončení výzkumu), ale přesto používali jiné znakové strategie.

V průběhu výzkumu se také ukázalo, že mnoho respondentů bohužel u užívaných znaků nezná motivaci. Tento problém se neobjevoval pouze u mladších respondentů, ale i u respondentů starších. Dle mého názoru je povědomí o původu znaků důležité, jelikož původ znaku často zrcadlí velmi zajímavé poznatky a je zdrojem cenných informací. Znalost původu jazykových jednotek ovšem není nijak samozřejmá ani u uživatelů jazyků mluvených, naopak příklad etymologie místních názvů, které s názvy stanic přímo souvisejí, ukazuje, že mnohdy je motivace pro běžného uživatele jazyka zastřena. Do budoucna by bylo užitečné ještě rozšířit počty respondentů a věnovat se případům, kdy respondenti označovali (při osobní konzultaci) variantu uvedenou respondenty jinými za nevhodnou, nebo dokonce nepřijatelnou.

V práci je dále zmapována podoba znaků pro stanice pražského metra užívaných v období socialismu. Doufám, že poznatky zjištěné v této práci přispějí alespoň k drobnému rozšíření povědomí o motivaci znaků.

9 Literatura

9.1 Tištěné publikace

BAKER, A.; WOLL, B.: *Sign language acquisition*, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2008.

BATTISON, R.: *Phonological Deletion in American Sign Language*, Sign Language Studies 5, Maryland: Linstok Press, Silver Spring, 1974.

ČECHOVÁ, M.: *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996.

ČERMÁK, F.: *Morfématica a slovtvorba češtiny*. Praha: NLN, 2011.

ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. Praha: NLN, 2010. s. 185–187.

DAVID, J.: *Lidová a bakalářská etymologie vlastních jmen (na příkladu toponym)*. Naše řeč 93, 2010, s. 57–70.

DOKULIL, M.: *Status tzv. vlastních názvů*, SaS 38, 1977, s. 311–318.

DRAGOUN, Z.: *Pražský sborník historický XII*, Praha: 1981, s. 160–190.

EVANS, L.: *Total Communication: Structure and Strategy*. Washington, D. C.: Gallaudet College Press, 1982.

FALTÍNOVÁ, R.: *Propriálně pojmenovací akty v českém znakovém jazyce*. Praha: FF UK. Diplomová práce. 2005.

FILIPEC, J.: *K otázce konverze a přechodu slovních druhů v dnešní češtině*. SaS 33, 1972, s. 122–129.

FISCHER, S. D.; SIPLE, P.: *Theoretical issues in sign language research*, volume 2, psychology. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1991, s. 9–25.

FRISHBERG, N.: *Historical Change: From Iconic to Arbitrary*. In KLIMA, S.; BELLUGI, U. (eds.) *The Signs of Language*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press, 1979, s. 67–84.

HEJLOVÁ, L.: *Motivovanost vybraných toponym města Prahy v českém znakovém jazyce*. Praha: FF UK, Bakalářská práce, 2011.

HELCL, M.: *Současné tendence při tvoření slov skládáním v češtině*. SaS 2-3, 1972, s. 115–124.

HELCL, M.: *Univerbizace a její podíl při růstu dnešní slovní zásoby*. SaS 24, 1963, s. 29–37.

HUDÁKOVÁ, A.: *Prstová abeceda pro tlumočnický*. Praha: ČKTZJ, 2008.

JAKOBSON, R.: *On linguistic aspects of translation from Fang, Achilles and Reuben A. Brower*, Boston: Harvard University Press, 1959, s. 232–239.

JOHNSTON, T.; SCHEMBRI, A.: *Australian Sign Language. An Introduction to Sign Language Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

KALOUSOVÁ, L.: *Problematika dvojjazyčných česko-německých hodonym*, Praha: Acta Oeconomica Pragensia, roč. 14, č. 4, 2006, s. 69–75.

KASTNEROVÁ, E.: *Pražské památky v kultuře českých neslyšících a jejich pojmenování v českém znakovém jazyce*. Praha: FF UK, Bakalářská práce, 2011.

KLIMA, E.; BELLUGI, U.: *The Signs of Language*. Cambridge (MA): Harvard University Press, 1979.

KNAPPOVÁ, M.: *K funkčnímu pojetí systému vlastních jmen*. SaS 53, 1992, s. 211–214.

KNAPPOVÁ, M.: *Významové aspekty vlastních jmen*. SaS 41, 1980, s. 57–60.

KNAPPOVÁ, M.; OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. et al.: *Pomístní jména v Čechách*, Praha: Academia, 1995.

KRŠKO, J.: *Úvod do toponomastiky*. Banská Bystrica: Belianoum, 2014.

KUCHAŘOVÁ, L.: *Jazyk neslyšících*. Praha: FF UK, 2005.

KUBÍNOVÁ, M.: *Jazyková kultura a přejímání a počestování slov v Právu*. Praha: FSV UK, 2016.

KYLE, J.; WOLL, B.: *Sign Language : The study of deaf people and their language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

LAŠŤOVKA, M.; LEDVINKA, V. et al.: *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství*. Praha: Libri, 1997–1998, 1.–2. díl.

MACUROVÁ, A.: *Náš - jejich jazyk a naše vzájemná komunikace*. *Naše řeč*, 1994, roč. 77, č. 1, s. 44–50.

MACUROVÁ, A.; NOVÁKOVÁ R.: *Poznáváme český znakový jazyk. Český znakový jazyk v kontaktu*. *Speciální pedagogika*. 2008, roč. 18, č. 4, s. 278–298.

MATUŠKOVÁ, S.: *Kalk v českém znakovém jazyce*. Praha: FF UK, Bakalářská práce, 2008.

MEIR, I.: *Iconicity and metaphor: Constraints on metaphorical extension of iconic forms*. *Linguistic Society of America, Haifa: The University of Haifa*, 2010, s. 865–896.

MIKULÍKOVÁ, M.: *Biblická osobní vlastní jména v českém znakovém jazyce*, Praha: FF UK, Bakalářská práce, 2016.

MINÁŘOVÁ E.; TUŠKOVÁ J. M., et al.: *Čeština v pohybu. Kapitoly ke zkoumání jejího stavu a proměn*, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2015.

MLADOVÁ, P.: *Kompozita v českém znakovém jazyce*, Praha, FF UK, Bakalářská práce, 2009.

MRAVINACOVÁ, J. et al.: *Neologizmy v dnešní češtině*, ÚJČ AV ČR, Praha 2005. s. 187–211.

NEKULA, M.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 1995.

NĚMEC, I.: *O původu místních jmen Střekov, Postřekov a Strečno*, *Naše řeč* 5, 1963, s. 242–248

NONAKA, A. M.: *Toponyms in Ban Khor Sign Language*, Austin: The University of Texas at Austin, 2015, s. 66–91.

PADDEN, C.; SCHICK, B.; MARSCHARCK, M.; SPENCER, P.: *Learning to fingerspell twice: Young signing children's acquisition of fingerspelling*, *Advances in the sign language development of deaf children*, New York: Oxford University Press, 2006, s. 189–201.

PETŘÍČKOVÁ, J.: *Vizuální motivovanost ve slovní zásobě českého znakového jazyka*. Praha: FF UK, Bakalářská práce, 2006.

PIZZUTO, E.; VOLTERRA, V.: *Iconicity and Transparency in Sign Languages: A Cross Linguistics Cross-Cultural View*. In: K. Emmorey a H. Lane. *The Signs of Language Revisited: An Anthology to Honor Ursula Bellugi and Edward Klima*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2000, s. 229–249.

PLESKALOVÁ, J.: *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*, Jinočany: H&H, 1992.

POLÍVKOVÁ, A.: *Naše místní jména a jak jich užívat*, Praha: Academia, 1985.

POTMĚŠIL, M.: *Prstová abeceda*. Praha: FRPSP, 1992.

PROFOUS, A.: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Česká akademie věd a umění / Nakladatelství Československé akademie věd, 1947–1957, I.–IV. díl.

PROKŠOVÁ, H.: *Adaptace jmenného rodu některých typů cizích apelativ přijímaných do češtiny*. In: Svobodová, Diana, ed.: *Skryté přednosti přejatých slov* (Dostupné z: <<http://konference.osu.cz/approval/index.php>>). 2015. Sborník v tisku.

REVILLA, B.: *Place names in Israeli Sign Language*, Grand Forks: University of North Dakota, 2009.

SCHEMBRI, A.: *The Structure and Formation of Signs in Auslan (Australian Sign Language)*. Marlborough: Renwick College Monograph, 1996.

SOCHOVÁ, Z.: *K slohotvorné a stylové charakteristice mluveného jazyka (O jednom typu univerbizovaných pojmenování)*. *Naše řeč* 2, 1966, s. 81–87.

SUPALLA, S. J.: *The Book of Name Signs: Naming in American Sign Language*. San Diego, CA: DawnSignPress, 1992.

SUTTON-SPENCE, R.; WOLL, B.: *The Linguistics of British Sign Language: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

SVOBODOVÁ, D.: *Anglická a hybridní kompozita v současné češtině a jejich adaptace*. Naše řeč 3, 1999, s. 122–126.

ŠRÁMEK, R.: *Úvod do obecné onomastiky*, Brno: Masarykova univerzita, 1999.

ŠTĚPÁN, P.: *Pomístní jména v Čechách z pohledu slovtvorného*, Praha: Academia, 2016.

TAUB, S.: *Language from the Body: Iconicity and Metaphor in American Sign Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

TRÁVNÍČEK, F.: *Maloměsto a malé město*, SaS 2, 1936, s. 21.

VALLI, C.; LUCAS, C.; MULROONEY, K. J.: *Linguistics of American Sign Language*, Washington, D. C.: Gallaudet University, 2005.

VOJTÍŠEK, V.: *O starých jménech pražských ulic*, Naše řeč 4, 1940, s. 97–103.

VYSUČEK, P.: *Tvoření nových znaků*, Praha: FF UK, 2000.

WILBUR, R.: *Word-formation and sign languages*, Osnabrück: Universität Osnabrück, 2015.

WILCOX, P. P.: *Metaphor in American Sign Language*. Washington, D. C.: Gallaudet University Press, 2000.

WILCOX, P. P.: *Removing the Shroud of Iconicity*. Metaphor in American Sign Language. Washington, D. C.: Gallaudet University Press, 2000, s. 36–53.

9.2 Internetové zdroje

Helena Karlíková (2017): KALK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Ivana Bozděchová (2017): KOMPOZICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Ivana Bozděchová (2017): PODŘAĎOVACÍ KOMPOZITUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Ivana Bozděchová (2017): PŘIŘAĎOVACÍ KOMPOZITUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Jana Pleskalová (2017): POMÍSTNÍ JMÉNO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Jana Pleskalová (2017): TOPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Jana Pleskalová (2017): VLASTNÍ JMÉNA – TRŽIDĚNÍ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Milan Jelínek (2017): ZKRATKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Zdeňka Hladká (2017): GENERALIZACE VÝZNAMU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Zdeňka Hladká (1), Marek Nekula (2) (2017): VLASTNÍ JMÉNO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Zdeňka Hladká (2017): UNIVERBIZACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Zdeňka Hladká (1), Iva Nebeská (2) (2017): MOTIVACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Zdenka Rusínová (2017): SLOVOTVORNÁ FUNDACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Zdenka Rusínová (2017): SLOVOTVORNÁ MOTIVACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Trasa metra A - stanice, mapa a kompletní informace | Metropraha.eu. Metro Praha - informace o pražské MHD a mapa tras[online]. Dostupné z: <http://metropraha.eu/trasa-metra-a/>

Trasa metra B - stanice, mapa a kompletní informace | Metropraha.eu. Metro Praha - informace o pražské MHD a mapa tras [online]. Dostupné z: <http://metropraha.eu/trasa-metra-b/>

Trasa metra C - stanice, mapa a kompletní informace | Metropraha.eu. Metro Praha - informace o pražské MHD a mapa tras [online]. Dostupné z: <http://metropraha.eu/trasa-metra-c/>

Urban Dictionary: streaker. *Urban Dictionary, May 7: caught slippin* [online]. Copyright © 1999 [cit.07.05.2018]. Dostupné z: https://www.urbandictionary.com/define.php?term=streaker&utm_source=search-action

<https://www.metroweb.cz/metro/historie-metra.htm>

Obr. 1

TAUB, S.: *Language from the Body: Iconicity and Metaphor in American Sign Language* [online]. Washington, D. C.: Gallaudet University Press, 2001 [cit. 2018-04-20]. Dostupné z:

WWW:<http://aleph.nkp.cz/F/FHAKG7V5X265KQC1J2Y17Y23RJVSL8ENYA31TT69TL217M1BSG02197?func=findb&find_code=WRD&x=0&y=0&request=Sarah+taub&filter_code_1=WTP&filter_request_1=&filter_code_2=WLN&adjacent=N>.

10.3 Mapa metra

